

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**TEK EBEVEYNLİ AİLELERİN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ VE BAŞ ETME
STRATEJİLERİ: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE ERİM

DANIŞMAN: Prof. Dr. Bedrettin KESGİN

**YALOVA
MAYIS 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ VE BAŞ ETME
STRATEJİLERİ: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE ERİM
207203039

DANIŞMAN: Prof. Dr. Bedrettin KESGİN

YALOVA
MAYIS 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Tek Ebeveynli Ailelerin Yoksullukla Mücadelesi ve Baş Etme Stratejileri: Sultanbeyli Örneği” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Ayşe ERİM

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. Bedrettin KESGİN'e teşekkür ederim. Değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Fatma KAHRAMAN GÜLOĞLU ve Doç. Dr. Sümeyye Beyza ABAY ALYÜZ'a teşekkür ederim. Her zaman bana güvenip yanımda oldukları ve benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için aileme teşekkür ederim.

Manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarımdan Dr. Gulcihan YILMAZ, Psikolojik Danışman Ruken YILDIRIM, Çocuk Eğitimcisi Kübra KARA, Sosyal Hizmet Uzmanı Elif KARAKAYA ve diğer tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim. Verileri elde etmem de yardımcı olan Sultanbeyli Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü çalışanlarında Sosyolog Sümeyye ÖGTELİK ve tez çalışmamda bana daima inanan ve benimle her anı birebir yaşayan, her yaşadığım sıkıntıda beni destekleyip motive olmamı sağlayan meslektaşım, canım arkadaşım Sosyal Hizmet Uzmanı Hülya AKTI'ya teşekkürlerimi borç bilirim.

Ve son olarak araştırmaya gönüllü olarak katılan ailelere teşekkür ederim. Umarım yarını düşünmeden hayal kuracakları günler yakındır.

Mayıs – 2024

Ayşe ERİM

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Aile Tanımı ve Tek Ebeveynli Aileye Dönüşüm Süreci	7
2.2. Tek Ebeveyn Anne ve Babanın Sorumluluklarının Karşılaştırılması	8
2.3. Yoksulluk Olgusuna İlişkin Tanımsal Tartışmalar.....	9
2.3.1. Yoksulluk kavramı.....	9
2.3.2. Yoksulluk çeşitleri	10
2.3.2.1. Mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk	11
2.3.2.2. Gelir yoksulluk ve insani yoksulluk.....	12
2.3.2.3. Kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk	13
2.3.2.4. Objektif yoksulluk ve subjektif yoksulluk	13
2.3.2.5. Gecekondu yoksulluk, sınıfsal yoksulluk ve yeni yoksulluk	14
2.3.2.6. Diğer yoksulluk biçimleri	15
2.4. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü	16
2.4.1. Dünyadaki durum	16
2.4.2. Türkiye’deki durum	21
2.5. Çocuk Yoksulluğu	23
2.6. Yoksulluk, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet İlişkisi	24
2.7. Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Temel Haklardan Yoksunluk	27
2.8. Kuramsal Boyutta Yoksulluk Teorileri	29
2.8.1. Klasik ve neo klasik yoksulluk teorileri	29
2.8.2. Keynesyen ve liberal görüşe göre yoksulluk teorileri	30
2.8.3. Radikal ve marksist ekonomiye göre yoksulluk teorileri	31
2.8.4. İşlevsel yoksulluk teorisi	31
2.8.5. Çok boyutlu yoksulluk teorisi ve kapasite yaklaşımı	32

2.9. Yoksulluk Sorunu ile Mücadele Yaklaşımları.....	33
2.9.1. Dolaylı mücadele yaklaşımı.....	34
2.9.2. Doğrudan mücadele yaklaşımı.....	35
2.9.3. Radikal mücadele yaklaşımı	36
2.10. Türkiye’deki Yoksullukla Mücadele Uygulamaları	36
2.10.1. Aile ve sosyal hizmetler bakanlığı.....	37
2.10.1.1. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları (SYDV)	37
2.10.1.2. Sosyal ve ekonomik destek hizmeti (SED).....	40
2.10.2. Vakıflar genel müdürlüğü	41
2.10.3. Belediyeler	42
2.10.4. İl özel idaresi.....	43
2.10.5. Sivil toplum örgütleri (STK).....	44
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
3.3. Veri Toplaması ve Veri Toplama Aracı	48
3.4. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi.....	49
4. BULGULAR VE YORUMLAR	51
4.1. Demografik ve Gündelik Hayatı Öğrenmeye İlişkin Bulgular.....	51
4.1.1. Demografik özelliklere ilişkin bulgular	52
4.1.2. Eğitim durumuna ilişkin bulgular	53
4.1.3. Göç durumuna ilişkin bulgular	53
4.1.4. Hane geliri ve çalışabilirlik durumuna ilişkin bulgular	55
4.1.5. Sağlık hizmetleri, beslenme, barınma durumuna ilişkin bulgular	57
4.1.6. Gündelik hayat pratiklerine ilişkin bulgular	63
4.2. Tek Ebeveynli Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular.....	64
4.2.1. Tek ebeveynliğe geçişte anne/baba olmanın getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların karşılaştırmasına ilişkin bulgular	64
4.2.2. Çocukların ebeveynlerine yönelik tutumunun karşılaştırmasına ilişkin bulgular	68
4.2.3. Tek ebeveynlilerin istihdamı, gelecek planları ve yeniden evlenme düşüncesine ilişkin bulgular.....	70
4.3. Yoksulluk Olgusunu Tanımlama ve Deneyimlemeye İlişkin Bulgular	72
4.3.1. Yoksulluk tanımına ilişkin bulgular	72
4.3.1.1. Yarını düşünmeden yaşamak: parasızlık.....	72
4.3.1.2. Diğer bir yoksulluk biçimi: sevgisizlik, yalnızlık, belirsizlik	74

4.3.2. Yoksulluğun doğuğu ve nedenlerine ilişkin bulgular	76
4.3.3. Yoksulluk sorunuyla bağ etmede yakın akraba ve evre desteği ile ilgili beklentiler	80
4.3.4. özüksüz kalan yoksulluk probleminin yarattığı duygu durumu.....	82
4.3.5 Yoksulluk sorunuyla mücadelede erişilen hizmetlere ilişkin farkındalık düzeyleri ve tutumları	83
4.3.6. Yoksulluğun önlenmesine yönelik çözüm önerileri	86
4.3.7. Yoksulluk sorunu olmadığı durumda ailelerin beklentileri	88
5. TARTIşMA	91
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	96
6.1. Sonuçlar	96
6.1.1. Araştırmaya katılan tek ebeveynli ailelerin demeografik ve gündelik yaşamı öğrenemeye ilişkin sonuçlar	96
6.1 2. Araştırmaya katılan tek ebeveynli olma sürecine ilişkin sonuçlar	97
6.1.3. Araştırmaya katılanların yoksulluk algısı ve deneyimine ilişkin sonuçlar	98
6.2. Öneriler.....	99
KAYNAKLAR.....	102
EK 1.....	112
EK 2.....	115
ÖZGEçMİş	117
YAYIN VE ESERLER	117

KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

ASAGEM	: Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇBYE	: Çok Programlı Yoksulluk Endeksi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmetler Okulları Birliği
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Çok boyutlu yoksulluk göstergeleri ve koşulları	19
Tablo 2.2. Dört kişilik ailenin açlık ve yoksulluk sınırı (TL/Ay)	22
Tablo 2.3. Sosyal yardımlar genel müdürlüğü tarafından uygulanan sosyal yardımlar.....	39
Tablo 4.4. Tek ebeveyn annenin/babanın demografik bilgileri	52
Tablo 4.5. Katılımcıların göç durumuna ilişkin bilgiler.....	53
Tablo 4.6. Tek ebeveynlilerin çalışma durumlarına ilişkin bulgular	55
Tablo 4.7. Beslenme durumlarına ilişkin bulgular	57
Tablo 4.8. Görüşmecilerin sosyal güvencesi ilişkin bulgular	60
Tablo 4.9. Ailelerin konut mülkiyet durumuna ilişkin.....	62
Tablo 4.10. Katılımcıların yoksulluk sebeplerine ilişkin bulguları.....	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. İstikrar ve değişim.....	26
Şekil 4.2. Görüşmecilerin faydalanmış olduğu sosyal yardımlar.....	83

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Küreselleşme ile beraber dünyada olduğu gibi Türkiye’de de aile yapıları evrilerek değişmiştir. Vefat, ayrılık, boşanma, cezaevinde olma gibi durumlar bu durumu daha fazla tetiklemiş ve tek ebeveynli aile olgusu ortaya çıkmıştır. Çocuğu ile birlikte yalnız kalan hane reisinin yoksulluk gibi bir olgu ile karşılaşma ihtimali daha fazla olmuştur. Bu minvalde, yoksulluk yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmaması olarak değil Amartya Sen’in de geliştirmiş olduğu Kapasite yaklaşımı doğrultusunda parasal değerlerin tek ölçüt olmadığı çok boyutlu yoksulluk olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda tek ebeveynli ailelerin yoksulluk deneyimleri, yoksulluğa nasıl düştükleri, yoksulluk sorununun kişilerin gündelik ve sosyal yaşamını nasıl etkilediği, yoksullukla baş etme stratejilerinin neler olduğu, ailelerin almış oldukları hizmetler hakkındaki değerlendirmeleri ve farkındalıklarını saptamak amaçlanmıştır.

Bu nedenle tek ebeveynli aile olarak Sultanbeyli sınırları içerisinde ikamet eden ve çeşitli yardım kuruluşların sosyal desteklerinden faydalanan 8 tek ebeveynli anne ve 7 tek ebeveynli baba olmak üzere 15 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Fenomenolojik yaklaşımın temel alındığı, nitel desende tasarlanan bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu arayıcılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analiz yoluyla çözümlenmiştir.

Çalışmanın sonucunda görüşülen tüm ailelerin düşük sosyo ekonomik düzeye sahip olduğu, hanede işsizliğin yüksek olduğu, ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve hemen hepsi çocuklarının yoksulluktan kurtulabilmesi için eğitimin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Yine kira desteğini sağlanması yoksulluk sorununun yok edilmesi ile eş değer görüldüğü, genel olarak uzun vadeli planlar yapılmadığı, sosyal aktivitelere katılım sağlanmadığı, günübirlik strateji geliştirildiği, sosyal yardımların yoksul ailelerin yoksulluklarını tamamen yok etmese de hafiflettiği ve kriz durumunu atlattırma yaradığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek Ebeveynli Aile, Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele

STRATEGIES OF SINGLE-PARENT FAMILIES IN COPING WITH POVERTY: A CASE STUDY OF SULTANBEYLI

ABSTRACT

With the advent of globalization, family structures have undergone evolution and change in Turkey, mirroring trends observed globally. Factors such as death, separation, divorce, and incarceration have further catalyzed this transformation, resulting in the prevalence of single-parent family dynamics. The likelihood of a household head being left alone with a child and encountering phenomena such as poverty has consequently heightened. In this context, poverty has been reconceptualized not merely as the deprivation of basic needs but also through Amartya Sen's Capability Approach, which posits that monetary values are not the sole metric for evaluating poverty but rather as multidimensional poverty.

Within this framework, the aim of the study was to examine the poverty experiences of single-parent families, elucidate the pathways to poverty, explore the impact of poverty on individuals' daily and social lives, identify coping strategies with poverty, evaluate the services received by families, and ascertain their awareness. To this end, face-to-face interviews were conducted with 15 individuals, comprising 8 single mothers and 7 single fathers residing within the boundaries of Sultanbeyli, who benefited from the social support provided by various aid organizations. Employing a phenomenological approach as the foundational framework, in-depth interviews were conducted using a semi-structured interview format. The collected data were subsequently analyzed through content analysis.

The findings of the study revealed that all interviewed families exhibited low socioeconomic status, high household unemployment rates, and low levels of parental education. Nearly all emphasized the significance of education in enabling their children to escape poverty. Furthermore, rent support was perceived as equivalent to alleviating poverty. Generally, the study observed a lack of long-term planning, limited participation in social activities, reliance on day-to-day strategies, and the partial alleviation of poverty through social assistance, although it did not entirely eradicate poverty among disadvantaged families. Instead, social assistance was found to mitigate poverty and facilitate crisis management.

Keywords: Single-Parent Family, Poverty, Coping With Poverty

1. GİRİŞ

Evrensel bir tanımı olmayan ve çok boyutlu olan yoksulluk günümüzde de önemli toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk gibi birçok çeşidi olmakla birlikte (Hoban, 2019) en genel tanımıyla insanların günlük temel gereksinimlerini karşılayamama durumu olarak ifade edilebilir. Yalnızca ekonomik boyutta ele alınmayan yoksulluk sorunu sosyal, siyasal, kültürel boyutlarının ele alınması ile gelişmiş ve azgelişmiş bütün ülkeleri ilgilendiren kompleks bir sorun halini almıştır. Bu nedenle tek bir tanımı bulunmayan yoksulluk sorunu bazı kesimleri daha fazla etkilemiştir (Güzel, 2017). Bunlar kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, yetimler ve çeşitli nedenlerden dola ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmen ve mülteciler gibi daha dezavantajlı konumda olan kesimlerdir (Akalin, 2019). Bu gruplar kendi ihtiyaçlarını yerine getirirken başkasının yardımı ile hayatını idame ettiren kesimdir.

Türkiye’de olduğu gibi dünya genelinde dezavantajlı grupların yoksulluğu önemli hale gelmiştir. Özellikle tek ebeveynli aileleri yöneten kadınlar ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarının yoksulluğu, yoksulluk sorunu içinde farklı bir yerde ele alınmıştır. Özellikle 1970’li yıllara gelindiğinde yoksulluğun toplumsal cinsiyet boyutu araştırmacılar tarafında konuşulmaya başlanmıştır. Yoksul nüfusu içinde kadın sayısının gittikçe daha fazla olduğu görülmektedir. Bakıldığında boşanma, vefat, ayrılık gibi nedenlerden dolayı gerçekleşen aile parçalanmaları sonucunda güçsüz olan kadının haneyi yönetememesi veya bir annenin tüm yoksulluğun yükünü paylaşmak yerine tek başına çekmesi gibi kadın yoksulluğun daha fazla yaşanmasını tetikleyen durumlar olduğu görülmektedir. Yoksulluk sorunu ailelerin parçalanmasına neden olduğu gibi bazen de şiddetini arttıran bir durum olduğu söylenebilir (Yusufoğlu, 2015).

Ailenin değişimi üzerinde etkili olan birçok unsur bulunmakla beraber özellikle sanayi devrimi ile birlikte yaşanan kırdan kente göç hareketleri, kadının çalışma hayatına atılması, teknolojinin getirdiği yenilikler, sosyal ve siyasal politikalar, vb. birçok faktör bu değişimin oluşmasına ön ayak olmuştur (Kara, 2018). Aile kurumunda meydana gelen değişim sonucunda; tek ebeveynli aile, annesiz-babasız aile, karışık aile vb. yeni aile modelleri ve aile işlevleri oluşmuştur. Bu doğrultuda aile kurumu oluşan bu yeni yapı ile bazı temel işlevlerini yerine getiremediği ve birçok riskle de karşı karşıya kalabilmektedir (Opçin, 2018).

Türkiye’de de her geçen gün sayıları artan tek ebeveynli aileler çoğunlukla tek bir geliri bulunmakta ya da herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Bu nedenle aileler sosyal-ekonomik, sağlık, eğitim, beslenme, barınma ihtiyaçları gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmekte yoksulluğu diğer kesimlere oranla daha derinde hissedebilmektedir.

Bu durumu Türkiye’de açısında ele aldığımızda “Tek ebeveynli aileler yoksuldur” tezi salt gerçek olmamakla birlikte, tek ebeveynli ailelerin diğer gruplara oranla daha fazla yoksulluk riskiyle karşı karşıya kaldığı yadsınamaz. Nedeni ise evli olup işgücü piyasasına katılan kadın sayısının az olmasından dolayı çeşitli nedenlerden dolayı haneyi geçindiren baba profilinin olmaması tek ebeveynli kadını ekonomik olarak etkilemektedir. Bakıldığıın erkeğin ölümüyle yalnız kalan tek ebeveynli kadınların sosyal güvenlik kurumunun imkânlarından yararlanmakta ancak güvencesiz işlerde çalışan erkeğin ölümü sonucunda herhangi bir maaş veya sosyal güvence bırakmaması neticesinde kadın çocuklarıyla birlikte derin bir yoksulluk yaşamaktadır. Bu ise yoksulluğun doğrudan sebebi olmaktadır (Yusufoğlu, 2015).

Türkiye’de yoksulluk çalışmalarına, tek ebeveynli aileler özelinde bakıldığında çok fazla yer verilmediği, ağırlıklı olarak kadın ve çocuk yoksulluğu ele alındığı görülmüştür. Bu minvalde; çalışmamızda vefat, terk, boşanma ve cezaevinde olma gibi nedenlerden dolayı eşinden ayrılmış yoksulluğu deneyimleyen tek ebeveynli kadınlar ve tek ebeveynli erkekler ile görüşülerek tek ebeveyn olma süreçleri, yoksulluğa nasıl bulaştıkları, yoksulluk deneyimleri, yoksulluk ilgili sorunlarının neler olduğu, haneyi yöneten ebeveynlerin cinsiyet rolleri bağlamında yoksullukla baş etme stratejileri, ailelere yoksullukla mücadelede sunulan hizmetlere ilişkin görüşleri alınarak yoksulluk sorununun kişilerin gündelik ve sosyal yaşamını nasıl etkilediği, bu doğrultuda gelecek beklentilerinin nasıl oluştuğu amaçlanmıştır. Bu kapsamda birçok araştırmaya konu olan yoksulluk olgusunu Türkiye’deki tek ebeveynli aileler özelinde inceleyerek tek ebeveynlerin yoksulluğunu diğer ailelerin yoksulluğundan farkı ortaya konmaya çalışılmış ve literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde çalışmanın konusuna dair bilgi verilmiş olup ikinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi olarak yoksulluğun tanımı ve çeşitleri, dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun görünümü, insan hakları bağlamında yoksulluk ve sosyal dışlanma ilişkisi, yoksulluk sorunu ile mücadele sosyal yardım ve sosyal hizmetin karşılaştırması, Türkiye’de yoksulluk mücadelesinde uygulama ve yaklaşımlar, yoksulluk teorileri, ulusal ve uluslararası kuruluşların çalışmaları, yoksulluğu nasıl değerlendikleri de araştırma da yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi açıklanmış, metodoloji bölümünde en başta araştırmanın tipi ve yöntemi anlatılmış, bu yöntemin kullanılma nedenleri belirtilmiştir.

Dördüncü bölümünde nitel yöntem ile araştırmanın soruları sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Beşinci bölümde yoksulluk alanında yapılmış çalışmalara yer verilerek araştırmamız ile karşılaştırmaya gidilmiş son olarak da altıncı bölümde ise elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar bağlamında tek ebeveynli ailelerin yoksulluk sorunu için çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırmanın Problemi

Tüm toplumları etkileyerek günümüze kadar gelen yoksulluk sorunu her kesimi farklı şekilde etkilediği görülmektedir. Bu nedenle yoksulluk yalnızca gelir yoksulluğu olarak değil insanların eğitim, beslenme, barınma, sağlık gibi temel haklara erişimin sınırlandırılması gibi çok boyutlu olarak ele almak gerekmektedir (Taşağal, 2022). Bu nedenle tek bir tanımı bulunmayan yoksulluğun literatüre bakıldığında nitel ve nicel olmak üzere farklı gruplar üzerinde yapılmış birçok çalışması bulunmaktadır. Ancak çalışmalarda çocukları ile birlikte yaşayan tek ebeveynli aileler özelinde çalışmaların daha az olduğu görülmüştür. Bu kapsamda araştırmanın problemi; tek ailelerin yaşadıkları yoksulluk ve yoksullukla mücadele etme sürecinde karşılaştığı engeller ve bu engelleri aşmak için başvuru yaptığı stratejilerin yeterli derecede anlaşılmamasıdır.

Araştırmanın Konusu

Çalışmamızın konusu, tüm dünyanın ortak problemi olan yoksulluk olgusunu çok boyutlu olarak tek ebeveynli aileler özelinde ele almaktır. Bu minvalde tek ebeveynli ailelerin yoksullukla mücadelesi ve baş etme stratejileri tezin konusunu oluşturmaktadır. Hem hane reisi erkek olan hem de kadın olan ailelerin yoksulluğu incelenecektir. Ailelerin yoksulluk sorununu nasıl deneyimlediği, yoksulluktan nasıl etkilendiği ve baş etme stratejilerinin neler olduğu genel çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Dünya genelinde de güncelliğini koruyan ve her geçen gün sayıları arttan tek ebeveynli ailelerin Türkiye’de de sayıları artmaktadır. Ölüm, ayrılık, boşanma ya da nikahsız birliktelik gibi nedenler sonucunda partnerinden birini kaybetmiş yalnız (tek) kadın veya erkeğin dezavantajlı olma durumu yüksektir. Erkek ve kadın bireye göre de kişilerde oluşturacağı tahribat elbette farklı olmaktadır.

Bu kapsamda toplumsal bir sorun olan yoksulluğu sadece temel ihtiyaçların karşılanmaması olarak değil Amartya Sen’in de geliştirmiş olduğu Kapasite yaklaşımı doğrultusunda maddi

değerlerin tek ölçüt olmadığı bunun yanında eğitim hakkı, kaliteli yaşam, sağlıklı yaşam, her türlü sosyal olanak ve haklara erişim gibi yoksulluğun insani boyutu da temel alınarak yola çıkılmıştır. Bu nedenle birçok sorulara cevaplar aranmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin yoksulluğunun sosyolojik boyutunun incelenmesi bununla birlikte tek ebeveynli annenin veya babanın yoksulluğa yönelik algı ve deneyimlerini ortaya çıkarılması, yoksulluk sorunu ile nasıl başa çıktıklarının belirlenmesi, yararlandıkları hizmetlere ilişkin algılarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda tek ebeveynli ailelerin mücadelelerinden yararlanarak tek ebeveynli aileler özelinde yoksulluğa yönelik hizmetlerin geliştirebilmesi için oluşturulacak çalışmalara ve çözüm önerilerine bir nebze de olsa ışık tutabilmek ve veri sunabilmek hedeflenmektedir. Bu genel hedefler doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Tek ebeveynli ailelerin sosyo-demografik özellikleri nasıldır?
- Tek ebeveyn aile olmaktan kaynaklı ebeveynlerin sorumluluk ve zorlukların karşılaştırması nasıldır?
- Tek ebeveynli kadınların ve erkeklerin yoksulluğu deneyimle biçimi ve ihtiyaçları arasında farklılıklar nasıldır?
- Tek ebeveyn ailelerin gelecek beklentileri ve hayalleri nasıldır?
- Tek ebeveynli ailelerin içinde bulundukları yoksulluk sorununa karşılık; beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve sosyal yaşam ilişkilerine yönelik deneyimleri ve bu alandaki zorluklarla baş etme stratejileri nasıldır?
- Tek ebeveynli ailelerin yoksulluğu nasıl tanımlamaktadır?
- Tek ebeveynli ailelerin yoksul yaşamaya iten temel nedenler nelerdir?
- Yoksulluk içerisinde olan tek ebeveynli ailelerin yaşadığı duygu durumu nasıldır?
- Tek ebeveynli ailelerin yoksullukla baş etmek için almış oldukları sosyal hizmet ve sosyal yardımlara ilişkin bakış açıları nasıldır?
- Tek ebeveynli ailelerin yoksullukla baş etmek için akraba, arkadaş gibi çevre desteği alıp almadıkları?
- Yoksul sorununun önlenmesine yönelik çözüm ve önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardımlardan faydalanan ve çocuk/çocukları ile birlikte yaşayan tek ebeveynli annenin veya babanın yoksulluğa yönelik algılarını ve deneyimlerini ele almaktadır. Bu nedenle yoksul ailelerin yoksullukla mücadeleleri, yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaçları belirlemek için önemlidir.

Yoksulluk sorunu neden ve sonuçlarıyla çok boyutlu analiz edilmesi, tanımlanma güçlüğü de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle her geçen gün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sayıları artan tek ebeveynli ailelerin yoksullukla ilgili mücadele ve baş etme stratejilerinden yararlanarak tek ebeveynli ailelere özgün yeni çalışma ve programların geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılığı İstanbul ili Sultanbeyli ilçesinde mevcut olarak ikamet eden çocuk/çocukları ile birlikte yaşayan 7 erkek ve 8 kadından oluşmaktadır.

Tek ebeveynli ailelerin tümü; STK, yerel yönetim ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından sosyal yardım alan kişilerle sınırlı tutulmuştur. Bu örneklem grubuna dahil edilen kişilerin verecekleri cevapların / bilgilerin doğruluk derecesi ile sınırlı / orantılı olacaktır.

Araştırmanın Tanımları

Tek ebeveynli aile: vefat, ayrılık, boşanma ya da nikahsız birliktelik gibi nedenlerden partnerlerinden birinin olmaması sonucunda çocuk/çocukları ile yaşayan aile yapısıdır.

Yoksulluk Algısı: Sultanbeyli ilçesinde yaşayan ve çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardım ve desteklerinden faydalanan tek ebeveynli ailelerin yoksulluk kavramına ilişkin duygu ve düşünceleri olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk kavramı yalnızca gelir yoksulluğu olarak ele alınmamış çok boyutlu yoksulluk olarak değerlendirme yapılmıştır.

Yoksulluk Deneyimleri: Sultanbeyli ilçesinde yaşayan çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardımlardan faydalanan ve çocuk/çocukları ile birlikte yaşayan tek ebeveynli annenin veya babanın beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve sosyal yaşam kapsamındaki gündelik yaşantılarını ve yaşantılarındaki güçlüklerden doğan baş etme yöntemlerini ifade etmektedir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde aile tanımı, tek ebeveynli aile, tek ebeveynliğe geçiş, ebeveyni kadın olan ya da erkek olanların yükümlülüklerinin karşılaştırması şeklinde literatür anlatılacaktır.

2.1. Ailenin Tanımı ve Tek Ebeveynli Aileye Dönüşüm Süreci

Literatüre bakıldığında birçok aile tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıları;

- Türk Dil Kurumuna göre; aile evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar veya kardeşlerden oluşan en küçük sosyal birim olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).
- Murdock' göre ise; kişilerin birlikte yaşama, üremeye çoğalan ve maddi yönden ortak olan kişilerin oluşturmuş oldukları bir grup olarak nitelendirmektedir (Murdock, 1949, s.28). Yine bu tanımlara benzer olarak Kavuncu (2006) da bireyler arasında sevgi, dayanışma, dürüstlük, kabul yakınlık saygı ve aile içerisinde her türlü paylaşım ve işbirliğinin olduğu aile biçimi olarak ifade etmiştir (Kavuncu, 2006, s.19).

Modern hayatla beraber günümüze gelindikçe, kadın erkek rollerinde de değişimler yaşanmıştır. Rekabetin her alanda teşvik edilmesi ve tüketim ekonomisi yönünde oluşan algı bireylerin beklentilerini yükseltmiştir. Bu eksende modern yaşamla beraber gelen maddiyatın ön plana alınmaya başlandığı, ekonomik problemler aile çözümleri, ailenin psikolojik ve sosyal alanlarını da zorlamıştır. Gittikçe hiçbir şeyden mutlu ve memnun olmayan bir toplum yapısı oluşmuştur (Tarhan, 2006, s.9). Tarihsel sürece baktığımızda erkeklerin; ailenin geçimini sağlayan, çalışan ve evi için ava gidip eli dolu gelen kişi iken günümüzde kadının çalışma hayatına girmesi ile kadınlar parasal yönden ihtiyaçlarını karşılamış, erkeklerin daha çok duygusal yönden desteğine ihtiyaç duymuştur (Gray, 2003, s.11-12). Kadın ve erkek rollerinin biyolojik olmadığı ve doğuştan getirilmediği ile ilgili toplumsal cinsiyet kavramını savunan feministler toplumsal rol sisteminin işleyişine müdahale etmişlerdir (Hepşen, 2010, s.14). Onlara göre daha önce yapıcı ve iyileştirici görev üstlenen aile kurumu sorun üreten bir birime dönmüş günümüzde gittikçe boşanmaların artması bunun bir sonucudur (Şen, 2013, s.28).

Batı toplumlarına bakıldığında evliliklerden ikisinden birinin boşanma ile karşı kaldığı görülmektedir. Türkiye'de benzer durumların yaşanmaya başlandığı ve boşanmanın her geçen gün arttığı söylenebilir (Tarhan, 2006, s.9). Boşanma, vefat, ayrılık, eşin cezaevinde olması gibi nedenlerden dolayı yalnız ebeveynli aileler oluşmuştur (Genç, 2019). Bunların dışında evlilik dışı birliktelikten de çocuk sahibi olan tek ebeveynli aileler de vardır (ASHB, 2018, s.21). Suç oranlarının arttığı günümüzde eşlerden birinin cezaevine girmesi durumunda tek

ebeveyn aile yapıları oluşmuştur. Çocuklarıyla beraber yaşamını sürdürmeye çalışan yalnız ebeveynin sosyal ve ekonomik zorluklarla karşılaşma olasılığı yüksektir. Bunların dışında LGBT'lerin oluşturduğu tek ebeveynli aile ya da iş, eğitim vb. gibi nedenlerden dolayı eşlerin farklı şehirlerde yaşamasından dolayı oluşan tek ebeveynli aile şeklinde ön plana çıkmaktadır (Demirel, 2021, s.41).

Ülkemizde de her geçen gün sayıları artan tek ebeveynli ailelerin sayısı 2014 yılında tüm hane halkı içinde 922.144 (%7, 6) iken 2022 yılında istatistiklere baktığımızda 2 milyon 683 bin 458'e (%10,3) yükselmiştir (TÜİK, 2022).

Sosyal medyanın da gittikçe aile kurumu üzerinde çok ciddi boyutta bir etkisi oluşmuştur. Dizi ve filmler de işlenen aldatma gibi konular veya oyuncu karakterlerinin lüks hayat tarzları halkın inanç ve yaşam tarzları ile ters düşebilmekte bu durumlar boşanmayı hızlandırabilmektedir. Yine evlilik programları işlenen şiddet olgusu bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir (Çelen, 2011, s.18-19).

2.2. Tek Ebeveyn Olarak Anne ve Babanın Sorumluluklarının Karşılaştırılması

İnsanoğlu doğuştan dişil ya da eril olarak dünyaya gelir. Biyolojinin tanımlamış olduğu kadınlık ve erkeklik beden cinsiyeti aslında kişilere belli roller ve görevler yüklemektedir (Bingöl, 2014, s.109).

Hem Türkiye’de hem de dünyada tek ebeveynli ailelerin daha çok kimlerden oluştuğuna bakıldığında anneden oluşan aile yapılarının mevcut olduğu söylenebilir. Bu durumda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre, çocuğun yetiştirilmesinde hem hukuki hem de toplumsal olarak annenin daha çok sorumlu tutulduğu belirtilebilir (ASAGEM, 2011).

Tarhan (2006), boşanma sürecinde çocuklardan sonra en fazla olumsuz etkilenen kadınların olduğunu ifade eder. Ayrılık süreci gerçekleşikten sonra toplumun kadına ve erkeğe bakış açısı farklılık gösterir. Toplumda özellikle boşanmış kadın olmak ayıp olarak algılanır. Bu nedenle kadın daha fazla baskı altında kalırken erkek için bu durum daha kolay ve rahat atlatılır. Ayrıca çocuğu olan kadınların annelik duygusundan dolayı daha çok etkilendiği ve boşanma olgusuna duygusal baktıkları görülür (Tarhan, 2006, s.120).

Parke’ye (2003, s.4) göre tek ebeveyn anneler tek ebeveynli babalara oranla daha düşük ücretle ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalıştıkları için yoksullukla karşı karşıya kalma olasılıkları daha fazladır (akt; Demirel, 2021, s.50). Ya da hanede tek ebeveyn olarak çalışan kişinin geçirmiş olduğu kaza nedeniyle çalışamayacak duruma gelmesi aileyi muhtaç duruma düşürebilmektedir. Bu nedenle ölüm, boşanma, ayrılık, nikahsız birliktelik gibi nedenlerden

dolayı tek ebeveyne dönüşme sürecinde yoksulluk sorunu görünür hale gelebilmektedir (Baran, 2017, s.291).

Tek ebeveynlilerin iş hayatında birçok zorluğu bulunmaktadır. Çocuğu zaman çocuğun bakımını üstlenen yalnız anne ya da yalnız baba işten erken ayrılma, acil durumlarda izin isteme gibi ya da tek ebeveyn annenin sözlü ve fiziksel tacize uğrama gibi problemlerle karşı karşıya kalma olasılığı yüksektir.

Tek ebeveynli anneler ve babaların ağırlıklı olarak benzer sorunlar yaşadığı ancak büyük ekonomik sorunları daha çok tek ebeveyn kadınların yaşadığı görülmüştür. Bu eksende kadınların tek ebeveynli aile olduktan sonra erkeklere oranla fazla problem yaşama durumlarına bakıldığında; genel olarak çocuklarının velayetinin kadında olması, erkeklerin genelde eşlerine maddi destek sunsalar bile bunun yetersiz olması, evlilik sürecinde çalışmayan kadının çalışmak zorunda kalması, kadınların erkeklere oranla daha düşük maaş alması, kadının çalışma hayatına girmesi ile toplumda oluşan önyargılar gibi maddeler sıralanabilmektedir (ASHB, 2018).

2.3. Yoksulluk Kavramına İlişkin Tanımsal Tartışmalar

Bu başlık altında yoksulluğun tanımı, yoksulluğun çeşitleri, dünya da Türkiye’de yoksulluğun görünümü ve yoksullukla mücadele etkili olan uygulama ve yaklaşımlara ilişkin literatür ele alınacaktır.

2.3.1. Yoksulluk kavramı

Yoksulluk olgusu çok yönlü incelenmesi gereken ve geniş bir spektruma sahip bir kavram olup yoksulluk olgusunun genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır (Erbil Erdugan, 2010, s. 9). İnsanlığın doğuşuna kadar götürülebilen olgunun günümüze kadar pek çok sosyal olaylar ve süreçlerden etkilenecek tanımı, içeriği ve görünümü değişikliğe uğramıştır (Topgül, 2013, s.1). Bugün ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye farklı tanımlanan yoksulluk olgusunu sınırlamak ve tanımlamaya gitmek zor görünmektedir. Bu kapsamda Üzümcü ve Korkat dar ve geniş manada yoksulluğu tanımlamaya gitmişlerdir. Geniş manada yoksulluk; beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçların yaşamını devam ettirecek kadar olmasına rağmen yaşadığı toplumun standartlarının gerisinde kalma durumu olarak ifade ederken dar anlamda yoksulluk ise; ölecek kadar aç olmak ya da barınacak bir yerinin olmaması olarak ifade etmişlerdir (Üzümcü ve Korkat, 2014, s.139).

18. yy. ve 19. yy. da dünyada yaşanan ve başta Batı toplumlarını etkileyen yüksek teknolojik enerjinin yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması ile küçük imalathaneler kapatılıp

makineleşme ve seri üretime geçilmiştir. Yaşanan bu değişimle beraber işsizlik, kentleşme, aile çözümleri, nüfus artışı, yalnızlık vb. gibi birçok problemler de oluşmuştur. Sanayinin getirmiş olduğu nimetlerden faydalanan toplumlar kendi aralarında emperyalist sistemi takip ettiklerinden dolayı rekabetin daha fazla arttığı görülmüştür (Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011, s.62). Oluşan yenedünya düzeniyle beraber insanoğlunun ihtiyaçları ve beklentileri çeşitlik kazanmış, sorunlar artmıştır (Aydos, 2020, s.5). Klasik iktisatçılar yoksulluğun zımnen ortadan kalkabilmesi için ilk aşamada piyasa koşullarına herhangi bir müdahalede bulunulmaması gerektiği, bu yolla piyasanın zamanla durgunlaşacağı ve böylece tam istihdamın sağlanacağını savunmuşlardır (DPT, 2001, s.103). Ancak zamanla iktisat yoğunluklu araştırmaların çoğalmasıyla maddi kıstasın ön plana çıktığı görülmüştür. Örneğin; beslenme probleminin mevcut olarak hala devam ettiği geri kalmış ülkelerde kişilerin hayatta kalabilmek için gerekli en düşük maliyetli gıda harcamasının parasal değeri bir yoksulluk çizgisi oluşturmuş olup bu gelire ulaşamayanlar yoksul sayılmıştır (Şenses, 2019, s.62-63).

Türk Dil Kurumu göre yoksul kişi; ekonomik olarak geçinmekten güçlük çeken kimsedir (TDK, 2023). TÜSİAD'ın yapmış olduğu yoksulluk tanımına göre, kişinin elindeki toplam geliri hayatını idame ettirebilecek kadar yeterli olmamasıdır (TÜSİAD, 2000, s.95). Yine benzer yoksulluk tanımlarına baktığımızda kişinin gelir yoksulluğu dışında eğitim, sağlık, barınma, kültür, ortak yaşama, dinlenme, estetik vs. sosyo-kültürel ihtiyaçlar gibi hizmet ve kaynaklara ulaşamaması, bulunduğu ortamda dışlanması olarak tanımlanmıştır (Aktan ve Vural, 2002, s.2; Aksan, 2009, s. 6-7).

Dünya Bankası veya Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası platformlar yoksulluk konusunda birbirlerinden farklı tutumlar sergilemiştir. Örneğin; Dünya Bankası yoksulluğu daha çok maddi/parasal gelirle açıklarken Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı yoksulluğu sadece gelir endeksli değil yoksulluğun alanını genişleterek hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık gibi kavramları da katarak kültürel ve öznel anlamlar kazandırmıştır (Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011, s.74).

2.3.2. Yoksulluk çeşitleri

Tek bir boyutu bulunmayan yoksulluğun farklı tanımlara bağlı olarak kapsam ve içeriği de değişmiştir. Bu nedenle yoksulluk kavramını sınıflandırmaya gittiğimizde ölçümlerine göre mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk ve insani yoksulluk olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

2.3.2.1. Mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk

TÜSİAD (2000) göre; mutlak yoksulluk, bireylerin ya da hanede yaşayanların yaşamını idame ettirebilecek asgari refah seviyesinin altında kalma durumudur (TÜSİAD, 2000, s.96). Kişilerin ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyine bakılarak kişilerin temel gereksinimlerini karşılayacak kadar kaynak ve koordinasyona sahip olmamasıdır. Bu eksende ülkelerin koşulları ya da gelir dağılımındaki farklılıklar önemsenmeden her ülkeye uygulanabilecek bir global yoksulluk sınırı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu sınırın altında gelire sahip olan kişi veya hane halkı yoksul ve aşırı yoksul olarak sınıflandırılmıştır (Bülbül, 2019, s.7; Ensari, 2010, s.9; Aktan ve Vural, 2002, s.5). Mutlak yoksulluk tanımı aşırı yoksulluk tabiri ile benzerlik göstermesinin nedeni temel yaşam için gerekli olan ihtiyaçlara erişebilecek standartların olmaması her iki durum için de geçerli olmasıdır (<https://soyleki.com>). İki şekilde hesaplanan mutlak yoksulluğun birinci yöntemi, minimum gıda sepeti”, ikinci yöntemi ise “temel gereksinimler yaklaşımı” şeklinde hesaplamaya gidilmesidir (Kabaş, 2009, s.51).

Dünya Bankasını belirlemiş olduğu mutlak yoksulluk kriteri ise bir kişinin yaşayabilmesi için günlük alması gereken en az kalori miktarı olan 2400 k/cal besini almaya maddi olanaklarının yetmemesidir. Mutlak yoksulluk sınırı; az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 Dolar, Latin Amerika ve Karayipler için 2 Dolar, Türkiye’nin de dahil olduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 Dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40 Dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001, s.104).

Eski dönemlerde dilenenler, mülksüzler, maddi anlamda herhangi bir varlığa sahip olamayanlar bulundukları topluma göre yoksul olarak kabul ediliyordu. Ancak günümüze gelindikçe yalnızca bu kişiler değil daha öznel bir tanımlamaya gidilerek görelî yoksulluk kavramı oluşturulmuştur (Kesgin, 2008, s.10). Ülkelere göre hatta bölgelere göre de farklılık oluşturan görelî yoksulluk; bireyi toplumsal bir varlık olarak görüp kişilerin geliri ile o ülkenin gelirini, bireyin yaşam standartları ile o toplumun yaşayış biçimini karşılaştırmasına giderek yoksulluğu ele alır (<https://soyleki.com/mutlak-yoksulluk-ve-goreli-yoksulluk-nedir/>).

Görelî yoksulluk sınırı hesaplamasında, bireylerin ve grupların gelirlerinin dağılımına bakarak gelir veya tüketimlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralandırılarak belirli bir noktanın altında kalanlar görelî anlamda yoksul olarak sayılmaktadır (Kabaş, 2009, s.51; Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.63). Bireysel eşdeğer hane halkı gelirinin %50’si esas alınarak hesaplandığında görelî yoksulluk oranı 2022 yılında %14,4 olarak belirlenirken medyan

gelirin %60'ı baz alınarak hesaplanan yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı son yılda 0,3 puan artarak %21,6 olarak yükselme yaşamıştır (TÜİK, 2022).

2.3.2.2. Gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk

1980'ler de dünyada değişmeye başlayan gelir dağılımı problemi gittikçe normal ekonomik bir sorun olmaktan çıkmış ülkelerin politik ve sosyal bir sorunu olmaya başlanmıştır. Böylece gelir dağılımı problemi yoksulluk sorununa indirilmiştir. Günümüzde ülkeler gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk sorunu mücadele etmek için çalışmalar yapmayı görev olarak üstlenmiş hatta BM'ler 1996 yılını "Uluslararası Yoksulluğun Yok Edilmesi Yılı" olarak ilan etmiştir. Türkiye' de de 1961 ve 1982 Anayasalarında "sosyal adalet" ve "sosyal devlet" ilkeleri benimsenmiş, adil bir gelir dağılımı oluşması için düzenlenecek politikaları düzenleme görevi yüklenmiştir (DPT, 2001, s.2). İşte bu noktada ülkelerin ekonomik kalkınma noktasında eksik kaldığı yerde gelir yoksulluğu oluşmuştur.

Uğur (2023) çalışmasında maddi yoksulluk ve gelir yoksulluğu arasındaki farka vurgu yaparak çok durumlu yoksulluk probit modeli belirlemiştir. Araştırma verilerinin sonucunda Türkiye'deki kişilerin gelir yoksulu veya maddi yoksunlukları ile eğitim düzeyinin artması arasından sıkı ilişkisinin olduğu verilerini elde etmiştir. Kişilerin eğitim düzeyleri yükseldikçe hem gelir yoksulu hem de maddi yoksun olma olasılıkları azalmaktadır. Yine eğitim seviyesi düştükçe gelir yoksulluğu veya maddi yoksunu olma ihtimali yükselmektedir. Benzer şekilde, bireylerin iş (istihdam) durumları da bir diğer önemli değişkendir. Buna göre, işsizler (veya iş arayanlar), en fazla gelir yoksulu veya maddi yoksun olma riskine sahip olan gruptur (Uğur, 2023, s.236).

21. yy doğru gelirken yoksulluk sadece parasal endeksli görülen bir kavram olmaktan çıkmış sağlık, eğitim, yaşam süresi ve yaşam kalitesi gibi yoksunlukları ele alan bir karmaşık bir hal almıştır. Gelir yetersizliği sadece yoksulluğun bir yönüne odaklanırken insani yoksulluk, yeni, yoksulluk tanımlamalarının ortaya çıkmasıyla yoksulluk çok boyutlu bir hal almıştır. Post-modern dönemde yoksulluğun bu kadar çeşitlenmesi, karmaşıklığını ve çok yönlülüğünün daha iyi anlamamızı sağlamıştır (Gölçek ve Orhan, 2023, s.79).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü (UNDP), 1997 yılında yayımladığı raporunda ilk defa İnsani Gelişim Endeksine (İGE) yer vermiştir. Genel olarak bu raporda ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmasına giderek yoksulluğu analiz etmeye çalışmıştır. Bir ülkenin kalkınmışlığının ve gelişmişliğinin göstergesi sadece o ülkenin milli gelirinin artması olarak görülmeceği ayrıca o ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle beraber

toplumsal sorunlarının da çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmaktadır. Ancak birçok ülkede sosyal problemlerin çözümsüz kaldığı görülmüştür (Demir, 2006, s.1).

TÜİK 2022 Gelir dağılımı istatistiğine bakıldığında, en yüksek hane halkı bireysel gelirine sahip olan %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla oranla 1,3 puan artıp %48,0'a yükselmiştir. En düşük gelire sahip %20'lik grubun aldığı pay ise 0,1 puan azalarak %6,0 olmuştur (TÜİK, 2022).

2.3.2.3. Kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk

Kırsal yoksulluk, daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen ve mekânsal olarak değerlendirilen kırsal alanlarda, tarım işçileri, topraksız köylüler ve küçük toprak sahibi köylüler arasında yaygın görülen bir olgudur (Aksan, 2009, s.32). Topgül'e (2013) göre kırsal yoksulluk ucuz emek olan topraksız ve nitelikli olmayan işçiler olmak üzere temelinde ise tarımla uğraşacak toprağa sahip olmama durumudur (Topgül, 2013, s.282).

Köyden kente göçle beraber kırsal yoksulluğunun kente uzantısı bir kısır döngü halini almaya başlamıştır. Kentlerde yoksulluğun artışıyla beraber kişilerin burada bir anlamda tutunmasına katkı sağlayan sosyal yardımlara olan talep artmıştır. Devletler olarak bu kısır döngüyü kırmanın bir yolu da en başta kırsal yoksulluğun oluşmasına müdahale edebilmekten geçmektedir. Kırsal yoksulluğu engellemekle beraber burada yaşayan halk için eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel ihtiyaçların giderilmesi ve diğer kamu hizmetlerinin çoğaltılması ve kalıcı çözümler üretmeye çalışırken bir taraftan da sosyal devlet olmanın gerektirdiği hassasiyeti sağlaması gerekmektedir (Kartal ve Demirhan, 2014, s.137).

Ateş (2007) çalışmasında kırsal kesimde ve tarım sektöründe yoksulluk sorunun hala devam ettiği, şu ana kadar yoksulluğun düşürülmesine yönelik alınan tedbirler ve politikaların yoksulluğu çok fazla düşüremediği bilgisine ulaşmıştır. Devlet, çalışmalar ve politikalar yaparken yerel halkın katılımı ve katkısı ile bölgede faaliyet yürüten kişilerle ekoloji, ekonomi ve sosyal alanları birlikte ele almalıdır (Ateş, 2017, s.7).

2.3.2.4. Objektif yoksulluk ve subjektif yoksulluk

Subjektif yoksulluk diğer adıyla öznel yoksulluk kavramı diğer yoksulluk türlerinden farklı olarak pek anlaşılmayan bir türdür. Araştırmacılar da daha çok objektif (nesnel) yoksulluğu kullanmışlardır. Öznel yoksulluk kavramı, kişilerin kendilerini yoksul olarak görüp görmeme olarak ifade edilebilir. Somut verilerle ilgilenen nesnel yoksulluk, doğruluğu kanıtlanabilir, tespit edilebilir standartların altında kalma olarak tanımlanmıştır. Kişiler temel ihtiyaçlarını

karşılamalılar yoksa matematiksel olarak belirlenen yoksulluk sınırının altında kalıp yoksul olarak nitelendirilirler (<https://soyleki.com/objektif-ve-subjektif-yoksulluk>).

İlk görüşte baktığımızda yoksulluk çizgisi yoksulların kendi görüşleri ile oluşturulmuş olması anlamlı olsa da daha sonraki süreçte önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu nedenle toplanan bilgilerin bir araya getirilip bunlardan kendi içinde tutarlı bir sonuca ulaşma ve sonuçları ülkeler arasında ve hatta aynı ülke içinde farklı bölgeler ve yerleşim yerleri arasında karşılaştırma zorluklarından kaynaklanmaktadır. Özel yoksulluk çizgisi yaklaşımının en çok kullanıldığı Batı Avrupa ülkelerinde dahi bu problemlerin önemli boyutlara ulaştığı ve sonuçların yorumunu güçleştirdiği görülmektedir (Şenses, 2019, s.94-95).

2.3.2.5. Gecekondu yoksulluğu, sınıfaltı yoksulluk ve yeni yoksulluk

Sınıfaltı ve gecekondu yoksulluk kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlanmıştır. Işık ve Pınarcıoğlu'ya göre “gecekondu yoksulluğu”, kent içi olan yoksulların tersine sürekli hareket halinde olan, önüne konan seçenekleri değil de yeni alternatifler yaratan, kaderine razı olmayıp kendi kaderini tayin eden, sıkıntılara göğüs geren kesimi kapsayan olguları ifade eder (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021, s.39).

Ülkeden ülkeye kişiden kişiye göre farklılık gösteren ancak tam bir karşılığı bulunmayan ve farklı terimlerle açıklanan “yeni yoksulluk” tanımı ise klasik mutlak yoksulluktan farklı bir yoksulluk türüne işaret etmektedir. Örneğin ABD veya İngiltere gibi ülkelerde “sınıfaltı olarak bu kavramı tanımlarken Fransa’da yeni yoksulluk “dışlanma” olarak ifade edilmektedir (Silver, 1996, s.105-10 akt; Karakaş, 2010, s.9). Bauman yeni yoksulları; gelecek konusunda ümitsiz olan, çok fazla geliri olamayan, kredi kartıyla harcamayı yapamayan kişiler olarak tarif etmiştir. Ona göre günümüzde çalışan ancak serbest pazarın imkanların yeterli derecede faydalanmayan, alım gücü olmayan çalışan kesim de yeni yoksulluk tanımına girmektedir (Bauman, 1999a, s.132 akt; Yusufoglu, 2015, s.45).

1970’lere doğru daha çok gelişmiş sanayi toplumlarında görülmeye başlanan hiçbir sınıfa dahil olmayan uyuşturucu kullananlar, evsizler, çaresizler, işsizler, dilenenler sınıfaltı yoksulluğu oluşturmuştur. Her ne kadar o çağın ilerlemesi ile refah toplumun oluşmasıyla bunları korumaya çalışsalar da son yirmi yılda yaşanan işsizlik, göç, krizler gibi nedenlerden dolayı sınıfaltı gibi bir kitlenin ortaya çıkmasını engelleyememişlerdir. Bu durum sadece ekonomik değil sosyal ve politik bir dışlanmayı da kendisi ile beraber getirmiştir. İşte bu doğrultuda yeni yoksulluk kavramı tanımlanmaya başlanmıştır. 1980’lerde yeni oluşan bu tanıma göre sosyalleşmeyen, insan haklarının ihlal edilen, herhangi parti, sendika gibi bir yere

üyeliğinin olmayan her yönden dışlanan ve ihtiyaçları yerine getirilemeyen kişileri ifade eder (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021, s.69-70; Bhalla and Lapeyre, 2004, s.96-97 akt; Karakaş, 2010, s.10).

2.3.2.6. Diğer yoksulluk biçimleri

Yoksulluk süresine bağlı olarak kategorize edildiğinde “geçici yoksulluk” ve “kronik yoksulluk” olmak üzere ikiye ayrılır. Tüketim miktarlarında görülen çeşitli nedenlerden kaynaklanan anlık ve kısa süreli dalgalanmalardan dolayı oluşan durum geçici yoksulluk iken uzun süre devam eden ve bir döngü olarak kuşaklar arasında aktarıldığı durumu ise kronik yoksulluktur. Gelir riskinin yüksek olması ise kronik yoksulluğa neden olmaktadır (Taş, 2022, s.8; Kabaş, 2009, s.51).

TÜİK (2022), yoksulluk ve yaşam koşulları araştırmasında diğer bir yoksulluk biçimi olan “maddi yoksunluk” tanımını şöyle yapmıştır. 2022 yılında biraz daha kapsamını genişleterek ‘sosyal yoksunluk’ kriterini de araştırmaya dahil etmiş ve daha önceki yıllarda maddi yoksunluk tanımında olan ‘renkli televizyon, çamaşır makinesi ve telefon sahipliği’ gibi ibareleri çıkarmıştır. Bu yeni tanımda bir bireyin “maddi olarak beklenmedik harcamaları yapabilme, bir otomobile sahip olabilme, bir haftalık tatil masrafını evden uzakta karşılayabilme, konut kredisi, kira ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme, evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme ve yeni eklenen mobilyaları eskidiğinde değiştirebilme” durumu olarak tanımlamıştır. Bu öncüllerin on üç tanesinden en az yedi maddesini karşılayamayanlar maddi ve sosyal yoksun olarak tanımlanmıştır. Maddi ve sosyal yoksunluk oranı 2022 yılı verilerine göre bir önceki yıla göre %18,1’den 1,5 gerileyerek %16,6 olarak tahmin edilmiştir (TÜİK, 2022).

Yoksulluğu sadece gelir üzerinde açıklamayan “antropolojik yoksulluk” tanımına göre; mevcut kaynakların kişilere adil ve eşit bir şekilde dağıtılması gerektiğinde yola çıkarak halkın ortaya çıkarmış olduğu toplumsal değerlerin azlığı veya çokluğu ile değil, o değerlerin topluluğu oluşturan kişiler arasında nasıl bölüştüğü üzerinde durmaktadır. Bu tanımdan daha az pay alan antropolojik olarak yoksuldur (DPT, 2001, s.103).

Işık ve Pınarcıoğlu’nun (2021) Sultanbeyli ilçesinde yürüttükleri çalışmalarında literatüre ilk defa kattıkları “Nöbetleşe Yoksulluk” kavramı 1980’lerde başlayan ilk arsa işgalcileri en büyük kısmı aldıktan sonra son döngüde düşük fiyatta arsa satın alan kiracılar şeklinde bazı grupların diğerlerinin üzerinden zenginleşerek yoksulluğu o kişilere devretmesi, güç ilişkilerinin birbirinin içine girmesi sürecidir. Bu süreçte piramidin en altındaki grubun umudu

da kendi yoksulluklarını devredecekleri yeni ağ ilişkileri kurmaktır. Günümüze geldikçe şehirlere göçün azalması, alabilecek arsaların azalması nedeniyle nöbetleşe yoksulluğun azaldığı ve kendi içinde kuralsız olan sınıf altı kitlenin oluştuğu ve yeni yoksulluk kavramının tartışılmaya başlandığı görülür (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021, s.78-83).

“Ultra yoksulluk” kavramı ise kişi tüm gelirini harcandığı halde mutlak yoksullukta esas alınan kriterden yalnızca kalorisinin %80’inin alması durumunda oluşan yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (2017, Can, s.1114).

2.4. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü

Sosyal, politik, ekonomik gibi birçok boyutu bulunan yoksulluk olgusu dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de yeni ortaya çıkmış bir sorun değildir. Özellikle, son yıllarda oldukça bahsedilmeye başlanan ve ilgi odağı olan bir konu olmuştur (Erbil Erdugan, 2010, s.63).

2.4.1. Dünyadaki durum

Ortaçağ Avrupası’nda yoksullar topluma rahatsızlık vermiyor ve toplum tarafından kötü karşılanmıyordu. Dilencilik, sadaka toplum düzeninin asli parçası olarak görülüyordu. Ancak 16. yy. doğru geldiğimizde kapitalizme özgü olan “modern yoksulluk” olgusu ortaya çıkmış, yoksullar “işgücü” piyasası haline gelmeye başlamıştır (Buğra, 2016, s.24-25). 16. yy. ortalarında toplumda yoksullar sorun olarak görülmeye başlanmış, 17.yy.da ise kamu kaynakları üzerinde yük olarak görülmüştür (Polanyi, 2019, s.160).

18. yüzyılın ilk dönemlerinde yavaş yavaş bazı araştırmacılar ve kuramcılar tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Adam Smith’in de başını çektiği bazı kuramcılar "dünya ve onun olgunlaşmış bütünlüğü bütün nesillere aittir" sözü ile yoksulların dışlanmaması gerektiğine dikkat çekmiştir (Şenses, 2019, s.32). İlk kez 1886 yılında İngiltere’de Charles Booth tarafından yoksulluk ile ilgili anketler yapılmaya başlanmıştır. Kendi çalışanlarına uygulayan Booth üç aşamada anketi tamamlamıştır.

- i) Çalışan kişilerin iş, konut ve kazanç durumları hakkında bilgiler edinilmiş.
- ii) Çalışanların aile fertleri ile görüşme yapılmış.
- iii) Yoksul aileler birinci dereceden ve ikinci dereceden yoksullar olarak iki kategoriye ayrılmıştır (DTP, 2001, s.108).

İngiltere ağırlıklı başlayan yoksulluk çalışmaları 18. yy. ve 19. yy. doğru geldiğimizde gelişen sanayi devrimi, onu izleyen serbest piyasa koşulları, büyük dünya bunalımı ile birlikte gittikçe büyümüştür. 1834 tarihli yeni yoksulluk yasası, yardım kuruluşları, sendikalar ve Kiliselerin

artan ilgi ve etkinlikleri ve başta edebiyat olmak üzere yoksulları konu alan sanat eserleri yoluyla da sosyo-kültürel düzlemde ağırlıklı bir konu olarak ön plana çıkmıştır. İkinci dünya savaşı ile birlikte yaşanan bağımsızlık hareketleri sonucunda yoksulluk az gelişmiş ülkelere doğru yönünü değiştirmiş ve bir süre sonra azgelişmiş ülkelerle özdeşleşmiştir. Ve daha sonra World Bank (Dünya Bankası) ve Gelişme İktisadi politikalarla akademik bir disiplin olarak gelişim göstermiştir (Şenses, 2019, s.34-35; Buğra, 2016, s.26-27). 1795 yılında yürürlüğe giren Speenhamland Yasası sosyal alanda çok fazla tahribata neden olmasından dolayı maddi yararları pek görülmemiştir. Ancak yasa tüm insanlık dışı yöntemlere rağmen özgür emek piyasasında ekonomik anlamda yararlı olmuştur. Yoksulların gelirlerinin dışında asgari düzeyde gelir elde etmeleri için kişileri destekleme kararı almışlardır. Sadece kırsal yöre insanlarını değil sanayi bölgelerini kapsayacak derece “yaşam hakkı” savunan yasa kişileri bir süre sonra tembelliğe ittiği için 1834’te yürürlükten kalkmasına karar verilmiştir (Polanyi, 2019, s.125-127). Dünya ekonomisinin küreselleşmesi, uygulanan iktisat politikaları, dış rekabetin artması, gelir dağılımının bozulması, adaletsizliğin ortaya çıkması gittikçe artmaktadır. Gittikçe yaygınlaşan adaletsizlik karşısında bir bölgede zenginlik yaşanırken bir bölgede yoksulluk yaşanmaya başlamıştır (Gürses, 2007, s.60).

1965 yılında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kurulan, yoksullukla mücadelede eşitsizliğin ve dışlanmanın azaltılması için çalışmalar yürüten Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak faaliyetlerini yürütmektedir. Gelişmekte olan ülkelere en az gelişmiş ülkelere kadar yoksulluğu sona erdirmeye yönelik tüm kaynak ve araçlarını ortaya koymayı planlamaktadır. UNDP’in bünyesinde bulunan ofislerde 1990’dan beri her yıl “İnsani Gelişim Raporu” yayınlanmaktadır. 2030 yılına kadar büyük bir kararlıkla yoksulluğu yok etmeye yönelik atılım, proje ve kararlığı bulunan sürdürülebilir kalkınma hedefleri olan (UNDP) iki yılda bir “Ulusal İnsani Gelişim Raporu” yayınlanmaktadır. BM 2010 yılı itibari ile sadece yoksulluğun gelir dışındaki boyutu olan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’ni yayınlamaya başlamıştır. Daha sonra alanını geliştirerek eşitsizliği ele alan ‘Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi’ ve insani gelişim değerlerini kadın ve erkek açısından değerlendiren ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’ni de oluşturmuştur (<https://www.undp.org/sustainable-development-goals/no-poverty>).

2023 yılında BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Oxford Yoksulluk ve İnsani Kalkınma Girişimi (OPHI); birlikte hazırladığı “Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’nde” dünya üzerinde 1,1 milyar yoksul insanın yaşadığı sonucunu elde etmişlerdir. Bu rapora göre dünyanın her yerinde kırsal alanların kentsel alanlara oranla daha fazla yoksulluğu yaşadığı ve

bu da yoksulların %84'ünü oluşturduğu belirtilmiştir. Yine bu rapor doğrultusunda 1,1 milyar yoksul insanın yarısı 18 yaş altı çocuklardan oluştuğu ve insanların en fazla yaşadığı yoksulluk türü ise (yaklaşık 824-991) milyonuna denk gelen barınma veya yemek pişirme yakıtına sahip olmaması, 600 milyon yoksul kişi hanede başka kişilerle yaşamak zorunda kalması nedeniyle yetersiz beslenmesi, Avrupa ve Orta Asya gibi bölgeler hariç yoksulların okullaşma oranı düşük olması ve bu yoksul insanların yarısının hanesinde altıncı sınıfa kadar devam eden kişilerin olmaması olarak belirtilmiştir. Bu göstergelerin en az üçte birinden yoksun bırakılan insanlar “çok boyutlu yoksul” olarak nitelendirilmiştir (UNDP, 2023, s.1-3).

Tablo 2.1. Çok boyutlu yoksulluk göstergeleri ve koşulları

BOYUTLAR	GÖSTERGELER	KOŞULLAR	AĞIRLIK
SAĞLIK	Beslenme	Hanede iyi beslenememiş zayıf veya çelimsiz en az bir yetişkin veya bir çocuğun olması	1/6
	Çocuk ölümleri	Son beş yıl içinde bir çocuğun ölmesi	1/6
EĞİTİM	Eğitim süresi	Hanede 6 yıllık eğitimi tamamlamış 10 yaş ve üstü kişilerin bulunmaması	1/6
	Okullaşma oranı	8. sınıfa kadar okulunu tamamlaması gereken okul çağındaki olup hiç okula gitmemiş çocukların olması	1/6
YAŞAM STANDARTLARI	Pişirme Yakıtı	Hanede yakıt olarak; gübre, odun, kömür veya odun kömür kullanılması	1/18
	Hijyen	Hanedeki hijyenin iyi olmaması veya iyileştirilmiş olsa da hane halkı ile paylaşılmaması	1/18
	İçme suyu	Hanede yaşayanların temiz içme su erişimin bulunmaması veya temiz suyuna erişimin evden gidiş geliş en az 30 dakikalık mesafede olması	1/18
	Elektrik	Hanede elektriğin hiç bulunmaması	1/18
	Konut	Hane halkının yaşadığı evin içindeki en az bir tavan, duvar veya zemin malzemesinin yetersiz olması. konutun dayanıklı olmayan barınma malzemlerinde yapılmış olması	1/18
	Varlıklar	Hanede şu malzemelerin birden fazla olmaması: radyo, televizyon, telefon, bilgisayar, hayvanlarla taşımacılığın yapıldığı at arabası gibi araçlar, bisiklet, motosiklet veya buzdolabı ve ayrıca araba ve traktörün olmaması	1/18

Kaynak: <https://hdr.undp.org/content/2023-global-multidimensional-poverty-index-mpi#/indicies/MPI>.

Küresel ÇBYE, kimin yoksul olduğu, ne kadar yoksul olduğu, yoksulluk puanları veya yoksulluk profilini belirleyen parasal olmayan yoksullukların nasıl oluştuğunu ortaya çıkaran bir endekstir. Yukarıdaki tablo göre, belirtilen göstergeler toplamı sonucu kişilerin yoksulluk puanı hesaplanır. Göstergelerin toplamı kişilerin yaşadığı yoksulluğun ağırlığı olarak bulunur. 1/3 oranına eşit veya daha yüksek orana sahip olan kişiler endekse göre çok boyutlu olarak tanımlanır (UNDP, 2023, s.5).

1996 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporundan ise, sadece parasal yoksulluk üzerinde değil bu kez insani gelişme kavramı üzerinde duruluyor. Raporda yoksulluğun büyümemesi, insani gelişme ve sürdürülebilirlik için ekonomik istikrarsızlığın doğru sağlanması gerektiği lakin sağlanılmazsa işsiz, sessiz, acımasız, köksüz ve geleceksiz bir yaşamın meydana geleceği dolayısıyla bu durum insani gelişmeye zarar verebileceği öne sürülüyor. Bu nedenle raporda nicelik kadar nitelik üzerinde durulması gerektiği vurgulanılıyor (<https://hdr.undp.org>).

2019 yılı İnsani Kalkınma Raporu eşitsizlikleri açıklarken 2020 yılı İnsani Gelişim Raporu ise kapanan Holosen çağıyla jeolojik olarak Antroposen denilen insan çağına girdiği ve yaşanacak tehlikelere dikkat çekmiştir. 2022 yılı “İnsan Güvenlik Özel Raporu” yeni güvensizlik biçimlerini ortaya çıkışını incelerken 2021/2022 (UNDP) İnsani Gelişme Raporu bunları daha fazla genişleterek üçünün birleşmesine gitmiştir (UNDP, 2022). BM Kalkınma Programının en son yayınladığı 2021/2022 (UNDP) İnsani Gelişme Raporunda; Belirsiz zamanlar ve kararsız hayatlar başlığı ile gelişen ve değişen yeni dünya düzeni ile yaşanan iklim ve ekolojik değişiklikleri, kovid-19 salgını, Ukrayna savaşı, bölgesel ve yerel çatışmalar, yaşanan krizlerle beraber güvensizlik ve belirsizlik gibi durumların kişilerde oluşturduğu duygu durumlarına dikkat çekmiştir. İnsanlık tarihine baktığımızda insanlar çok eski zamanlardan beri belirsizlik, güvensizlik ve eşitsizlik yaşamışlardır. Ancak günümüzde yaşanan bu küresel çapta ülkeleri etkileyen nedenlerden dolayı belirsizlik diğer belirsizliğe etkileyerek çıkılmaz bir girdabın içine girmiştir. Bu raporda gelecekte 2 milyar insanı bekleyen küresel gıda krizi olacağı ve İnsan Güvenlik Özel Raporunda ise Kovid-19 salgını öncesinde bile küresel düzeyde 7 kişiden 6’sının kendisini güvende hissetmediği ve bu durumun yaşanan tüm krizlere bağlı olarak 2030 yılına devam edeceği belirtilir. Raporda Antroposen belirsizlikler insanların zihinsel yapısını dört şekilde bozduğuna işaret eder.

- Travma yaratan olaylar
- Fiziksel hastalıklar

- Genel iklim kaygısı
- Gıda güvensizliği

Olarak ele alıp bu gibi durumların özellikle çocukların ruhsal sağılığı üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir (UNDP, 2022).

2.4.2. Türkiye’deki durum

Türkiye Cumhuriyeti 1950 öncesine kadar kentleşme hızının oldukça yavaş olduğu, Ankara dışında hiçbir şehrin nüfusunun yüksek olmadığı ancak 2. Dünya savaşı sona erdiğinde kitlesel göçle beraber Türkiye’nin ekonomisi de dünya ekonomisine paralel olarak değiştiği görülmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2021, s.119). Türkiye, 1929 yılında İzmir İktisat kongresi sonrası ve 1929 ekonomik krizi sonrası yavaş yavaş bir değişim içine girerek özel sektörle beraber ithal ikameci kalkınma politikalarla gelişmeyi hedefleyen bir ülke haline gelmiştir (Kesgin, 2014, s.143-146). 1993 yılının sonuna denk gelen ekonomik kriz nedeniyle devlet “5 Nisan Ekonomik İstikrar Tedbirleri”ni uygulamaya başlamıştır (DPT, 2001, s.52).

1950- 1960 yıllara gelindiğinde ise Demokrat Parti’nin başlattığı liberal politikalar uygulanmıştır (Kesgin, 2014, s.143-146). Türkiye hızlı gelişme döneminden planlı kalkınma döneminde girmiştir. Bu minvalde, 1960 yılından başlayarak hazırlanan ve son on yılın Türkiye’inde görülen gelir dengesizliği, yüksek fiyat artışı, gelirin bölüşümü ve dağılımında, gelirin fertler ya da haneler arasındaki paylaşımına öncelik veren beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır (DPT, 2001, s.12).

1970’lerin sonunda sanayileşme süreci ardında yaşanan petrol krizi tüm ülkeleri etkisi altına almıştır. Devletle bu gelişmelerle beraber yaşanan sorunları karşı alınabilecek politikalar konusunda kimi zaman etkisiz kalmışlardır. Türkiye’de de dış borçlar artarken bir taraftan da enflasyon artmıştır. 24 Ocak 1980 kararları IMF ile uyum programları bağlamında her ne kadar Türkiye’de kabul edilmişse de 1980 askeri darbesi nedeniyle uygulamak pek mümkün olmamıştır. 1979-80’de dışa ticaretin kontrol altına alınması pek mümkün değilse de Türkiye’nin de neo-liberal küresel ekonomideki payını almıştır (Buğra, 2016, s.197).

Türkiye’de 1980’li yıllar köy ve kent nüfusun birbirine eşitlendiği yıllar olduğu söylenebilir. 1980 yılına kadar güçlü devlet geleneğinin sürdüğü, hem siyasetin öznesi konumunda hem de toplumsal değişimi gerçekleştiren ithal ikameci has özelliği olan devlet konumundadır. 1980 sonrası dönemde küreselleşme ve bölgeselleşme hareketleri ortaya çıkan en önemli gelişmelerden olmuştur. İşgücü piyasasında ücretlerin düşmesi, enformel sektörün yaygınlaşması, işsizlik, kayıtdışı ekonomi, enflasyon, vergi, sosyal güvenlik, tarım, fiyat

politikaları yoksulluğun kapılarını da açmıştır (Kesgin, 2014, s.143-147; DPT, 2001, s.82; Işık ve Pınarcıoğlu, 2021, s.119).

TÜRK-İŞ'in 2023 yılında yayımladığı Eylül ayı rapor verilerine baktığımızda yaşanan fiyat artışı ile bireylerin alım gücünün düşmesi aileleri oldukça olumsuz etkilemiştir. Gittikçe yoksulun daha da yoksullaşmasına neden olmuştur (Türk-İşçi, 2023).

Tablo 2.2. Dört kişilik ailenin açlık ve yoksulluk sınırı (TL/Ay)*

	Eylül 2022	Aralık 2022	Temmuz 2023	Eylül 2023
Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	2.187,42	2.451,55	3.652,83	4.004,67
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	1.735,46	1.951,20	2.993,12	3.246,01
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	2.157,42	2.451,55	3.604,08	3.952,17
4-6 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	1.164,88	1.306,27	1.947,99	2.131,26
Açlık Sınırı (4 Kişilik Ailenin Gıda Harcaması)	7.245,88	8.130,57	1.2198,04	13.334,13
Yoksulluk Sınırı (4 Kişilik Ailenin Toplam Harcaması)	23.599,93	26.483,94	39.733,03	43.433,65

Kaynak: TÜRK-İŞ, 2023

Türkiye’de her ay düzenli olarak kişilerin gıda harcaması miktarına bakarak ve bundan yola çıkarak açlık ve yoksulluk sınırını belirleyen Türk-İş Konfederasyonu, Eylül ayı 2023 sonuçlarını Tablo 2’ de görmekteyiz. Ankara ilinde yaşayan 4 kişilik bir aile ele alınarak bu ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilme durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda kişilerin aylık gıda harcaması tutarı olan açlık sınırını 13.334,13 TL olup gıda harcamasının yanında eğitim, sağlık, giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, vb. diğer gereksinimler için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalar toplamını 43.433,65 TL yoksulluk sınırı olarak belirlemiştir. Kişilerin günlük ne kadar kalori ihtiyacı olduğu hesaplamasına bakıldığında, Türk-İş Konfederasyonu yetişkinleri, genç ve çocuk nüfusunu ayrı ayrı ele alıp değerlendirmiştir (Türk-İşçi, 2023).

TÜİK’in (2022) Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasında; medyan gelirinin %50’si baz alınarak hesaplanan yoksulluk oranlarına baktığımızda; tek kişilik bir ailenin yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 1,0 puan yükselerek %7,5 olurken çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan aileler de ise 2,6 puan yükselerek %11,7 olmuştur. Yine en az bir çekirdek aile ve diğer bireylerinde bulunduğu ailelerin yoksulluk oranı 1,1 puan yükselerek %19,6 olurken tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının yoksulluk oranı ise 0,3 puan azalarak %13,9

olduğu açıklanmıştır. Bu eksenle yoksulluk oranı en düşük aile tipi tek kişilik haneler olduğu sonucuna ulaşabiliriz (TÜİK, 2022).

Yine aynı araştırma verilerine baktığımızda gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisini belirleyen bir ölçüm yöntemi olan “Gini katsayısı” verileri açıklanmıştır. 0 ve 1 arasında puanlama yapılarak analiz edilmektedir. Örneğin; katsayının 1’e yaklaşması durumunda gelir dağılımında eşitsizliğin arttığı şeklinde hesaplamaya gidilir. Sosyal yardımlar ve emekli ve dul-yetim maaşı gibi destekler dahil edilerek ve edilmeden iki şekilde hesaplama yapılarak sosyal transferlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi de ölçülmeye çalışılmıştır. Gini katsayısı bir önceki yıla oranla 0,014 puandan 0,415 çıkarak artış göstermiştir (TÜİK, 2022).

2.5. Çocuk Yoksulluğu

Tek ebeveynli ailede yaşayan çocuklar birçok sorunla karşılaşabilmektedir. Elbette bu sorunlar tüm çocuklarda yaşama biçimi olarak farklılık oluşturmakta aynı düzeyde yaşanmamaktadır. Bu durum; çocuğun okul durumu, arkadaşlık ilişkileri, çocuğun bağlanma biçimi, boşanmanın çocuğun psikolojisi üzerindeki etkisi vb. durumlar etkili olabilmektedir (ASHB, 2018).

Çocuğun yetiştirilmesinden ve bakımından tek başına sorumluluk alan tek ebeveyn anne ya da baba bu süreçte birçok zorlukla karşılaşabilmektedir. Bu zorluklarla mücadele etme süreci anne ya da babanın getirmiş olduğu toplumsal rol ve beklentilere göre değişebilmektedir (Bingöl, 2022, s.4-5).

Genelde parçalanmış ailelerin çocukları ebeveynlerinin ayrılma nedenlerini kendilerinden kaynakladığını düşünür bu nedenle kimi zaman depresif semptomlar gösterme eğilimi içinde olurlar. Bu çocukların ailelerin aynı zamanda gelir yoksulluğu gibi yoksulluğa düşmüş aile yapısına sahip iseler bu çocuklar akranlarına oranla sosyal hayata katılım ve erişebilirlik konusunda yetersiz kalmaktadır (Genç, 2019, s.44).

Partnerinde ayrılma süreci içine giren çocukların daha duyarlı olduğu, olayları anlatma kapasitelerinin düştüğü, konuyu birkaç defa dile getirilmediğinde durumu algılayamayacakları bilgileri elde edilmiştir (Walzac ve Burns, 2006, s.215).

Çocuk yoksulluğu, çocukların sağlık olarak gelişimlerini tamamlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan kaynaklara erişememe durumudur. Tek ebeveynli aileye geçişle beraber ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında çoğu zaman zorlandıkları ve yetersiz imkanlardan dolayı çocukların beslenme, sağlık, eğitim vb. gibi temel alanlarda eksiklikler yaşadıkları, çocuklar küçük yaşta başlayarak ucuz emek figürü olmakta ve risk durumu ile

yüz yüze kalabilmektedir (Opçin, 2018, s.65). Hane içerisinde oluşan sıkıntılarının bedelini çocuklar fizyolojik, psikolojik sosyal ve kültürel olarak ödemektedirler. Bu ekseninde sosyal hayatta çocuk işçileri, sokak çocukları ve suça itilen çocuklar gibi riskli nedenlerini görmekteyiz (Bayçöl, 2019, s.45).

Çocuk yoksulluğunun 177 milyon (yaklaşık %31'i) Güney Asya, 306 milyon (%54,1'i) Sahra Altı Afrika'da en fazla görüldüğü, kırsal alanlarda ise %87,5 yaklaşık 340 milyonu kişinin yaşadığı belirtilir (UNDP, 2023, s.9).

UNICEF ve Dünya Bankası Grubunun birlikte hazırlamış olduğu “Çocuklarda Parasal Yoksulluğa Küresel Eğilimler” adlı çalışmalarında 2013'ten 2022'ye kadar çocuk yoksulluğuna ilişkin tahmini eğilimleri sunmaktadır. Belgede aşırı yoksulluk 2,15 Dolar, alt orta gelir 3,65 Dolar, üst orta gelir ise 6,85 Dolar olarak görüldüğü belirlenmiştir. Oranlara baktığımızda aşırı çocuk yoksulluk oranı 2013 ile 2022 arasında yüzde 20,7'den yüzde 15,9'a düştüğü görülmüştür. Yetişkinlere oranla çocukların aşırı yoksulluğa düşme olasılığı iki kat daha fazla olmuştur (<https://www.unicef.org/documents/child-poverty-trends>).

2.6. Yoksulluk, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Yoksulluk ile sosyal yardım ve sosyal hizmet kavramları birçok perspektiften birbirleriyle ilişkili kavramlardır (Kesgin, 2014, s.38). Son yıllarda kırdan kente yaşanan göçle beraber ve yeni yoksulluk dinamikleri ile kentsel yoksulluk gündeme gelmiştir. Bu nedenle sosyal yardım ve sosyal hizmet talep eden gruplar da en fazla kentsel alanlarda yoğunlaşmıştır. Kentlerde yaşanan dışlanma, ayrışma ve kutuplaşma süreçleri kişileri sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmet gibi desteklere en fazla ihtiyaç duyan gruplar olarak karşımıza çıkarmıştır (Gül ve Şen, 2018, s.11).

Kendi kendine yetemeyen, insanların yaşamında ortaya çıkan sosyal risklerin sonuçlarının ortadan kaldırılması amacı güden sosyal güvenliği olmayan ya da bu güvenlik kurumlarının sağladığı gelir desteğinin yeterli olmadığı kişilere sunulan transferler sosyal yardım olarak tanımlanır (Yaşar ve Açıkgöz, 2011, s.408).

Sosyal yardımlar sosyal güvenlik sistemi içinde vergilerle finanse edilen primsiz ödemeler olarak tanımlanabilir. Sanayi dönemine kadar sosyal yardımlar kişilere hızlı bir şekilde ulaştırılan manevi bir tatmin olarak görülürdü. Ancak sanayi döneminde gelirin adaletli dağıtılması gibi konular ön plana çıkması ile yoksullukla mücadele etme politikaları da değişmiştir. Refah devleti döneminde ise kişilerin temel vatandaşlık hakkı olarak görülmeye başlanmıştır. Günümüze doğru neo liberal politikaların yaygınlaşması ile eski tanımına

yeniden dönüldüğü söylenebilir. Bundan dolayı sosyal yardımların zaman zaman farklı şekilde tanımlanıp farklı dağıtıldığı söylenebilir (Kesgin, 2014, s.45-47).

Devlet Planlama Teşkilatı (2001) göre sosyal yardımların şu şekilde tanımlaya gitmiştir.

1.Sosyal yardım, sosyal güvenlik hizmetlerin faaliyetlerini yerine getirmek için ana temasıyla ifade edilen bir sistemdir.

2.Sosyal yardım, sosyal hizmetlerin kapsamına bir uygulama alanı ve hizmet şekli olarak girmiştir.

3. Sosyal yardımlar, ihtiyaçların karşılık beklemeden yapılması ve faydalanıcıların herhangi bir katkısı beklenmeyip kişiye prim esasına dayalı şekilde verilir.

4.Sosyal yardımlar, resmi veya yarı resmi nitelikteki kuruluşlar bazında yerine getirilen kanunla düzenlenmiş, bir sosyal güvenlik hizmeti olarak ifade edilebilir.

5.Sosyal yardımlar, aynı yardımlar, bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönleri olmakla beraber parasal sosyal gelirler şeklinde sunulabilmektedir.

6.Sosyal yardımlar, kişilerin gereksinimlerinin şekli ve şiddet boyutu esas alınarak muhtaçlıklarının araştırması planlanmaktadır.

7.Sosyal yardımlar, kişileri kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaç olmaktan kurtarmak hedeflenmektedir.

8.Sosyal yardımlar, sunulma sürecinde kişilerin hem muhtaçlık araştırması hem de mahalli hayat koşullarında asgari düzeyde geçinme şartları esas alınarak belirlenir (DPT, 2001, s.88).

2014 yılında IFSW ve IASSW Genel Kurulu tarafından onaylanan sosyal hizmet tanımı ise şöyledir:

Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal hizmet teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal hizmetin bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir (<https://shy.hacettepe.edu.tr>).

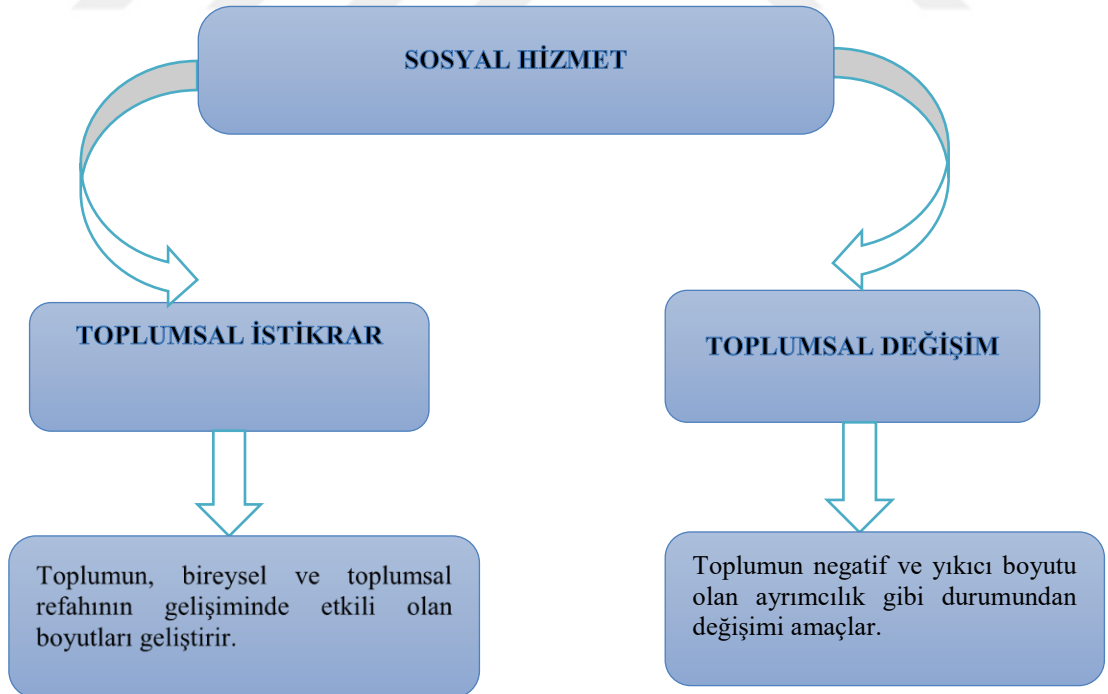
Sosyal hizmetin yukarıdaki tanımından görüleceği üzere; kişileri sosyal değişim, gelişim gibi hedefler edinerek kişileri özgürleştirmek, güçlendirmek ve sosyal entegrasyonlarını sağlamaktır. Bu bilgiden esinlenerek bireyleri dışlayan ve baskı altında tutan yoksulluk problemi ile baş etme sosyal hizmet için oldukça mühim bir konudur. Bu doğrultuda sosyal hizmet yoksulluğu; değişim ve gelişim karşısında, onu engelleyen bir problem olarak görür (Taş, 2022, s.33)

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu' nun 3. Maddesinin (a) bendinde geçen sosyal hizmetlerin tanımına baktığımızda ise;

Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü ifade eder (SHÇEK Kanunu, 1983, madde 3).

Yukarıdaki tanımdan gördüğümüz üzere sosyal hizmetin faydalanıcılarının sorunları daha çok kişilerin yeteneksiz ve yetersizlikten değil toplumsal baskı ve sorunlardan kaynaklanmaktadır. Sosyal hizmetin bir görevi de eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadele etmektir (Thompson, 2014, s.41). Sosyal hizmet yoksulluğu gelir ve tüketim üzerinden açıklamaktan ziyade bireyin sosyal boyutlarıyla da ele almakta ve bireyin sosyal işlevselliğine önleyecek tüm unsurları yoksunluk olarak görmektedir (Taş, 2022, s.33).

Yoksulluk sosyal hizmet disiplini için önemli bir meseledir. Sosyal hizmet bir yandan toplumsal değişim ve toplumsal istikrarı sağlamak bir yandan ayrımcılık ve baskının hoş görülmediği, daha insanca ve şefkatli bir toplumun inşası için eşitsizlikleri ve sosyal adaletsizlikleri pekiştirmeksizin meşru bir şekilde faaliyetler yürütür. Şekil üzerinde aktarılmıştır (Thompson, 2014, s.44).

Şekil 2.1. İstikrar ve değişim

Mnatle ve Backwith (2010, s.2384-2389) göre, yoksulluk sorunu çerçevesinde topluluğa dayalı sosyal hizmet dört boyutta tartışmaya açmıştır.

“Güçlendirme”; kapitalizmin kötü etkisi ve kamu hizmetlerinin piyasalaşması karşısında kişinin kendi kendine iyileşmesi yerine kolektif destek ve mekanizmaların canlandırılmasını sağlar.

“Yerellik”; topluluğun yaşam koşulları bakımında hassasiyetli olma, topluluğun profili ve öncelikleri, içinde bulunan kilit kişilerle iletişime geçme, topluluğa has kültür ve dili hakkında bilgi sahibi olma ve yetkin olabilme vb. bu kapsama girer.

“Koruma”; başta korunaksız bireyler, aileler ve hane halkının örgütlenmelerini desteklemek, önleyici çabalara ön ayak olmak, kendi kendilerine yeterli hale getirmek.

“Ortaklık”; yararlanıcıların ‘tüketici’ şekilde değil ‘aktif vatandaş’ veya ‘içerik vatandaşlık’ şeklinde katılım sağlamsını önceliklendirir (akt; Şen, s:44).

2.7. Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Temel Haklardan Yoksunluk

Tüm dünya da önemli bir sorun haline gelen yoksulluk, işsizlik, sağlık, barınma, güvenlik gibi haklar ve kaynaklardan mahrum kalma olarak ortaya çıkan bir kavram olarak tanımlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde sistem dışına atılmış, mücadelesiz, kalıcı yoksulluğa mahkum, toplumda tecrit edilemeye çalışılan, resmi veya resmi olmayan mekanizmalar tarafından içerilen grubu kapsamaktadır (Bayoğlu, 2011, s.126).

Yoksulluk kavramı kadar eski bir tanımı bulunmayan sosyal dışlanma kavramı ilk olarak geleneksel yoksulluk kavramı ile veya onun yerine kullanılmaya başlamıştır. Tartışmaya neden olan sosyal dışlanma kavramı yoksullukla tanımlamanın yeterli olmadığı, kavramın yoksulluk durumlarında daha kapsamlı olduğu dile getirilmiştir. Daha kapsayıcı olarak yoksulluğun maddi olmayan ve yoksunluk durumlarına dikkat çeken sosyal dışlanma kavramı diğer taraftan yoksulluğun bölüşüm ilişkilerine dayalı maddi yanı ele alınmadığı için eleştirilmiştir (Taşgın, 2016, s.159).

Yoksulluk kavramı ihtiyacı kadar gelir ve tüketime erişememe olarak ifade edilen durağan bir kavram iken sosyal dışlanma olgusu yalnızca bir yoksunluk durumu değildir. Bununla birlikte sosyal dışlanma, yoksulluğa sebebiyet veren oluşumlar üzerinde durarak ilişkiler, davranışlar, kurumsal mekanizmalar gibi içerikleri de ele alır. Nedensel analizleri kullanan sosyal dışlanma, yoksulluktan çok, bunu ortaya çıkaran süreçlere odaklanmıştır. Kimlerin, niçin yoksun olduklarına dikkat çekerek yoksulluğun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yoksulluk,

sosyal dışlanmanın en görünen kısmı olmakla beraber sosyal dışlanma kişilerin yoksulluğa düşmesine neden olan her türlü ekonomik, sosyal ve politik süreçlerin nedenleriyle ilgilenir (Sapancalı, 2005, s.58-68). Refah devleti krizinin ardında ortaya çıkmış ve refah devleti eleştirileri ile desteklenen bir kavram olduğu söylenebilir. Birbirinden farklı politik amaçlara hizmet eden sosyal dışlanma kavramı, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutları bulunan diğer taraftan bireysel yetersizlikler içinde de kullanabilen belirsiz, esnek ve çok yönlü bir kavramdır (Taşğın, 2016, s.161).

Daha çok Avrupa’da yankı bulan sosyal dışlanma kavramı, Amerika’da daha çok sınıf-altı grubu veya siyahi olan zenciler için kullanılmıştır. Genel olarak bakıldığında sosyal dışlanma, daha çok madde bağımlıları, işgücü piyasasına giremeyen, suça eğilimli olanlar, çalışmak konusunda isteksiz olanları tanımlamak için kullanılmıştır (Taşğın, 2016, s.169).

Toplumbilim, hukuk, siyaset, kent bilimi alanlarını da ilgilendiren sosyal dışlanma olgusu çok boyutlu olup yalnızca iktisat ve sosyal politika alanların dikkatini çekmemektedir. Burada dinamik bir süreç olan sosyal dışlanma boyutlarda yaşanan bir hareketlenme, dışlanma diğer boyutları etkilemektedir (Hoban, 2019, s.55). Dolayısıyla, zamanlı bir kavram olarak da tanımlanan sosyal dışlanma, dışlanan kişilerin koşullarındaki dinamik değişimi ve sürecin dinamik doğasını da kapsamaktadır (Sapancalı, 2005, s.53).

Mücadele konusu olan sosyal dışlanma kavramının ölçülmesi önemli bir sosyal sorundur. Bu doğrultuda (Hoban,2019, s.55) ölçüm sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda hem sosyal dışlanmanın takip edilmesini sağlayacak hem de yapılacak politikalara öncü olmasını sağlayacaktır. Ancak olgunun çok boyutlu olması ve bölgeden bölgeye farklılık göstermesi nedeniyle tek bir ölçüt veya gösterge üzerinden izlenip ve ölçülmesi mümkün değildir (Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016, s.17).

Sosyal dışlanma olgusu ile baş etme de birincil olarak istihdamı geliştirmek gibi politikalar yapılırken ikincil hedefler olarak ise haklara, mallara, kaynaklara ve hizmetlere erişimin geliştirilmesine önem verilmektedir. Bu önceliklerden bazıları sosyal koruma sistemleri, konut, sağlığın korunması, eğitim, adalet ile kültür, spor gibi diğer kamu ve özel hizmetlerdir. Yoksulluk ile sosyal koruma harcamaları arasında karşılıklı etkileşim bulunduğundan toplumda yoksul olan kişi için sosyal koruma sistemi, sosyal kaynaşmayı sağlamada en temel araç olarak görülmektedir. AB’ye üye ülkelerin sosyal dışlanma ile mücadelede ‘insan onuruna uygun bir yaşam için gereksinim duyulan kaynakları herkese garanti edecek, istihdam edebilirliği geliştirmek ve geliri arttırarak istihdamda kalmayı

sağlama alacak istihdam önündeki engellerin üstesinde gelecek biçimde sosyal koruma sistemlerinin yeniden organizasyonunu gerçekleştirmek’ önemli temel hedeflerindendir (Sapancalı, 2005, s.53).

Bireylerin özgürlüklerini kullanması ve bu özgürlüklerin geliştirilmesi gibi amaçlar edinmiş kalkınma kavramı için temel haklar oldukça önemlidir. Sosyal dışlanmanın nedeni olarak görülen özgürlük, iktisadi imkânlar, toplumsal fırsatlar, siyasi, koruyucu güvenlik, şeffaflık güvencelerinden yoksunluk olarak bu özgürlükler kapsamına girmektedir (Sen, 2004, s.56-58 akt; Hoban, 2019, s.57).

2.8. Kuramsal Boyutta Yoksulluk Teorileri

Günümüze kadar gelerek ve küresel bir sorun olarak devam eden yoksulluğun tanımı, yapısı, kimlerin yoksul kabul edildiği şeklindeki sorular karşısında farklı görüşler ve farklı teoriler yer almaktadır. Tüm toplumlar ve ülkeler için önemli bir sorun olarak görülen yoksulluğun kamu politikası alanı oluşturması da devam etmektedir. Yoksulluğu tanımlanması ve nedeni için bazı teoriler ortaya çıkmıştır. Bu teorilerin başlıcaları; Klasik ve Neo klasik Yoksulluk Teorisi, Keynesyen/Liberal Görüşe göre Yoksulluk Teorisi, Radikal/Marksist Ekonomiye göre Yoksulluk Teorisi, İşlevsel Yoksulluk Teorisi, Çok Boyutlu Yoksulluk Teorisi şeklindedir. Yoksulluğun çok boyutlu olmasından kaynaklı olarak farklı yoksulluk teorileri oluşmuştur. Çok boyutlu yoksulluk teorisine göre, yoksulluk tek bir açıdan ele alınıp çözüme kavuşturulacak kadar dar kapsamlı bir sorun değildir. Sadece gelir elde edememe veya parasal eksiklik olarak ele alındığında yoksulluğun beslenme düzeyi, eğitim düzeyi, yaşam standardı, sosyo-kültürel etkinliklere katılma gibi insani yönünün göz ardı etmiş oluruz (Batur, 2021, s.38-39). Bu çalışma kapsamında çok boyutlu yoksulluk teorisi bazında yoksulluk ele alınacaktır.

2.8.1. Klasik ve neo klasik yoksulluk teorisi

Klasik yoksulluk teoriye göre; kişilerin doğuştan getirmiş olduğu yetenekler, genetik yatkınlık gibi özellikler yoksul olup olmamasına neden olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun nedeni bireylerin kişisel özelliklerinden kaynaklandığı için piyasanın başarısızlığı ile alakalı bir durum olmadığı belirtilir. Örneğin; Kişilerin almış oldukları kararlar sonucunda piyasada başarısız olabilir. Yoksulluğun nedeni nesilden nesile genetik yolla veya çocuk yetiştirme tarzları ile geçtiği için gelecek kuşaklara ‘yoksulluk kültürü’ yoluyla sürekli bir hale gelebilir (Çelik vd., 2017, s.44-45).

Neo klasik yoksulluk teorisi; zengin ve yoksul ülkelerin gelirleri üzerinde durarak yoksul ülkelerin gelişmiş ülke seviyesine çıkarabilecek sahip olması gereken nitelikleri ele alırlar. Bu süreçte eşitsizlik azaldıkça ve kişi başına düşen gelir arttıkça yoksulluk sorununda ortadan kalkacağını savunurlar. Ancak bir anda meydana gelebilecek kişilerin yoksul olmasına neden olabilecek hastalık, savaş, aile çözümleri, durgunluk vb. gibi belirsizlik yaratacak durumlarında mevcut olduğu belirtilir (Çelik vd., 2017, s.45-46).

Adam Smith, Malthus gibi düşünürler yoksulluk yasalarına karşı çıkmış, yoksullara yapılan yardımların kişileri daha çok tembelliğe ittiği ve onların iş aramalarını engellediğinden dolayı yoksulluğun da arttığını ifade etmişlerdir. Bu kapsam da üretim de azalmış olur (Yücel, 2011, s.76).

2.8.2. Keynesyen ve liberal görüşe göre yoksulluk teorisi

Liberal yoksulluk teorisine göre; rekabetçi serbest piyasa ortamında bireysel yeteneklerini yeterince geliştiremeyenler yoksulluk sorunu ile karşılaşacaklardır. Yoksulluk probleminin nedenleri bireysel yetersizlikler ya da sistemin işleyişinin bileşiminin etkisi ile açıklanmaktadır. Yoksulluk ile mücadele de her ne kadar yardımlar ile azaltılmaya çalışılsa da tamamen ortadan kaldırmak oldukça güçtür (Çoban, 2018, s.5). Yoksul kişiler suça meyilli, psikolojik sıkıntıları olan, çalışmayı ve üretmeyi sevmeyen, ahlaki yönleri zayıf, sosyalleşemeyen kimselerden oluşmaktadır. Bu minvalde yoksulluk sorunu karşısında “yoksul mahallelerin kapitalist sistemle bütünleştirilmesi, yoksul mahallelere kapitalizmin ve piyasa değerlerinin ulaşmasının sağlanması” şeklinde olması gerektiğini savunurlar (Gül ve Sallan Gül, 2008, s. 73 akt; Batur, 2021, s.38).

Yoksulluk problemi Keynes sonrası dönemde yoğunluk kazanmıştır (Yücel, 2011, s.76). Keynesyen yoksulluk teorisine göre, “iktisadi büyümenin iktisadi kalkınmayı teşvik ederek yoksulluğu azaltacağını ve bu nedenle para ve maliye politikaları yoluyla gönüllü işsizliği ortadan kaldırmaya yönelik kamu müdahalelerinin yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunacağını” savunmaktadır. Keynesyen ve Neo klasik yoksulluk teorilerine göre, yoksulluk sorunu ile mücadelenin en önemli bölümünü iktisadi büyüme oluşturmaktadır (Çelik vd., 2017, s.47).

Liberallere göre, bir işçi üretken olduğu vakit kazancı aratacak ve yoksul olmayacaktır. O ülkede ortalama işçi verimliliği iş gücündeki yoksulluğun büyüklüğünü gösterir. Bu şekilde artan işgücü verimliliği ile ekonomik gelişecek ve yoksulluk azalacaktır. Refah devletleri her ne kadar başlarda yoksulluk problemi ile mücadele ederek yoksulluğu artmasını önlese de

bakıldığında yoksulluğun artmasına ve kökleşmesine neden olmaktadır. Bu fikre göre, refah devleti üretken olmayıp ve serbest piyasanın tüm potansiyeli kullanmalarına izin vermez (Kabaş, 2009, s.43).

2.8.3. Radikal ve marksist ekonomiye göre yoksulluk teorisi

Radikal ekonomi teorisine göre; yoksulluk mevcut sistemin iç çelişkilerinin bir sonucu olarak oluşmaktadır. Radikal bakış açısına göre Kapitalist sistemin işleyişi sömürünün daha fazla artmasını ve kendi içinde sürdürüleemeyeceğini belirtir. Sömürünün artması ile işçi sınıfının daha çok yoksullaşacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle yoksulluk kapitalist sistemin bir parçası olarak ifade edilebilir. Bu nedenle problemi adalet ve eşitlik temelinde açıklama eğiliminde açıklar (Çoban, 2018, s.5).

Kapitalist toplumlarda işçinin, emek maliyeti olduğundan daha düşük bir seviyede belirlenir. Bu durumda düşük ücretler zamanla ortaya çıkan işsizler ordusu yoksulluğunun zeminini oluşmasına neden olur. Bu nedenle yoksulluk sorunu kapitalist sistemde ancak asgari ücret uygulaması gibi piyasaya yönelik katı düzenlemeler ile önüne geçilebilir (Çelik, 2017, s.48).

Kapitalist toplumlarda sınıfların ve emek sömürüsünün daima devam edeceği bakış açısından dolayı Marksist Teori, Radikal görüşte önemli bir yere konulmuştur. Çünkü kapitalist sistem de olan yoksulluk sorunu Marksistlere göre üretici sınıf olan proletaryanın emeğinin kapitalist sınıf tarafından sömürülmesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Şengül ve Ersoy, 2002, akt; Çoban, 2018, s.4).

Marks göre, toplumdaki tüm kesimin geliri artsa bile mevcut olarak sınıflar arasındaki görelî farklar da artacaktır. Bu durumda zengin ve yoksul arasındaki gelir farkı da daha çok artacaktır. Artan ihtiyaçlar ve istekler karşısında toplam üretim de artacak buna bağlı olarak mutlak yoksulluk azalsa bile görelî yoksulluk büyüyecektir. Sonuç olarak sömürü sisteminin olduğu kapitalist ekonomide yoksulluğu önlemek için güçlü ile güçsüz arasındaki çatışmaları giderecek toplumda adaletli sistemler oluşturulmalıdır (Yücel, 2011, s.83).

2.8.4. İşlevsel yoksulluk teorisi

Tüm toplumlarda uyuşturucu satıcılığı, fahişelik, rehincilik, askerlik ve polislik vb. gibi birçok meslek ve konumda olan mevkiler vardır. İhtiyaçlar dahilinde oluşan tüm mevkiler de toplumun devamlılığını sağlamaktadır. Bu görüşe göre yoksullar toplumda kentsel dönüşüm, sanayileşme, değişim gibi büyümenin ekonomik ve siyasi maliyetlerini hafıflettiği için gereklidir (Çelik vd., 2017, s.50).

Genel olarak değerlendirdiğimizde, işlevsel görüŖe göre, yoksulluk sorunun nedeni ve çözümü de bireyin kendi bireysel özelliklerden kaynaklı olduğu için yoksullar toplumda daha fazla yer edinmek istiyorlarsa bireysel niteliklerini artırmaları gerekiyor (Aksan, 2019, s.45).

2.8.5. Çok boyutlu yoksulluk teorisi ve kapasite yaklaşımı

Yoksullukla mücadele etmek için tek bir yol yoktur. Çünkü yoksulluk kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Bu nedenle yoksulluğu yalnızca parasal yaklaşım açısında ele alırsak birçok yönünü gözden kaçırmış oluruz. Yoksulluğun maddi/gelir boyutunun yanında insani boyutunu da analiz etmek gerekmektedir. Yoksulluğa; gıda, giyinme, barınma, ısınma, gelir, cinsiyet, nüfus gibi birçok açıdan bakılması gerekmektedir (Batur, 2021, s.38).

Amartya Sen'in geliŖtirdiđi KabaŖ'ın aktarımıyla BM'nin yoksullukla ilgili geliŖtirdiđi endekslerin kaynağı kapasite yaklaşımında olan İnsani GeliŖme Ölçütlerine dayanmaktadır. Sen sadece gelir ve tüketimi esas alarak yoksulluk sınırı belirlememiŖtir. Yoksulluğu parasal olmayan göstergelerin yanın da kaliteli yaŖam, temiz içme suyuna erişim, eğitim seviyesi, sağlık yaŖam, özgür yaŖam gibi göstergeler de çok boyutlu olan yoksulluk analizinde kullanılabileceğini ifade etmektedir (KabaŖ, 2007, s.377-378). Çünkü sadece gelir veya harcama refahı ölçmek için yeterli olmayıp beyan edilen ölçütlerin kesinliğinden söz etmek zordur. Örneğin; aynı geliri bulunan iki ailenin kapasiteleri farklı olacağından dolayı toplumsal hayatta katılımları da farklı olacaktır (Yalçın, 2020, s.10).

İnsani yoksulluk tanımlamasına göre yoksulluk çok boyutlu olup İGE hesaplama yöntemine giderken 3 kritere dayandırır. Refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardı olup bunlardan; refah standardı yeterli derecede yaŖam sürmeyi yarayacak kaynaklara ulaŖmayı, sağlık standardı uzun ve sağlıklı bir yaŖama, eğitim standardı ise bilgi edinmeye karŖılık gelmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.64). İnsani geliŖme yaklaşımı doğrultusunda sadece maddi endeksli görülmeyen yoksulluk sorunu insan yaŖamını sürdürmesi için ihtiyaç duyulan tüm olanaklar bu kapsama girmektedir. Bu doğrultuda yoksulluğa karŖı çözüm seçenekleri de çoğalmıştır. Ekonomik büyüme, eşit, adil gelir dağılımı, üretkenliğin ve verimliliğin artırılması ve toplumun ve bireylerin güçlendirilmesi için Türkiye'de uygulanabilecek politikalar bu doğrultuda çoğaltılmalıdır (Batur, 2021, s.45).

Yoksulluğun tanımı deđiŖtikçe yoksulluk sorunun çözümü için geliŖtirilen politikalar ve uygulamalar da deđiŖmektedir. Günümüze gelindikçe BM Kalkınma Programı tarafından hesaplanan İnsani GeliŖme ve İnsani Yoksulluk Endeksleri yoksulluğun insani boyutuna esas alarak çözüm geliŖirmiŖtir. Çok boyutlu olarak hesaplanan bu endeksler Amartya Sen'in

yoksulluğu temel kapasitelere ulaşamamak olarak tanımladığı Kapasite Yaklaşımına dayanır (Kabaş, 2007, s.375).

Tek bir boyutu bulunmayan insan refahı (veya yoksulluğu) elbette sadece parasal değerler tek bir ölçüt olamaz. Örneğin; kişinin geliri veya tüketimi fazla ise parasal boyut durumu iyileştirebilir ancak gelir/parasal durum yeterli olmayan boyutlar için kişinin yüksek gelirine rağmen refahı artmaz. Bu nedenle gelir tek ölçüt olarak bakılmayan doğumda yaşam beklentisi, beslenme düzeyi, okur-yazarlık oranı, kamu mallarına ulaşılabilirlik gibi parasal olarak ifade edilmeyen göstergeler de kullanılmak zorundadır. Yoksulluğun analizindeki eksiklikleri gören Amartya K. Sen bu nedenle çok boyutlu olarak geliştirmiş olduğu kapasite yaklaşımını kurmuştur (Chakravarty, 2005, s.3 akt; Kabaş, 2007, s.378-379).

Yoksulluğun nedenlerine ilişkin yapılmış politikalara bakıldığında diğer klasik teorilerden daha kapsamlı olarak yoksulluğu ele alan Kapasite yaklaşımının yoksulluk analizine önemli katkıları olmuştur. Çünkü daha çok bireyin yaşam kalitesini gösteren sonuçlara odaklanan bu teoriye göre refah, insanların değer verdikleri hayatı yaşama özgürlüğüdür. Bu durumu kişinin kapasitesinin ve insanın potansiyelinin gerçekleşmesi olarak tanımlar. Refahın veya yoksunluğun ölçüsü olarak güvenilir gösterge olarak görmediği maddi kaynaklara yönelmez (Kabaş, 2019, s.14-15).

Özgürlüğe bağlı ihtiyaçların karşılanabilmesi ilkesi taşıyan Sen'in kapasite yaklaşımında 'kapasite olgusu' bir "değer ölçüsü" olarak görülmektedir. Yani yaklaşımın asıl amacı kapasiteyi artırmak olduğu için faydayı artırmak öncelik alınmaz. Bu nedenle başka bir ifade ile bireysel refah, gelire bağlı tatmin duygusu yerine bu kaynaklar ile kişinin insanca yaşama şartları, hayat kalitesi üzerindeki etkisi sorgulanmaktadır (Şeker, 2015, s.263-266).

Kapasite yaklaşımında, gelir bireyin refah seviyesini etkileyen tek ölçüt olarak görülmediğinden dolayı bireylerin maddi kazançları aynı olmasına rağmen kapasitelerinin farklı olması nedeniyle refah düzeyleri farklılık oluşturmaktadır. Sen, kapasitelerin belirlenmesi ile belirli seviyede gelirin ne kadar refaha dönüştürülebileceğinin hesaplamasının yapılabileceğini ortaya koymuştur (Şeker, 2015, s.265).

2.9. Yoksulluk Sorunu ile Mücadele Yaklaşımları

Yoksulluk sorunu ile mücadele yaklaşımları olarak dolaylı mücadele yaklaşımı, dolaysız mücadele yaklaşımı ve radikal reform yaklaşımı olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

2.9.1. Dolaylı m¼cadele yaklaşıımı

Dolaylı yaklaşıım, ¼lkenin varolan kaynaklarını kişilere paylaşımı sonucunda kişilerin refah düzeyi ve gelirlerinin artmasını hedef edinen bir yaklaşıımdır.

Bu yaklaşıım ilk olarak 1950’li yıllarda birçok kalkınma iktisatçısı tarafından gündeme gelmiş daha sonra 1980’li yıllarda neo-liberal kalkınma modeli ile yeniden konuşılmaya başlanmıştır. Dolaylı yaklaşıım ve onu savunan iktisatçılara göre ekonomik kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirme ile yoksullukla baş edilebileceğini savunmaktadırlar. Burada seçilebilecek en iyi yol sanayileşmeyi hızlandırmak ve altyapıya daha çok yatırım yapmaktan geçer (Genç, 2010, s.126).

Yoksulluk sorunun azaltmasını sağlayan vergi gibi dağıtım politikaları elbette yürütme olasılığı büyüyen ekonomilerde daha fazla olacaktır. Büyüme sürecine devletin çok fazla müdahale etmesi büyüme de dolaysız yaklaşıımlar içinde değerlendirilebilir (Şenses, 2001, s.220-223).

Ekonomik büyüme sürecinde gelir dağılımında eşitsizlik gör¼ld¼ğü vakitte büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisi olacaktır. Bu nedenle büyüme sürecinde uygulanan politikaların hızlı etkilerinin artırıcı şekilde düzenlemesi gerekmektedir (Şenses, 2001, s.224).

Dolaylı yaklaşıımın genel kabul görmesi ile beraber eleştirilen birçok noktası da bulunmaktadır. İlk olarak büyümenin eşitsiz dağılımı ve büyümenin faydalarının her kesim için eşit paylaşılmayacağı yönündedir (Taşagal, 2022, s.53). Bu konuda İncedal (2013) da ekonomik gelişimle beraber merkez bölgelerde yaşayan kesimin sağlık, eğitim ve istihdam gibi olanaklardan daha fazla yararlanması bununla birlikte merkezden uzak bazı kesimlere yeterli derece de ulaşılmaması görelı yoksulluğun artmasına neden olduğı ifade etmektedir (İncedal, 2013, s.117).

Başka bir eleştiri ise her ¼lkenin ekonomik büyümesi farklılık göstermesinden dolayı ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı yönündeki genel sonuçlarının kabul görmeyeceğı belirtilmiştir (Taşagal, 2022, s.53).

Dolaylı m¼cadele yaklaşıımı gelişmekte olan ¼lkelerde birçok iktisatçı ve yardım kuruluşu tarafından kabul edilmekle beraber temel olarak hangi konuya ağırlık verileceğı tartışmalara neden olmaktadır. Özetle belirtirsek, ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisi üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda büyümenin yoksulluk problemini azaltılması için gerekli ancak yeterli olmadığı sonucuna ulaştıkları belirtilmiştir (Arpacıoğlu, 2012, s.88-89).

2.9.2. Doğrudan mücadele yaklaşımı

Doğrudan (dolaysız) mücadele yaklaşımında, yoksul kesimin refahını ve standartlarını ilgilendiren başta sağlık, beslenme, eğitim ve konut gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere devletlerin ortaya koymuş olduğu politikalar veya somut programlar aracılığıyla yoksul gruba ulaştırmayı amaçlamaktadır (Şenses, 2001, s.219). Burada asıl amaç yoksulluk sorununun çözümüne yönelik dolaysız politikalar oluşturmaktır. Bu nedenle kamu; sosyal yardım, sağlık ve eğitim, vergi, sosyal güvenlik politikaları gibi temel araçlarla gelirin ikincil dağılımına aktif bir biçimde rol almaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.72-73).

Dolaylı yaklaşımların yoksulluğu önlemede çözümsüz kaldığı anlaşılmaması üzerine Türkiye gibi ekonomileri güçlü ülkeler doğrudan mücadele yöntemlerine yönelmişlerdir. Türkiye’de bugün yoksullukla doğrudan mücadelede için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı/ Kredi ve yurtlar Kurumu gibi önemli kurumlar kurulmuştur (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s. 72-73).

Yoksullukla mücadelede hem dolaylı yaklaşımın hem de dolaysız (doğrudan) yaklaşımın önemli katkıları olmuştur. Her iki yaklaşım da birbirine karşı olmayıp tersine tamamlayıcı niteliktedirler. Bu nedenle yoksullukla mücadele için kalıcı ve sürdürülebilir bir başarı sağlanması için devletlerin her iki yaklaşımı birlikte uygulaması gerekmektedir. Bu minvalde, bir taraftan dolaylı yaklaşımın benimsediği hedefler doğrultusunda ekonomik büyümeyi sağlayıp refahı artırmak diğer taraftan doğrudan yaklaşımın benimsediği politika ve politika ve programlar aracılığıyla yoksullukla mücadele de önemli çalışmalar yürütülebilir (Genç, 2010, s.132).

Doğrudan yaklaşımın da eleştirilen yönleri bulunmaktadır. Devletin vermiş olduğu yardımların bağımlı bir nüfus oluşturacağı ve politikaların amaç dışı kullanımına sebebiyet verdiği için eleştirilmektedir. Sanayinin daha fazla geliştiği yerler başta olmak üzere yoksul kesimi tembelliğe itip üretim ve çalışma hayatından uzaklaştırmasına neden olacağı belirtilmektedir (Taşgal, 2022, s.55).

Doğrudan yoksullukla mücadele yaklaşımının eleştirilerinden biri de yoksulluğu önlemek için kaynakların amaç dışı kullanımınıdır. Örneğin; yoksullara verilen sosyal yardım fonların siyasi amaçlar için kullanılarak amaç dışı kullanımına neden olmasıdır. Ülkelerin yoksulluk profillerin iyi belirlenmesi ve ardından politikaların bölgesel mi, hane halklarına yönelik mi yoksa hane halkında bulunan belirli kişilere verilerek mi sağlanacağı hedefleme

güçlüklerinden bazılarıdır (Taşgal, 2022, s.56). Yapılan çalışmalarda doğrudan mücadele yaklaşımlarında belirlenen temel güçlükler, mevcut politikaların yoksullara özel kaynaklardan yapılan yardımların miktarı üzerindeki olası olumsuz etkilerinin olduğu hatta emek arzını azalttığını göstermektedir (Arpacıoğlu, 2012, s.90).

Doğrudan yoksullukla mücadele programlarının etkinliği ve yoksulluğun azaltılmasındaki nihai başarısı için üç temel koşulun sağlanması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, genel kamuoyu tarafından yoksullukla mücadelenin öncelikli bir amaç olarak belirmesi ve bu doğrultuda politikaların ve uygulanacak somut programların toplumda yaygın destek bulmasıdır. İkinci koşul, bu program ve politikaların ulaşmaya çalıştığı yoksul profilin iyi belirlenebilmesidir. Gerekli üçüncü koşul, uygulamaların şeffaf olması ve her kademede hızlı karar alabilecek bürokratik kadroların varlığı olarak sıralanmaktadır (Şenses, 2002, s.240).

2.9.3. Radikal reform yaklaşımı

Radikal Reform, ülkelere göre farklı biçimler alan üretim araçlarının mülkiyeti ve üretim aşamasındaki ilişkilerde köklü bir şekilde değişiklik yapılması ve doğrultuda eşitlikçi bir kimlik oluşturması olarak ifade edilir. 1950’li yıllarda kısa zamanda Çin’in yoksulluğu önlemedeki nihai başarısı, sonraki süreçte Küba ve Doğu Avrupa eski sosyalist ülkelerdeki gibi yerlerde de benzer yönde atılımlar olmuştur(Şenses, 2001, s.219).

2.10. Türkiye’deki Yoksullukla Mücadele Uygulamaları

İnsanlığın ortak sorunu olan yoksulluk bir bütün olarak ele alınmalıdır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sadece bir sorun olmaktan çıkmış mücadele edilmesi gereken bir konu olarak gündemi işgal etmeye başlamıştır. Bu kapsam da geliştirdikleri politikalar ve uygulamalar yoksulluğu ortadan kaldırmayı mı yoksa yoksulluk sorunun sürekliliğini devam etmesini mi sağladığı tartışılmaya açık olmaktadır (Erbil Erdugavan, 2010, s.63; Tekin, 2023, s.63).

Türkiye’de açık bir şekilde yoksulluk sorununun olduğu söylenebilir. Bu sorunun birçok nedeni bulunmakla beraber işsizlik, düşük eğitim düzeyi, kayıt dışı ekonomi, yetersiz sosyal güvenlik sistemi, ekonomik kriz, adil olmayan gelir dağılımı ve bölgesel eşitsizlikler gibi nedenlerde sorunu tetiklemiştir. Yaşanan yoksulluğun büyük çoğunluğu yapısal sorunlarla ilişkili olması nedeniyle devlet bu sorunların çözümüne yönelik etkin ve istikrarlı ekonomi politikalarına ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle Türkiye’de devlet eliyle çok sayıda sosyal yardım uygulamaları yapılmıştır (Çetinkaya, 2012, s.114). Yoksulluk sorununa önlemeye yönelik olarak sadece ihtiyaç tespitine dayanan yardımların bir çözüm olarak görülmesi doğru

olmaz. Asıl olan tüm kesimlerin doğrudan sağlık, ulaşım, eğitim gibi ihtiyaçlara bedava olarak ulaşma imkanı sunacak yeni politikalar oluşturmakla beraber arz odaklı hale dönüştürmek olmalıdır (Buğra, 2016, s.93).

Türkiye’de sosyal yardımlar başta dezavantajlı gruplar olmak üzere her kesime farklı kurumlar tarafından belli kriterler dahilinde sunulmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal yardım sitemine baktığımızda bu alanda sorumluluk üstlenmiş kurumların başlıcaları; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde görevlerini yürüten Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediyeler, İl Özel İdaresi ve Sivil Toplum Kuruluşları en öncü görevleri üstlenmiş kurumlar olarak görülmektedir.

2.10.1. Aile ve sosyal hizmetler bakanlığı

Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ilk defa 2011 yılında 633 sayılı KHK ile kurulmasıyla daha önce dağınık olarak verilen sosyal yardım hizmetleri kurumsal bir nitelik kazanarak tek elden toplanmıştır. Bakanlık daha sonra 2018 yılında 30747 sayılı Resmi Gazete ile Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı adını almış ancak daha sonra Ağustos 2018 tarih ve 30499 sayılı 15 nolu bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilerek ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olarak adını aldı. Son olarak 21 Nisan 2021 yılında yayımlanan 31461 Resmi Gazete’de Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bakanlıklar yeniden ayrılarak “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” (ASHB) olarak ismi değiştirildi (Resmi Gazete, 2021). Her ne kadar zaman zaman isim değişikliğine gidilmişse de ASHB; kadın, çocuk, engelli, yaşlı, yoksul olan dezavantajlı gruplarla çalışmaları daima devam etmiştir (ASHB, Erişim Tarihi: 06.11.2023).

2.10.1.1. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları (SYDV)

Ailenin bütünlüğünün sağlanması, güçlendirilmesi ve sosyal refahın artırılması için çalışmalar yürütmek üzere 1983 yılında kurulan SHÇEK, gittikçe hizmet alanını genişleterek bu alanda faaliyet yürüten birçok kurumu çatısı altında birleştirmiş. Bu nedenle gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi, yoksul kesimleri desteklenmesi, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi hedefiyle sosyal yardım programlarını kalıcı getirecek çözümler üretmek amacıyla 29 Mayıs 1986 tarihli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) yapılmıştır. İlk zamanlarda genel sekreterlik şeklinde faaliyetlerini yürütmüş 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’ne bağlı

olarak hizmetlerini yürütmektedir. Sosyal yardımların kamu eliyle yaygınlaşması ve küreselleşme ile birlikte ayni ve nakdi yardımların kapsamı genişletilmiş (ASHB, Erişim tarihi: 06.11.2023). Yoksullukla mücadele kapsamında aktif rol alan Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları bu kapsamda ayni ve nakdi olmak üzere birçok görevi bulunmaktadır. ‘Ayni yardım’ 1986 SHÇEK’e göre; yiyecek, giyecek, yakacak, kırtasiye malzemeleri, tıbbi araç-gereç ile rehabilitasyon amaçlı protez gibi şeylerden oluşan malzemelerdir (akt: Kesgin, 2014, s.49). ‘Nakdi yardım’ ise; günümüzde daha fazla kabul görmeye başlayan nakdi yardımlar daha çok para desteği olarak nitelendirilebilir. Bu yardımlar hizmet faydalanıcılara kendi ihtiyacını belirleyip sağlaması noktasında kolaylık sağlar iken ayni yardımlar, arz odaklı olması nedeniyle kişilerin acil olarak ihtiyaçlarını karşılaması bakımında olum bir durum iken bireylere ulaştırılmadığı zaman israf olabilmeye durumu olabilmektedir (Kesgin, 2014, s.49-50).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından verilen sosyal yardım kapsamında sunulan destekleri tablo 3, işlediğimiz de ayni ve nakdi olmak üzere değişiklik arz ettiğini görmekteyiz. ASHB’nin 2022 yılı raporuna baktığımızda 4.419,286 hane sosyal yardımlardan faydalanmış ve Gayri-safı Yurt içi Hasıla (GSYH) içindeki oranı %1,13 olarak belirlenen sosyal yardımlar tüm kamu kurum ve kuruluşları ele alınıp hesaplama yapıldığında toplam harcama ise 151.9 milyar TL olarak belirlenmiştir (ASHB Raporu, 2022, s.34-136).

Tablo 2.3. Sosyal yardımlar genel müdürlüğü tarafından uygulanan sosyal yardımlar

Aile Yardımı	Barınma- Gıda Yardımı	Engelli-Yaşlı Yardımı	Sağlık Yardımı	Eğitim Yardımı
Türkiye Aile destek programı	Gıda Yardımları	Yaşlı Aylığı (65 yaş aylığı)	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri	Şartlı Eğitim Yardımları
Çoklu doğum yardımı	Aşevleri	Engelli Aylığı	Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)	Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY)
Doğum Yardımı	Hane Tadilat, Büyük Onarım ve Yapım Programı	Engelli Yakın Aylığı	GSS Katılım Payı Ödemeleri	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara düzenli nakit yardımı	Yakacak yardımları	Ulusal Vefa Program	Kronik Hastalık Yardımı	Eğitim Materyali Yardımı
Öksüz ve Yetim Yardımı	Elektrik Tüketim Desteği	Engelli İhtiyaç Yardımları	Silikoze Hastalarına Yapılan Ödemeler	Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı
Asker Ailelerine Yönelik düzenli nakit yardımlar	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Konut Destek Programı		Kronik Hastalara Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği ve Birikmiş Elektrik Borcu Desteği	Yurt Yapımı
Asker Çocuğu Yardımı	Doğal Gaz Tüketim Desteği		Tip -I Diyabet Tanısı Almış Kişilere Yönelik Glikoz Ölçüm Cihazı Yardımı	Kur'an Kursu Destek Programı
Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar	Sosyal Uyum Yardımı (SUY)			Eğitim Yardımları Kapsamında Ulaşım Giderlerinin Karşılmasına Yönelik Yardımlar
Terör Zararı Yardımlar	Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı (T-SUY)			Yükseköğrenim Öğrencilerine Yönelik Yardımlar
İşe Yönlendirme Yardımı ve İşe Başlama Yardım	Öğle Yemeği Yardımı			Muhtelif Eğitim Yardımları
Afet ve Acil Durum Yardımları				

Kaynak: ASHB, Erişim tarihi:7.11.2023

Yine SYDV tarafından 2022 kanun kapsamında sosyal güvencesi olmayan ve 65 yaşını doldurmuş kişilere sunulan, hanede kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden az olan muhtaç kişilere sunulan 'Yaşlı Aylığı (65 yaş aylığı)'dır (ASHB, Erişim Tarihi:14.11.2023). 2022 yılında toplam 828.360 vatandaş bu hizmetten faydalanmıştır (ASHB Raporu, 2022, s.152).

Tüm bu destek ve sosyal yardımlarla birlikte proje bazlı da yapılan destek çalışmaları da bulunmaktadır. Bunların başında gelen ADEM Projeleri olarak hizmet yürüten dezavantajlı konumda olan kadın ve çocuklar için toplumsal yaşama entegrasyonlarını sağlamak, meslek ve sportif kurslar, kültürel, sosyal her türlü imkanlara erişimlerini sağlamak ve ruhsal sağlatımlarını gerçekleştirmek amacıyla birçok ilçede çalışmalarını yürütür. Burada kişilere herhangi bir ödeme yapılmamaktadır. Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) projesi ise; romanların daha fazla ikamet ettiği yerlerde onların topluma katılımlarını sağlamak amacıyla mesleki, sosyo-kültürel ve sanatsal faaliyetler yürütür. 'Evsizlere Konaklama Projesi' ise sokak da kalmış herhangi bir tanıdığı olmayan kişileri ise uygun bir misafirhane, pansiyon, otel vb. gibi yerlere yerleştirilerek sağlık, gıda, giyim, temizlik vb. diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yürütülen bir projedir (ASHB, Erişim tarihi: 07.11.2023).

2.10.1.2. Sosyal ve ekonomik destek (SED) hizmeti

Toplumda yapısal sorunlar çoğaldıkça sosyal hizmet ve sosyal yardımlar gibi desteklere olan talep gittikçe artmıştır. Bunun yanında küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin çoğalması, sanayi devriyle birlikte oluşan aile çözümleri, rekabet piyasasının getirmiş olduğu bozukluk, göçler, yalnızlık, savaşlar, şehirleşme vb. gibi sorun veya sorunların artması nedeniyle bu problemlerle baş etmek için politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur (Kesgin,2016, s:105). Sosyal devlet ilkesi üzerinde hareket eden ülkemiz anayasa ile kişilerin ihtiyaç duyduğu sosyal yardım bir hak olarak görmüştür. Anayasa'nın 2. Maddesinde ifade edildiği sosyal devlet olmanın gerekliliği olması hassasiyetiyle bazı sorumlulukları olduğu belirtilmiştir (Aksan, 2021, s.182). Bu nedenle çocuk hakları sözleşmesinin ülkemizdeki temsilcisi olan ve uygulama koordinatörlüğü yapan 1983 yılında temelleri atılan SHÇEK, koruma ve muhtaçlık statüsü temel alan bir kuruluştur. BM Çocuk Hakları sözleşmesine baktığımızda çocukların 'iyi olma' halini esas alarak sadece maddi boyutlu bir tanımlama olarak tanımlamamaktadır. Çocukların yeterli derecede hayatta kalma (sağlık, beslenme, barınma ve vb.), gelişim (eğitim, sanatsal ve kültürel faaliyetler), korunma (ihmal ve istismar, sömürden korunma) ve katılım hakkı (ifade ve düşünce özgürlüğü) gibi dört temel

argümanları olan bir sözleşmedir. Sözleşme çocukların aile ortamında desteklenerek koruma ve bakım altında tutulması önceliklendirmiştir (Aybars ve Beşpınar, 2013, s.8).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2015 yılından beri yürütülen bir hizmet modeli olan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmeti amacı hanede maddi yoksulluk nedeniyle hayatını sürdürmekte güçlük çeken ve ihtiyaçlarını karşılayamayan çocuk ve gençlerin ihmal ve istismarını engellemek bu amaç üzerine esas ve usullerini hazırlamıştır. Başlarda sadece Türk ailelerine sunulan bu hizmet 2016 yılında itibaren geçici koruma kapsamında kimliği bulunan göçmen ailelere de sunulmaya başlanmıştır. Örneğin; Sultanbeyli sınırları içerisinde bulunan geçici koruma statüsündekiler için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sultanbeyli Belediyesi ve Mülteciler Derneği'nin kurumsal işbirliği ile yapılan sosyal inceleme sonucunda hizmeti hak edene verilmektedir. SED Hizmeti; ailenin güçlendirilmesi, maddi yardım ve bilinçlendirme olmak üzere üç saçı ayak üzerinde temellendirildiği söylenebilir (MÜLTECİLER, Erişim tarihi: 07.11.2023; ASHB, Erişim tarihi: 07.11.2023).

2.10.2. Vakıflar genel müdürlüğü

Vakıflar, tarihsel sürece bakıldığında hayırseverlik duygusu üzerine kurulan ve günümüze doğru geldiğinde kamu eliyle hizmet odaklı çalışmalar yürütülen kurumlardır (<https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar>). Osmanlı döneminde devlet adamları, toplumun önderleri, zenginleri genel de din adamları hayır kurumları hastane, gıda, giyim gibi ihtiyaçları belirleyip karşılarken dini kurumlar olan camiler ve medreseleri bu nedenle daha fazla korurlardı (ÖZER, 2008, s.95). Bununla birlikte bir ayağı kamu elinde yürütülen yıllardır hizmetleri devam eden bugün Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak görevlerini yürüten Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medenî Kanun ile bir vakfın kuruluşu ilgili esaslar belirlenmiştir (<https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar>).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün eğitim yardımları, muhtaç aylığı hizmeti, gıda yardımı, sıcak yemek gibi Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı ile yerine getirilmektedir. 2022 yılı sonu faaliyet raporuna göre; maddi olarak muhtaç olan ailelerin çocuklarına verilen burs gibi eğitim yardımları bulunmakta, 2022 yılı içinde 137.461 ilk-ortaokul-lise öğrencisi, 258.583 yükseköğrenim öğrencisi ve 14.763 yabancı uyruklu yükseköğrenim öğrencisi burs başvurusunda bulunmuştur. Yine diğer bir hizmet türü ise muhtaç engelli birey ve annesi ya da babası olmayan muhtaç çocuklara (18 yaş altı) verilen muhtaç aylığı'dır. Bunların dışında

vakfın aşevleri bünyesinde sunmuş olduğu sıcak yemek ve kuru gıda paketi gibi hem ulusal hem de uluslararası çapta sunulmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022, s.49-55).

Yine vakıflar bünyesinde sunulan 3294 sayılı kanun kapsamında yoksul ve engelli vatandaşlara topluma entegrasyonlarını sağlamak amacıyla her türlü araç ve gereç gereksinimlerini kolaylaştırma programıdır. 2022 yılı içinde engelli bireylerin ihtiyaç yardımları göz önüne alındığında 1.113 birey için toplam 4,46 milyon TL kullanıldığı saptanmıştır (ASHB, 2022, s.151).

2.10.3. Belediyeler

Günümüze gelindikçe sadece merkezi yönetimin mücadele ettiği bir problem olmaktan çıkan ve yerel yönetimlerin bazı hizmetlerini özel sektöre devretmesiyle toplumun sosyal sorunlarıyla daha fazla ilgilenmek zorunda kalan belediyelerin yer aldığını görmekteyiz. Sosyal belediyecilik, Türkiye’de 1970’li yıllarda kurumsallaşmaya başlayan yoksul kesimin ekonomik ve sosyal refahını iyileştirilmesi için büyük çabalar sergilemiştir (Kesgin, 2008, s.55-56). 1970’lerden sonra hızlı kentleşme ile birlikte büyük şehirlerde problemler gittikçe artmış bu sorunların üstesinden gelmek için belediyecilik alanında yeni modeller denenmiş ancak kalıcı çözümler bulunmamıştır. 2000’li yılların başında belediye modelinin bütün olarak ele alınarak bir reform yapılması fikri öne çıkmıştır (Oktay, 2020, s.209-210).

Özer ve Çiftçi’nin (2023) de Türkiye’de sosyal belediyecilik alanında yapmış oldukları araştırmalarında, mali kaynak sağlama konusunda eksiklik yaşanması nedeniyle sosyal belediyecilik faaliyetlerinin bir gelişim göstermediğini belirtmişlerdir. Özellikle küçük kırsal yerlerde belediyeler için ayrılan kaynağın yetersiz olması yol, kaldırım ve altyapı gibi hizmetler olan klasik belediyecilik hizmetlerinden ileri gidemediğini bu nedenle sosyal belediyecilik anlayışı daha çok büyükşehir ve gelişmiş şehirlerde uygulandığı bulgusuna varmışlardır (Çiftçi ve Özer, 2023, s.40).

5393 sayılı Belediye Kanununa 14. Maddesinde belediyenin görevleri sıralandığında; Büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açma zorunluluğu olduğu ancak diğer belediyelerinde de mali kaynak yeterliliği ve hizmet önceliklerini belirledikten sonra kadın ve çocuklar için konukevleri sorumluluk alanları içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı madde de engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilere hizmet sunulurken durumlarına bakılarak uygun bir yöntem belirlenmesi gerektiğine vurgulanmıştır (Resmi Gazete, 2005).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda ise yoksul ve dūřkūn olanlara yer verilerek daha çok sosyal belediyeecilik faaliyetlerine deęinmiřtir. Bu doęrultuda kanunun 24. Maddesinde, dūřuk gelirli, yoksul, muhtaç, kimsesiz olanlara ve engellilere yapılacak hizmetler Būyūkřehir Belediyelerinin giderleri arasında sayılmıřtır. Yine aynı kanun 7. Maddesinde "... yařlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yōnelik sosyal ve kūltūrel hizmetler sunmak, geliřtirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları amak, iřletmek veya iřlettirmekle" yūkūmlū olduęu belirtilmiřtir (Resmi Gazete, 2004).

İstanbul Būyūkřehir Belediyesinin 2022 yılı faaliyet raporuna baktığımızda sosyal belediyeecilik alanında aynı nakdi desteklerle beraber sosyal hizmet çalışmalarının olduğu giderlerin toplamı 3.620.000.000,00 TL harcama olduğu belirtilmiştir. Engelli bireyler gibi dezavantajlı gruplar için ūcretsiz mesleki eğitim kursları, bireylerin meslek ve teknik bilgilerini geliştirme, sanat ve hobi alanlarını destekleme olan İSMEK projesi yine hizmetleri arasındadır (İBB, 2022, s.255-289). Yine bu kapsamda muhtaç ailelere halk ekmek bağışı, halk sūt desteği, eřya desteği, tersine gō hizmeti, yenidoğan destek paketi, gıda-hijyen kolisi desteği ve genç ūniversiteli desteği, aynı ve nakdi sosyal destek olarak evsizlere yōnelik ilaç, tedavi, barınma hizmeti ve hanelere yapılan tek seferlik yardımlar olmakla beraber ihtiyaç durumu tespit edilen hanelere uygun sosyal hizmet modeli belirlenerek market alışverişinde harcama yapmak için İstanbulkart'a yūklenen nakdi desteklerdir (İBB, 2022).

2.10.4. İl ūzel idaresi

İl ūzel İdareleri, 5302 Sayılı Kanun'un 6. Maddesinde mahalli mūřterek nitelikte olmak şartı ile kurulan belediye sınırları il sınırı olan būyūkřehir belediyeleri hariç ilin "... sosyal hizmet sosyal yardım, mikro kredi, ocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta ūęretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde..." gibi hizmetleri yerine getirmek ūzere kurulmuştur. Aynı kanunun 43. Maddesinde ise, kimsesi bulunmayan, yoksul, muhtaç ve engellilere sunulacak sosyal hizmet ve yardımlar İl ūzel İdaresinin giderleri arasında yer almıştır (Resmi Gazete, 2005).

Kocak ve Kavsara'nın (2012) alıřmalarında da yer verdikleri il ūzel idarelerinin misyon ve vizyonun anlařılması gerektięi ūnkū merkezi yōnetime baęlı ve onun ildeki uzantısı olarak faaliyet yūrūten bir kurum olarak bilinmektedir (Kocak ve Kavsara, 2012, s.89).

2.10.5. Sivil toplum örgütleri (STK)

Sanayi dönemi ile birlikte artan toplumsal ayrışma ve dışlanma sonucu farklı sosyal grupların siyasi güçten bağımsız olarak kişilerin ortak çıkar ve yararlarını gözeterek oluşmuş örgütlerdir. Yapmış oldukları çalışmalarda halkı bilgilendirme ve ‘ortak iyi’ etrafında toplama düşüncesi ile hareket etmişler (Özer, 2008, s.97). Başlarda yoksullukla baş etmek devlet eliyle yürütülen bir görev iken günümüze doğru STK’ların asli görevleri olarak görülmeye başlanmıştır (Akalın, 2019, s.66).

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan başlarda yoksulluk sorunu ile mücadele ile ortaya çıkan STK’lar diğer gelişmiş ülkelerden etkilenecek kapsamını genişletmiştir. Bu ekseninde hayvan hakları, sokak çocukları, çevre, sağlık, insan hakları, kadınlar, engelliler gibi birçok alanda çalışmalar yürütmüşlerdir. Türkiye’de yoksullukla mücadelede birçok sivil toplum örgütü yer almaktadır. Bunlar arasında en bilinenleri; Türk Kızılayı, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Deniz Feneri Derneği, Hayrat İnsani Yardım Derneği, Dost Eli Derneği gibi sıralayabiliriz (Tınar, 2022, s.143-146).

Bugün devletlerin ortak sorunu olarak görülmeye başlanan yoksulluk sorunu yapılan çalışma da ortaya koymaktadır devletler uyguladıkları sosyal politikalara rağmen yoksulluk sorunu çözülmemiş ve sosyal bir sorun olarak aktifliğini korumaya devam etmiştir. Bu alanda Türkiye’deki araştırmalara baktığımızda;

Güneş, (2012) yılındaki araştırmasında dünya genelinde gelir dağılımının adaletsiz dağıtımı yoksullukla baş etmeyi zorlaştırdığı, devletler gelir dağılımında fark artıncaya kalıcı ve sürekli çözümler üretmek yerine kısa vadeli metotlar üretmişlerdir. Türkiye’de de yoksullukla mücadele etmede etkin rol alan ve hayırseverlik anlayışı üzerine kurulan sosyal yardımlar, çoğu zaman kişileri damgaladığı ve hak temelli anlayış üzerine kurulmadığı belirtilmiştir. Sadece gelir artışı ile yoksulluk sorunun çözülmemeyeceği, sosyal yardımların araç olarak görülmesi gerektiği, sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Öğülmüş’ün (2012) yılında hazırladığı sosyal yardımların etkililiği, işleyişi, hangi kriterlere göre sunulduğu üzerine cevaplar aradığı çalışmasında ise yoksulluğun ülkemizde nesilden nesile aktarılmasını sağlayan alt kültürün oluşmadığı, kişilerin eğitim seviyesi yükseldikçe sosyal yardım memnuniyeti azalmaktadır.

Tekin (2023), Yoksulluk ile Mücadelede Sosyal Politikaların Etkinliği adlı derleme çalışmasında sosyal politikaların yoksulluk sorununa çözüm üretmediği, yoksulluğun

sebebinin kapitalizm aksenli olduğu ve bu nedenle sürekli devam etmesini sağlama amacı güden politikalar ve uygulamalar yapıldığı belirtilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplaması ve veri toplama aracı, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardımlardan faydalanan ve çocuk/çocukları ile birlikte yaşayan tek ebeveynli ailelerin yoksulluk sorunu ve kendilerini değerlendirme biçimleri, yoksulluğun gündelik ve sosyal yaşamını nasıl etkilediği, yoksullukla baş etme stratejilerinin neler olduğu, tek ebeveynli annenin ve babanın yoksulluğu deneyimle biçimi arasındaki farklılıkları ve yararlandıkları hizmetlere ilişkin algılarını derinlikli bir şekilde anlaşılmasını sağlayan nitel araştırma modeli olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma; görüşme, doküman ve gözlem analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına ilişkin nitel sürecin izlendiği çalışma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.41). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmesinin nedeni tek bir tanımlı bulunmayan yoksulluk sorununu anlamak ve bunu deneyimleyen ailelerin gözünde özgün ve derinlikli veriler elde etmeyi gerçekleştirmektir.

Yoksulluk, yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmaması olarak görülen mutlak yoksulluk olarak tanımlamaktan ziyade Amartya Sen'in de geliştirmiş olduğu Kapasite yaklaşımı doğrultusunda parasal değerlerin tek ölçüt olmadığı bununla birlikte kaliteli yaşam, eğitim olanaklarından faydalanma, sağlıklı yaşam, özgür yaşam, her türlü kaynak ve olanaklara erişim gibi göstergeler de çok boyutlu olan yoksulluk analizinde kullanılabileceğini ifade etmektedir (Kabaş, 2007, s.377-378). İşte tam olarak çok boyutlu yoksulluğun bu tanımdan yola çıkarak çalışmamızda yer verdiğimiz yoksulluğu yaşamın her alanında deneyimleyen, hanede veya kamusal alanda eğitim, istihdam, sağlık gibi hizmetlere erişim gibi haklarından olan tek ebeveynli aileler ile görüşülerek gündelik yaşamda yoksulluğu yaşayış biçimleri, geliştirdikleri baş etme yöntemleri ve sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri üzerinden niteliksel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırma doğrultusunda tek ebeveynli ailelerin yoksulluk deneyimlerini keşfederken fenomenolojik desenden faydalanılmıştır. Fenomenoloji (yorumlayıcı yaklaşım), kişinin sahip olduğu bilginin kaynağı onların deneyimleri oluşturduğunu savunur. Dolayısıyla bir şeyin anlaşılması, onların tecrübelerinden geçmektedir (Husserl, 2012, akt; Güçlü, 2021, s.289). Buradan yola çıkarak tek ebeveynli ailelerin içinde bulundukları yoksulluk sorununa karşılık;

beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve sosyal yaşam ilişkilerine yönelik yaşadıkları zorluklar ve baş etme stratejileri yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler doğrultusunda anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklem grubunu İstanbul ili Sultanbeyli ilçesinde çocuk/çocukları ile birlikte ikamet eden 7 erkek ve 8 kadın tek ebeveynli ailelerden oluşmaktadır. Bu kapsamda araştırmada örneklemin oluşturulmasında, araştırmanın amaçlarına uygun katılımcılar oluşturulmuştur. Amaçlı örneklem, araştırmanın problemi ile çalışmanın odağında yer alan fenomene uygun, zengin bilgiler elde edilebilecek katılımcıların seçilmesidir (Creswell, 2013 akt; Özpolat, 2023, s.1220). Bu kapsamda çalışmamızda yoksulluğu deneyimleyen, tek ebeveynli aile, T.C vatandaşı, STK, yerel yönetim ve diğer kamu kurum ve kuruluşların gibi yardım kuruluşların sosyal yardımlarından faydalanan kriterler ölçüt alınarak 15 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yine katılımcılar arasında gönüllülük esasına dayalı olarak kadın ve erkek sayısının eşitliğine dikkat edilmiştir.

Amaçlı örneklemin üst düzeyde çeşitliliği temsil etmesini sağlayabilmek amacıyla tek ebeveynli ailelerin sosyo-ekonomik, eğitim ve kültürel özelliklere göre herhangi bir ayırım yapmadan ailelerin yoksulluğu nasıl deneyimledikleri, anlamlandırdıkları ve ifade ettikleri bununla birlikte benzeyen ve farklılaşan algı ve deneyimlerinin anlaşılması sağlamaya çalışılmıştır.

Katılımcılara ulaşabilmek için Kartopu örneklem yönteminden faydalanmıştır. ‘Kartopu örnekleme’ yönteminde araştırmanın konusuyla ilgili olarak referans bir birey seçilir ve bu birey aracılığıyla diğer bireylere ulaşılır (Yağar ve Dökme, 2018, s.5). Araştırma örnekleminin Sultanbeyli ilçesi olarak seçilmesinin nedeni nüfus yoğunluğunun fazla olan ve yoğun göç alan bir bölge olması ve İstanbul ilinde yoksulluğun en fazla görüldüğü ilçeler arasında olmasıdır.

3.3. Veri Toplaması ve Veri Toplama Aracı

Yalova Üniversitesi etik kurul izni alındıktan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara gönüllük esası ile iletilmiştir. Veri toplama süreci 15.11.2023 ve 01.01.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sürecinde amaçlı örnekleme ve kartopu yöntemine uygun olarak 7 erkek ve 8 kadın olmak üzere toplam 15 tek ebeveynli ailelerle nitel görüşme formatı içerisinde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin hepsi katılımcıların evinde yapılmış, bu sayede yaşam

koşullarına ilişkin gözlemlerde bulunulmuştur. Görüşmelere başlamadan önce kişilere önce sözlü bilgi verilmiş ve gizlilik ilkesine uygun olarak yapıldığı ifade edilmiş. Ardından çalışmanın amacını ve yöntemini aktaran bilgilendirilmiş onam formu verilmiştir. Görüşmeler esnasında kişilerden izin alınarak ses kaydı tutulmuştur. Görüşmelerde açık uçlu, yarı yapılandırılmış 27 soru sorulmuştur.

Görüşme esnasında katılımcıların çocukları ile görüşme yapılmamış, hanede çocuk/çocukları bulunan katılımcılar ile farklı bir (oda, muftak, vb.) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üç başlık halinde katılımcılara iletilen sorular not alınarak yazılamadığından ses kayıt sisteminden yararlanarak daha sonra yazıya geçirilmiştir. Görüşmeler ortalama olarak 45 dakika sürmüş ancak bazı katılımcılar yalnız kalmanın vermiş olduğu duygu durumdan dolayı detaylı aktarmak istedikleri bölümlerde müdahale edilmemiştir.

3.4. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Hanelerinden ziyaret edilerek yerinde yapılan gözlem sonucunda katılımcılara iletilen yarı yapılandırılmış soruların ses kaydı alınmıştır. Görüşme formundaki sorular yüz yüze görüşülerek derinlemesine mülakat tekniğinden yararlanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler Office Word programı üzerine aktarılmıştır. Yazıya geçirilen öznelerin verileri ses, duygu durumları ve ağız yapılarına dikkat edilerek birebir geçirilmiştir. Katılımcılara (K1, K2, ..K15) şeklinde kodlar vererek isimlendirilmiştir.

Elde edilen verilerin çözümlemesinde içerik analiz yönteminde faydalanılmıştır. Bu yöntem de metinlerin içinde geçen birbirine benzer verileri belli kavramlar ve temalar kapsamında bir araya getirerek ve onları okuyucunun anlayabileceği şekilde organize edip yorumlanmasıdır. Verileri tanımlandıktan sonra bu verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.162). Bu kapsamda çalışmamızda metin haline getirilen verilerin haritası çıkarılmış, birkaç okumadan sonra en fazla geçen kavramlar bulunarak ana tema ve alt temalara ayrılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu araştırma Sultanbeyli ilçesinin çeşitli mahallerinde ikamet eden farklı sebeplerden dolayı yalnız (tek) kalmış, çocuk/çocukları ile birlikte yaşayan ve onların bakımlarını tek başına üstlenmiş olan yoksul anne veya baba ile görüşerek gerçekleşmiştir. Bu çalışma kapsamında daha spesifik olarak yoksulluğu daha derinden hisseden tek ebeveynli ailelerin tek ebeveynli aileye geçiş süreci, bu süreçte tek olmanın getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların karşılaştırması, yoksulluğu nasıl deneyimledikleri, tek ebeveynli annenin ve babanın cinsiyet rolleri bağlamında yoksullukla baş etme stratejileri, ailelerin almış oldukları hizmetlere ilişkin tutumları, yoksul tek ebeveynli ailelerin özgün ne tür desteklere ihtiyaç duyduğunu saptamak amacıyla yürütülen bir çalışmadır. Amaçlı örneklem ve Kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılan 15 tek ebeveyn anne ve baba hanelerinde ziyaret edilerek yaşam koşulları hakkında gözlem yapılmıştır. Araştırma bulguları 3 temel ana başlık halinde ele alınmıştır. Bu başlıklarda kendi içerisinde ana ve alt temalara ayrılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. İlk bölümde tek ebeveynli ailelerin içinde bulundukları yoksulluk sorununa karşılık; beslenme, barınma, eğitim, sağlık, göç, istihdam ve sosyal yaşam ilişkilerine yönelik deneyimleri, ikinci başlık tek ebeveynli aileye geçiş süreci ve tekliğin getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların karşılaştırarak analiz edilmesi, üçüncü başlık ise tek ebeveynli alilerin yoksulluk algısı, deneyimleri ve baş etme yöntemleri gibi ana başlıklar çerçevesinde yorumlanmıştır.

4.1. Demografik ve Gündelik Hayatı Öğrenmeye İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılan görüşmecilerin genel özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgular kendi içinde yoksulluk bağlamında beş alt başlığa indirgenerek yorumlanmıştır.

4.1.1. Demografik özelliklere ilişkin bulgular

Tablo 4.4. Tek ebeveyn annenin/babanın demografik bilgileri

KODU	YAŞI	CİNSİYET	EĞİTİM	AYLIK GELİR DÜZEYİ	TEK EBEVEYN OLMA NEDENİ	ÇOCUK SAYISI
K1	36	E	Ortaokul	15000-17800 TL	Boşanma	3
K2	47	E	Okur-yazar değil	11000-13000 TL	Boşanma	2
K3	43	E	Lise	8500-11000 TL	Boşanmış	4
K4	38	E	İlkokul	8500-11402 TL	Ayrılık terk	2
K5	45	E	Üniversite	7000-8500 TL	Vefat	2
K6	36	E	Ortaokul	12500-14000 TL	Vefat	3
K7	42	E	Lise	1100-14000 TL	Ayrılık terk	5
K8	32	B	Ortaokul	5000-5500 TL	Cezaevinde	2
K9	29	B	Lise	7200-1000 TL	Cezaevinde	1
K10	43	B	İlkokul	6000-9000 TL	Ayrılık terk	2
K11	50	B	İlkokul	7000-8000 TL	Vefat	2
K12	55	B	Okur-yazar değil	7000-8000 TL	Vefat	2
K13	40	B	İlkokul	1100-15000 TL	Boşanma	2
K14	44	B	Ortaokul	8000-9000 TL	Vefat	2
K15	50	B	İlkokul	11000-13000 TL	Ayrılık terk	3

Tablo 4 göre, araştırmaya 7 erkek ve 8 kadın birey olmak üzere 15 katılımcı ile sağlamıştır. Katılımcıların yaş aralığı (29-55) yaş arasında olup erkek katılımcıların yaş ortalaması 41 yaş iken, kadın katılımcıların yaş ortalaması total olarak 43 olarak hesaplanmıştır. Yine tablo 4 baktığımızda eşi cezaevinde olan 2 katılımcının da kadın olduğu; eşi vefat eden 4 katılımcıdan 2 erkek ve 2 kadın katılımcıdır. Eşinden boşanmış 4 katılımcı bireyden 3'ü erkek katılımcı iken yalnızca 1'i kadın katılımcı olduğu görülmüştür. Çeşitli nedenlerden dolayı ebeveynin aileyi terk etmesi ancak resmi boşanma gerçekleşmemiş 4 katılımcıdan 2 kadın ve 2 erkek katılımcı olduğu belirlenmiştir. Yaş ortalamasından anlaşılabileceği gibi erkekler kadınlara göre daha erken yaşta tek ebeveyn olmuştur.

Katılımcıların hanedeki çocuk sayısı bilgisine bakıldığında 1-5 arasında sayının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Katılımcılardan K3'ün çocuklarından 2 tanesinin, K11 ve K15'in ise çocuklarından yalnızca 1 tanesi kendileri ile birlikte yaşamadığı, diğer tüm katılımcıların çocukları ile birlikte aynı hanede yaşadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle hane büyüklüğü en az 2 (K11), en fazla 6 (K7 ve K1) olduğu bilgileri elde edilmiştir.

4.1.2. Eğitim durumuna ilişkin bulgular

Tablo 4 de, Katılımcı bireylerin eğitim durumuna bakıldığında ise 2 katılımcı okur-yazar olmadığı, ilkokul düzeyinde eğitim alan 5 kişi olduğu, 4 katılımcı bireyin ortaokul mezunu olduğu, 3 katılımcının lise mezunu, üniversite mezunu olan 1 katılımcının erkek olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeylerine incelendiğinde kadınlardan yalnızca 1 tanesinin lise eğitimi almış olduğu diğerler katılımcıların ilkokul mezunu olduğu ya da okur- yazar olmadığı görülmüştür. Yapılmış araştırma bulgularına bakıldığında da her ne kadar son yıllarda kadınların okullaşma oranlarında bir artış söz konusu ise de toplumsal engeller, maddi imkansızlıklar, coğrafi bölge gibi nedenlerden dolayı hala yeterli derece de okullaşma olmadığı araştırmalarda desteklenmektedir. Alan araştırmamız da verilere bakıldığında kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması, belirli bir alanda uzmanlaşmaya sahip olmamaları nedeni ile bir meslek sahibi olamadığı ve ağırlıklı olarak düzensiz/sigortasız iş gücüne katılım sağlayarak, asgari ücretin altında gelir elde ettiği erkek katılımcıların ise düzensiz gelirleri olduğu ancak kadınlara oranla daha yüksek gelir seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Cinsiyet temelli ayrımcılık nedeni ile kadınların erkeklerden daha düşük ücretler karşılığında çalıştığı, çocukların bakımının üstlenilmesi noktasında sorumluluğunda kadında olduğu algısı nedeni ile kadınların çocukların bakımını temel görev olarak benimsediği erkeklerin ise çocuklarının bakımı konusunda geniş aile desteği alarak iş gücüne katılım sağlayabildiği, erkeklerin kadınlara nazaran daha çok tercih edildiği ve daha yüksek ücret verildiği bilgisi edinilmiştir.

4.1.3. Göç durumuna ilişkin bulgular

Tablo 4.5. Katılımcıların göç durumuna ilişkin bilgiler

Katılımcılar	Göç etme nedeni	Sultanbeyli ilçesinde yaşama süresi	Nereden Göç ettikleri
K1	Babanın mesleğinden dolayı	24	Bingöl
K2	Kıranın uygun olması	2	Avrupa yakasından
K3	İş imkanları	24	Balıkesir
K4	Maddi yetersizlikler	12	Muş
K5	Kardeş desteği	13	Avrupa yakasından
K6	Kıranın uygun olması	11	Avrupa yakasından
K7	Maddi yetersizlikler	3,5	Avrupa yakasından
K8	Husumet	3	Avrupa yakasından
K9	Maddi yetersizlikler	29	Erzincan
K10	Maddi yetersizlikler	19	Ordu
K11	Maddi yetersizlikler	13	Sivas
K12	Evlilik yoluyla	16	Kayseri
K13	Maddi yetersizlikler	35	Sivas
K14	İş imkanları	20	Ağrı
K15	Maddi yetersizlikler	13	Giresun

Tablo 5 baktığımızda, görüşülen katılımcılardan yalnız 1 tanesi Sultanbeyli ilçesine babasının görevi nedeniyle taşınmış ve yaklaşık 24 yıldır yaşamaya devam ettiğini belirtmiştir. Yine görüşülen kadın katılımcılarından yalnız 1 tanesi eşinin çevresi ile yaşamış olduğu husumetten dolayı ilçe değiştirdikleri ve yaklaşık 3 yıldır Sultanbeyli ilçesinde yaşadığını ifade etmiştir. Tabloya genel olarak bakıldığında katılımcıların göç etme nedeni olarak maddi yetersizlikler ve işsizlik nedeniyle İstanbul ilini tercih ettikleri görülmüştür. İş imkânları sebebiyle göç edenlerden K3 ve K 14, göç etme nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır;

“Aslında bakıldığında Balıkesirde de iş imkanın olması gerekiyor. Ama hepimizin algısında İstanbul işte büyük şehir. Asla kimseyi işsiz bırakmaz. Ben askerlikten sonra daha bekar iken geldim.” (K3)

“Ben taa evlenmeden önce bizim akrabalar geldiler. Onlar yerleştikten sonra memlekette de iş yoktu vurdum geldim.” (K14)

Avrupa yakasından Sultanbeyli ilçesine taşınan 5 katılımcıdan 2’sinin kiralalarının uygun olması nedeniyle, 1 kişinin ise kardeş desteği almak, 2 kişinin ise yaşadığı ekonomik koşullardan dolayı ilçe değişikliği yaptığı ifade edilmiştir.

“Doğma büyüme nerdeyse İstanbul da yaşıyorum. Ama siz de görüyorsunuz zamlarla beraber kiralar aldı başını gitti. Yine kiraların en uygun olduğu yer Sultanbeyli.”(K6)

“Ben Tuzla da yaşıyordum aslında. Ama yok kazandığımı kiraya mı vereyim yoksa aç mı kalayım bilemedim. Ben yaşlı halimle ve çocuklarla beraber taşındık. Ev sahibi zaten evden çıkarmak için her türlü bahaneyi buldu.” (K2)

Görüşülen katılımcıların çoğu ekonomik koşullar, iş imkanları, evlilik yoluyla, husumet, akraba desteği gibi çeşitli sebeplerden dolayı (3-35) yıllar arasında İstanbul iline taşınmışlardır. Görüşülen katılımcıların hiçbiri tek ebeveynli aile olduktan sonra daha kolay yaşam sürdürmek için İstanbul’u tercih etmemiştir. Katılımcıların geneli ekonomik ve sosyal olarak zorlukları bulunmasına rağmen burada kalmak istemelerinin nedeni kurulmuş bir düzenlerinin olması, gidecekleri yerlerde kendilerine destek verebilecek kök aile, çevre veya akraba desteği bulunmaması, gidecek yerlerin iş imkanlarının yetersiz olması, Sultanbeyli ilçesi diğer birçok ilçeye oranla kırsal kesim yaşamına benzer yaşam sürdürme imkanının olması, tampon bölge olarak değerlendirilmesi, kiraların daha düşük olması gibi nedenlerle tercih ettikleri ifade edilmiştir. Katılımcıların genelinde memleketlerine dönme arzusunun

bulunmadığı ve bazı katılımcılarda büyükşehirde verilen sosyal yardımların memleketlerine döndüklerine alamayacaklarını düşündükleri için gitmek istemedikleri ifade edilmiştir.

4.1.4. Hane geliri ve çalışabilirlik durumuna ilişkin bulgular

Tablo 4 de katılımcıların gelir durumuna göre bakıldığında; en yüksek gelir ortalamasının erkek katılımcılarda olduğu, kadın katılımcıların aylık ortalama geliri düzenli olmayıp genel olarak asgari ücretin altında olduğu görülmüştür. Katılımcılara haneye giren gelirin kaynağı sorusu iletilindiğinde;

Tablo 4.6. Tek ebeveynlilerin çalışma durumlarına ilişkin bulgular

Çalışma durumu	Kadın sayısı	Erkek sayısı
Çalışan ya da kendisine ait geliri bulunan	3	4
Çalışmayan, kendisine ait herhangi bir gelir kaynağı olmayan	5	3

Tablo 6' e göre, araştırmaya katılan tek ebeveynli 7 erkek ve tek ebeveynli 8 kadın olmak üzere 15 kişiden sadece kendisine ait geliri olan 7 katılımcı bulunmaktadır. Hem kadın katılımcılar hem erkek katılımcılar ile yapılan görüşmelerde düzenli ve sigortalı iş gücüne katılımın mevcut olmadığı bilgisi edinilmiştir. Kendisine ait geliri olan çalışan katılımcıların gününbirlik işlerde çalışarak kazanç elde ettikleri bilgilerine ulaşılmıştır. Erkek katılımcılardan sadece K2'in yakın zaman da sosyal güvenlik kurumundan emekli olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

“ Ben şu ana kadar günlük olarak hurdaya çıkıyordum. Ama çok şükür emekli oldum. Çalışmak istemiyorum, yaşlandım. Ama bir emekli maaşı da neye yetebilir ki. ” (K2).

Haneye düzenli gelir olarak girilecek olan emekli maaşının tek gelir kapısı olarak görülmediği, açlık sınırının altında olan emekli maaşının temel ihtiyaçları karşılamak için yetersiz olduğu bu nedenle kaygı düzeyinin yüksek olduğu, emekli olmasına rağmen çalışma hayatına devam etmesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. K1'inde geniş aile yapısı ile yaşayan tek katılımcı olduğu, aile desteği dışında düzensiz olarak pazarda çalışarak gelir elde ettiği bilgilerine ulaşılmıştır.

“Benim babamın emekli maaşı var. Yok, abi yetmiyor. Vallahi belki inanmayacaksınız ancak haftanın iki günü pazarcılığa gidiyorum. O da annem var diye. Eskiden çok iyi para kazanırdım. Şimdi işte çocuklarımın okul duruma göre kendimi ayarlıyorum insanlar nasıl geçiniyor. ” (K1, erkek)

“Şu an geçici süreliğine gece güvenlik işine gidiyorum. Sabah işten dönüyorum. Çocuklarla uğraşıyorum. Gece olmasa gidemem. Normalde kasabım. Ama yapamıyorum.” (K7,erkek).

“Araç alım satımı yaptığım oluyor. Ama düzenli yapamıyorum. Çevre edinmek lazım. İşte, şu an ki durumumdan dolayı yapamıyorum.” (K4,erkek).

Görüşme yapılan tek ebeveynli erkek katılımcıların genellikle çalışma geçmişlerinin bulunduğu, ağırlıklı olarak hurdacılık, pazarcılık, inşaat işçiliği, temizlik gibi güvencesiz ve kayıt dışı işlerde çalıştıkları bilgilerine ulaşılmıştır. Yine erkek katılımcılardan K6, hanede engelli çocuğunun bulunması, K3’ün de kendi sağlık problemlerinin bulunması, K5’in de çocuklarının bakımını üstlenmesi nedeniyle herhangi bir yerde çalışmadığı ifade edilmiştir.

Tablo 6 göre, yalnızca kadınlardan 3 tanesinin kendisine ait geliri vardır.

“Ben sigortasız olarak tekstilde çalışıyorum. Bunun dışında oğlum engelli aylık sosyal hizmetlerden 5000 TL evde bakım hizmeti alıyorum.”(K13, kadın)

“Bazen merdiven temizliğine gidiyorum. Ama neye yetebilir ki. Vallahi devletin verdiği olmazsa aç kalırım.”(K9, kadın)

“Çocuk okulda iken kağıt toplamaya çıkıyorum bazen.”(K8, kadın)

Kendisine ait geliri bulunan tek ebeveynli kadın görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılaacağı üzere genelde kağıt toplama, ev ve merdiven temizliği, tekstil işçiliği gibi enformel işlerde çalışarak kazanç elde ettikleri bilgilerine ulaşılmıştır. Bu işlerde kazandıklarının az olması ya da düzenli olarak çalışmamaları nedeniyle erkek katılımcılara oranla yoksulluğu daha da derin hissettikleri gözlemlenmiştir. Hiçbir şekilde istihdama katılmayan sosyal yardımlar, akraba ve çevre desteği, diğer (nafaka vb.) başka gelirleri bulunan (K10,K11,K12,K14,K15) kadın katılımcılar çocuk bakımı, yaşlılığın getirmiş olduğu güçsüzlük, sağlık problemleri daha önce çalışma geçmişinin bulunmaması, sosyal yardımların sürekliliğine olan güven gibi nedenlerden dolayı çalışma hayatına katılım sağlamadıkları bilgilerine ulaşılmıştır. Yoksulluğun getirmiş olduğu problemleri göze alıp çalışmak konusunda istekli olmayan, tembellik yapan hiçbir katılımcı olmadığı bilgileri elde edilmiştir.

“Benim engelli çocuğum var. Ona bakmak çok daha zor o iyi olsaydı hep çalışırdım. İşte sosyal hizmetlerden 5000 TL evde bakım alıyorum, ilçe SYDV’den 1300 TL aile destek paketi alıyorum. Sultanbeyli belediyesi gıda kartı 500 TL, elektrik yardımı alıyorum. Bazen köye gidince ailem fındık zamanına denk gelince harçlık veriyor.” (K10, kadın)

“Hiç şu ana kadar bir yerde çalışmadım ki...” (K12, kadın)

“Benim eski eşim çocuklar için harçlık mahiyetinde nafaka gönderiyor. Ancak düzenli ödemiyor zaten.” (K15, kadın)

Yine görüşülen 15 katılımcının yalnız 2’sinin hiç bir çalışma deneyimi olmamış ve bunlarda kadın bireylerden oluşmaktadır. Sadece 1 kadın katılımcı çocukları adına nafaka gelirinin bulunduğu ifade etmiştir. Yine hem tek ebeveynli kadınlar ve erkeklerle yapılan görüşmede kök ailelerinde herhangi bir işte çalışmalarını engelleyen katılımcı bulunmadığı, genel olarak ailelerin destekleyici tutum sergiledikleri ifade edilmiştir. Bu durum günümüzde kadınların gittikçe çalışma hayatına aktif katılmasını sağlamıştır. Kadınların iş gücüne katılım sağlamasındaki tutumlarının olumlu olarak evrilmesinde büyük şehirlerde geçim koşullarının zorlaşması, küçük yerler de olduğu kadar toplumsal baskı, önyargı gibi durumların bulunmaması gibi öncüller sıralanabilmektedir. Kadın katılımcıların kök aileleri ile birlikte yaşamaması ve kök ailelerinden maddi destek beklentilerinin bulunmaması, kök ailelerin kendi geçimleri dışında sorun yaşayan bireylere destek mekanizması oluşturabilecek gelire sahip olmaması da kadınların iş gücü piyasasına katılımını arttıran etmenler arasında yer almaktadır. İstihdam sürecine erkeklere oranla daha az katılım sağlayan kadınların yapılmış araştırmalara da bakıldığında daha fazla yoksulluk sorunu ile karşılaştıkları ve sosyal yardımlardan faydalanma sayılarının daha fazla olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

4.1.5. Sağlık hizmetleri, beslenme ve barınma durumlarına ilişkin bulgular

Kişilerin beslenme alışkanlığı, yeterli ve sağlıklı yiyeceklere erişip erişememeleri yoksulluk sorunu ile yakından ilgilidir. Araştırma kapsamında katılımcı ailelere yeterli ve dengeli beslenip beslenmedikleri, haneye giren gelirin ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı, beslenme alışkanlıkları ve düzeylerini öğrenmek amaçlı sorular sorulmuştur.

Tablo 4.7. Beslenme durumlarına ilişkin bulgular

Beslenme düzeyleri	Kadın sayısı	Erkek sayısı	Toplam
Sağlık ve yeterli besinleri tedarik ettiğini düşünenler	2	1	3
Normal düzeyde sağlıklı beslendiğini düşünenler	3	3	6
Yetersiz beslendiğini düşünenler	3	3	6

Tablo 7 baktığımızda 15 kişi ile yapılan görüşmede katılımcılardan yalnızca 3’ü sağlık ve dengeli yiyeceklere ulaşabildiğini ifade etmiştir. K1, K11, K15 olup evde sıcak yemek piştiği ve sağlıklı ürün tüketimi olduğu ifade etmiştir.

“Çok şükür beni annem ve babam var. Ben boşandıktan sonra onlarla yaşamaya başladım. Annem genel de çocuklarıma hazır şeyler yedirmez. Okula giden çocuklarıma kahvaltı falan yaptırır. Beslenmelerini hazırlar. Memleketten işte ne bileyim bal, kuru baklagiller, belki kışlık peynir getiriyor.” (K1, erkek)

“Ya aslında ben çalışıyorum. Belki kiram uygun olduğu için en azında artan paramla tavuk, sebze ve meyvemi alıyorum. Çocuklarıma sağlıklı şeyler yedirmeye çalışıyorum. Ama herkes benim gibi olamıyor. Devletimizin böyle yalnız yaşayan bayanlarda daha fazla öncelik tanınması gerekiyor. Hayat pahalı.” (K11, kadın)

“İki çocuğumda engelli olduğu için onlara sağlıklı yiyecekler yedirmeye çalışıyorum. Onlar her şeyi yemiyor. İlaç saatlerine göre yediriyorum. Ben aslında yazın ailemin yanına köye gidiyorum. Genelde hazır gıda pek almayız. Ben konserve tarzı yiyecekleri kışından tutuyorum. Öyle getiriyorum.” (K15, kadın)

Kırsal alandaki akrabaları ile ilişkileri devam eden ebeveynlerin istedikleri yiyeceklere erişme konusunda ulaşımlarının daha kolay olduğu bilgisi elde edilmiştir. Yine bakıldığından katılımcılardan 6 kişi yeterli ve sağlıklı yiyeceklere ulaşamadığını ifade etmiştir.

“Çocuklarımin yumurta, süt, meyve ve sebze gibi yiyecekleri yemesi gerekiyor ama maalesef alamıyorum. Ben zamanında kocaya kaçtığım için ailemle de aram kötü. Geçen alt komşum patates getirdi, bazen konu komşu çöpten bir şey bulunca getiriyor. Okula başladı bu yıl çocuğum beslenmesini hazırlayamıyorum. Yardım parası olmasa aç kalırız.” (K8, kadın)

“Ben gidip marketlerden en ucuz olanı toplu olarak bulup alıyorum. Mesela çocuğum beslenmesine meyve suyu koyduğum için koliler halinde almıştı. Doğru düzgün kırmızı et veya tavuk yemiyoruz.” (K9, kadın)

Valla kirayı karşıladıktan sonra elimde kalanı artık neye yettireceğimi düşünmekten yoruldum. Zaten et ve süt almayı hiç düşünmüyorum.” (K2, erkek)

Görüşmeciler genel olarak maddi yetersizlikler nedeniyle süt, peynir, sebze ve meyve gibi besin değeri yüksek ürünleri tüketemedikleri, okula giden çocukları için beslenme çantalarını hazırlayamadığı, farklı sağlıklı yiyecekler koyamadıkları bu durum kişileri kötü hissettirdiği bilgisi alınmıştır. Hatta daha tasarruflu olmak ve yaşanan enflasyon karşısında savunmasız kalmamak için daha uygun fiyata gelen ürünleri koliler halinde aldıkları ya da komşulardan bu konuda destek aldıkları ifade edilmiştir.

Genel olarak erkek katılımcıların ilçe belediyenin günlük sıcak yemek aynı desteğinden faydalandığı ancak sürekli aynı yemeklerin yapılması veya çocuklarının çok fazla fast-food tarzı yemekleri tercih etmek istemeleri nedeniyle yiyemedikleri bu nedenle zaman zaman komşu veya sokak hayvanları ile paylaştıklarını ifade etmişlerdir.

“Sultanbeyli belediyesi sıcak yemek getiriyor. Ama çocuklarım sulu yemek sevmiyor. Onlar daha fast-food tarzı yiyecekler istiyorlar. Onları da alabilecek gücüm yok.” (K6, erkek)

“İlçe belediyemiz sağ olsun yemek getiriyor ama ben çoğu zaman komşuya veriyorum. Ben de tek başıma hepsini yiyemiyorum. Ne yapayım çöpe gideceğine. Bazen de dışarda kedi, köpeğe veriyorum. Zıyan olacağına.” (K5, erkek)

“İlçe belediyemiz sıcak yemek getiriyor o da çocuklar çok sevmese de yiyoruz. Normalde benim şeker rahatsızlığım var her yemeği yiyemiyorum. Diyet yapmam ve sağlığım için seçili ürünleri yemem gerekiyor ama maalesef bunları karşılayamıyorum.” (K3, erkek)

Yoksulluk sorunu, beslenme ve sağlık durumu ilişkili kavramlardır. Katılımcı 3'ün de ifade ettiği gibi sağlık problemleri nedeniyle sağlık ve doktor kontrolünde besin değeri yüksek yiyecekleri yemesi gerektiği ancak maddi yetersizlikler nedeniyle erişemediği bilgisi alınmıştır.

Katılımcıların genel olarak beslenme, elektrik, doğalgaz gibi fatura ödemeleri ardından kira giderleri konusunda harcama yaptıkları bilgisi alınmıştır. Ağırlıklı olarak en fazla harcamaları kira gideri olduğu ifade edilmiştir. Yine katılımcılardan K7, K12, K14 aylık gelirleri giderlerini karşılayamadığı bu nedenle veresiye, kredi kartı ya da borçlanma yoluyla harcamalarını yaparak ayın sonunu getirdikleri bilgisi alınmıştır.

“Veresiye ile genel de alışveriş yapıyorum. Daha sonra parayı alınca ödüyorum. Daha az nasıl harcama yaparım, çocuklarım kimseye muhtaç olmasın hep düşünürüm. Gidip mesela bayat ekmek sırasını giriyorum. Benim çocuk sayısı fazla aç bırakmamaya çalışıyorum. Sağlıklı ve güzel yiyecekleri bulmamız biraz zor.” (K7)

“Dün para yattı ama hepsi bitti. Çünkü ben hep kredi kartından harcama yapıyorum. Alınca hemen ona yatırıyorum. Şu an bile bir sürü yere borcum var. Bu şekilde nasıl iyi beslenebiliriz.” (K14)

“Çocuklarım diyor anne bize zeytin, bal, salam al. Diyorum paramız yok gelecek ay alırım. Ama anlamıyorlar. Doğalgaz, elektrik geliyor onları nasıl karşılayacağım. Bu yıl soba

yakmayı düşünüyorum. Ama komşular bana diyorlar kömür, odun alacaksın sonuçta doğalgaz ile aynı fiyata gelecek.” (K12)

Katılımcılardan 12’nin ifadelerine de baktığımızda gelir gideri birbirini karşılamadığında ısınma olarak doğalgaz yerine soba kullanmayı düşünmektedir. Katılımcılardan K10, K11’in ise aylık harcama bütçelerini belirlediklerinin dışında ekstradan farklı bir harcama yapmamaya gayret ettikleri genel olarak evde yemek yedikleri dışarda yemek yemeyi lüks olarak gördükleri bilgisi edinilmiştir.

Tüm katılımcılar çocuklarının daha iyi şartlarda beslenme, giyinme, gezme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için mücadele ettikleri gözlemlenmiştir. Tek ebeveyn olmanın getirmiş olduğu maddi boyutu boyutunun yanında manevi yoksulluk boyutu kişileri oldukça hayata karşı ümitsiz ve yorgun hissettirmektedir.

Tek bir boyutu bulunmayan yoksulluğun sağlıkla arasında sıkı bir ilişkisi vardır. Yoksulluk problemi bulunan kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ya da ekonomik koşullar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişememeleri veya yeterli tedaviyi sağlayamamaları, ağır işlerde çalışmaları kişileri ciddi kronikleşebilecek hatta ölüm riski ile karşı karşıya getirebilecek sağlık sorunları oluşturmaktadır (Akalin, 2019; Yusufoglu, 2015). Katılımcılara sosyal güvencelerini hangi kanalla elde ettikleri ya da hangi nedenle elde edemedikleri sorulmuştur:

Tablo 4.8. Görüşmecilerin sosyal güvencesi

Görüşmecilerin Sosyal Güvencesi	Kişi sayısı
Sosyal güvenlik kapsamında Sigortalı olan (SSK)	7
Yeşil kart (GSS) yararlananlar	8
Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan	0
Toplam	15

Tablo 8’e baktığımızda sosyal güvencesi olmayan görüşmecinin bulunmadığı bulgularına erişilmiştir. Katılımcılardan (K14, K12, K11) eşi vefat edip 4/a ölüm aylığı 5510 sayılı yasa kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu’na tabii olanlar, kendisi istihdama kapılmayıp eski eşinin sigortasından faydalanan K15 ve K10 olmak üzere SSK’lı olan 7 katılımcı vardır. Yalnızca hayatının bir döneminde çalışıp 4/a emekli olan K1 olup aktif sosyal güvencesi olan ise yalnızca K2’dir. Genel Sağlık Sigortası (Yeşilkart) olan katılımcı sayısı ise sekiz kişiden oluştuğu görülmüştür. Görüşmecilerden yalnızca K13’ün aktif çalışma hayatı olup ancak

sosyal yardımlardan almış olduğu desteğin kesileceğinden korktuğu için sigorta ödemesini yapmadığı bilgileri elde edilmiştir.

Katılımcılara sağlık hizmetlerinden memnun olup olmadıkları, sağlık hizmetlerine rahat bir şekilde erişip erişmedikleri ile ilgili soru sorduğumuzda; katılımcıların ağırlıklı olarak memnun oldukları, bir problem yaşamadığını ifade ederken K14, K8, K6, K5'in Sağlık Bakanlığından randevu almaya çalışırken çok fazla sıra bekledikleri bu nedenle ya da randevu alamadıkları ve tedavi olamadıkları ifade etmişlerdir.

“Kızım diş hastanesine gitmesi gerekiyor randevu alamıyorum. Devlette anestezi bölümü olmadığı için çekemedim. Özel de 10 bin TL aşağı çekilmiyor. Diğer çocuğumun yine dişlerinden dolayı çene daralması var. Belki 1 yıldır randevu kovalıyorum. Artık geçen çocuğa ağrıdan duramayınca kendi ilaçlarımı vermek zorunda kaldım.” (K8)

“Sağlık hizmetlerinde yeterli derecede faydalandığımı düşünmüyorum. İstanbul’da çok fazla sıra beklemek çok yordu.” (K6)

“Çünkü çocuğumun dişi ağrıyor. Bir randevu bulmak bile çok sıkıntılı. Bulamıyorsun o doktor diğerine yönlendiriyor. Özel hastaneye verecek paran yok.” (K5)

Yukarıdaki katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı üzere kişiler İstanbul’da genel olarak randevu alamamaktan sağlık sorunlarını gideremedikleri, maddi yetersizliklerden dolayı özel hastanelere gidemedikleri bu nedenle hem manevi olarak hem maddi olarak sürecin onları çok yorduğu bilgisi alınmıştır. Yine katılımcılardan K2’nin sağlık sorunu bulunmasına rağmen çocuklarından dolayı kendi sağlık problemi ile uğraşmadığı, ihmal ettiği ifade edilmiştir. K3, K11,K12’ün ise sağlık hizmetlerine erişme konusunda sıkıntı yaşamadıkları ancak ekonomik yetersizlikten dolayı ilaçlarını alamadıkları, sağlık güvencelerinin tüm ücreti karşılamadığı bu nedenle tedavilerini olamadıkları ve tedavilerinin yarım kaldığı bilgisi alınmıştır.

“2020 yılından beri karaciğer yetmezliğim var bu nedenle organ nakli bekliyorum. Daha önce birkaç defa nakil işlemleri yapıldı ancak uygun görülmedi. Benim dışında sağlık problemi olan yok. Kızımın psikolojik sıkıntıları var. Onun içinde hastaneye gidiyoruz. Sağlık hizmetlerinden yeterli derecede faydalanamıyorum. Eksik ve yetersiz olduğunu bölümler vardır. Mesela ben ilaçlarımın çoğunu parayla alıyorum. Raporlu olmasını veya devletin karşılamasını isterdim.”(K3)

“Ben dizlerimden dolayı yürüyemiyorum. Doktor iğne verdi ancak çok pahalı olduğu için alamıyorum. Bir senedir para biriktirmeye çalışıyorum almak için. En son SYDV’ye

evraklarımı toparlayıp götürdüm belki yardımcı olurlar diye. Ama henüz bir şey çıkmadı. Ameliyatta olamıyorum. Merdiven inerken çıkarken çok zorlanıyorum.” (K11)

Katılımcı 15 ise kovid-19 pandemi döneminde çocuğu tedavi olurken sağlık hizmetleri ile yaşadığı problemi dile getirmiştir.

“Sağlık hizmetlerinden hiçbir şekilde memnun değilim. İki tane engelli çocuğum var. Bir tanesi bedensel doğuştan engelli diğeri ise kovid-19 salgınından sonra oldu. Ben pandemi döneminde çocuğumu palyatif bölümüne yatırmıştım. Tek başıma geçekten çok zorlandım. Kızımın belki yeterli derecede ilgilenilseydi bu hale gelemezdi. Bu durum virüsten mi oldu yoksa ihmalden mi bilmiyorum. Ben zaten gerekli yerlere şikâyetle ettim ama sonuç çıkmadı.” (K15)

Tablo 4.9. Ailelerin konut mülkiyet durumuna ilişkin

Mülkiyet durumu	Kadın (sayısı)	Erkek (sayısı)	Toplam
Kira	5	7	12
Kira değil (kendisine ait)	3	0	3

Araştırma kapsamında tabloda da görüldüğü üzere kendisine ait bir konuta sahip olan yalnızca 3 kişi olup bunların üçü de kadın katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Tek ebeveynli erkek katılımcıların tümü kira karşılığında oturduğu görülmüştür. Görüşmeciler gider gelir kaleminde beslenme durumlarını karşıladıktan sonra elektrik, doğalgaz faturaları ve sonrasında kira giderlerini karşıladığını belirtilmişlerdi. Yaşanan maddi ve manevi zorlukların yanında giderlerinde en fazla paya kiranın gitmesi katılımcıları gelecek konusunda ümitsiz kılmaktadır.

“Devletin böyle kadınlara kira desteği vermesi gerekiyor. Eskiden kira uygun iken her şeyimizi karşılayabiliyorduk.” (K13)

“Ev sahibi evden çıkmamamı istiyor. Ya da kirayı artıracak diyor. Ben bu pahalılıkta nereye giderim.” (K5)

“Çok isterdim bugün bir ev sahibi olmayı. Ev sahibimde kiramı 10.000 TL yapacak. Böyle bir durumda ben nasıl birikim yapabilirim. Biz zor karnımızı doyuramıyoruz. Yok, kiram böyle olursa tam olarak sokaktayım.” (K8).

Ev ortamında yapılan görüşmelerde ağırlıklı olarak ailelerin oturdukları dairelerinin yeterli derecede büyük olmadığı, evdeki eşyaları eski ve bakımsız olup ailelerin ihtiyacını asgari

düzeyde karşıladığı gözlemlenmiştir. Ancak gidilen evlerden sadece (K2, K8) olmak üzere iki görüşmecenin ısıtma sistemleri sobalı olduğu diğer görüşmecilerin doğalgaz sistemi ile ısındığı, K12'nin ise doğalgaz olmasına rağmen maddi yetersizliklerden dolayı soba kullanacağı açıklanmıştır. Bakıldığında tek ebeveyn anne ya da baba olarak yaşam mücadelesi vererek ay sonunu getirmeye çalışmalarında birçok etken bulunmaktadır. Bunların başında haneye giren gelirin durumu en önemli etken olup kişilerin kirada oturup oturmaması, hanedeki çocuk sayısı, çalışan bulunup bulunmaması gibi nedenlerden dolayı kişiler bireysel ya da kendileri dışında başvuracakları sosyal desteklere yönelir.

4.1.6. Gündelik hayat pratiklerine ilişkin bulgular

Tek ebeveynli ailelerin günlük ortalama bir günün nasıl geçtiği, neler yaptıklarını öğrenmek amaçlı sorular sorulmuştur. Genel olarak görüşmeciler, hayatlarını çocuklarının yaşam biçimlerine göre ayarladıkları, dışarda gezebilecek kadar boş vakitlerinin kalmadığı daha çok yemek yapmak, ev temizliği, dışarda varsa işlerinin halledilmesi şeklinde cevaplar alınmıştır.

“Dışarda hastaneye gitmek falan gibi ekstra bir işim yoksa kahvaltı, ev işleri falan yapıyorum. Daha sonra kızımın okuldan dönmesini bekliyorum.” (K11)

“Ben sabah saat altı da genelde uyanıyorum. Çocukların kahvaltısını hazırlıyorum. Okula götürüyorum. Sonra geliyorum evi falan toparlıyorum. Akşam geliyorlar ev ödevlerini yaptırıyorum. Böyle ilerliyor şu an.” (K6)

“Sabah bazen gece çalıştığım zaman yorgun bir şekilde eve geliyorum. Hemen çocuklarımı uyandırıp okula hazırlıyorum. Ardında evi temizliyorum. Küçük çocuğumla yani okula gitmeyenle ben olmadığım da büyük kızım da ilgileniyor. Bu şekilde idare etmeye çalışıyorum.” (K7)

Genel olarak katılımcılar benzer günlük yaşama sahip olduğu ancak K15,K13,K12,K10,K5 gibi katılımcıların ise hanede engelli çocuğun bakım sorumluluğunu yerine getirdikleri için sorumluluk yüklerinin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

“Benim mesaim geceden başlıyor. Geceleri iki saat ancak uyuyabiliyorum. Engelli çocuğum durmuyor hep nöbetler geçiriyor. Ben de bir şey olmasından korkuyorum. Sonra sabah kalkıp kahvaltı yapıyoruz. İlaçlarını veriyorum. Fizik tedaviye gidiyoruz. Ben tek başıma çok zorlanıyorum. Tuvalete götürmem gerekiyor götüremiyorum. Aşağı arabaya bindirmem gerekiyor tek başıma yapamıyorum. Belki baba olsaydı bu kadar zorlanmazdım. Bana sorarsan hiç durmuyorum. Zaman çok hızlı geçiyor.”(K15)

“Oğlum epilepsi hastası onunla ekstradan zaman harcıyorum. Ben hep yanında olmak zorundayım. Bazen işe gittiğimde onu da kendimle götürüyorum. Tüm işlerimi ona göre ayarlıyorum. Ben vardiyalı olarak işlerde çalışıyorum. Eğer oğlum bu şekilde olmasaydı düzenli bir işe girebilirdim.” (K13)

“Sabah yorgun kalkıyorum genelde. Çünkü gece birkaç defa kalkıp engelli çocuğumu kontrol ediyorum. Kahvaltı hazırlıyorum. Çocuğumun ilacını içiriyorum. Genelde dışarda resmi işlerim olabiliyor onları hal ediyorum. Engelli çocuk olunca işleriniz bitmiyor ki.” (K10)

Verilerden de anlaşıldığı üzere tüm katılımcılar vakitlerini bakımlarını sağladıkları çocukları ile geçirdikleri özellikle bakıma muhtaç engelli çocuğu bulunan anne ve babaların tek başına sorumlulukları yerine getirdikleri bu nedenle kendilerine vakit ayıramadıkları bilgisi alınmıştır.

4.2. Tek Ebeveynli Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılan katılımcıların tek ebeveynli olma süreci ve sürecin getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların neler olduğu yoksulluk bağlamında öğrenmeye ilişkin üç ana başlık halinde kategorileşmiştir.

4.2.1. Tek ebeveynliğe geçişte anne/baba olmanın getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların karşılaştırmasına ilişkin bulgular

Aile, toplumun en küçük yapı taşı olarak işlev gören ailenin parçalanması beraberinde birçok toplumsal sorunları da getirmektedir. Ya da toplumsal problemlerden dolayı aile kurumu parçalanabilmektedir. Örneğin; kimi zaman ailenin parçalanması ile yoksulluk sorunu oluşurken ya da yoksulluk nedenli ailenin parçalanabilmesi de söz konusu olabilmektedir. Elbette oluşan bu yeni geçişle beraber tek ebeveynlilere yüklemiş olduğu sorumluluk ve görevlerde değişecektir. Katılımcılara ne kadar süredir tek ebeveyn anne/baba oldukları, tek ebeveyn olma nedenleri, tek ebeveynliğin getirmiş olduğu sorumluluk ve rollerdeki değişimin yaşamlarında oluşturduğu olumlu ve olumsuz değişimlerin neler olduğu bilgisini almak amacıyla sorular iletilmiştir.

Araştırma katılan katılımcıların (1-19) yıl arasında bir süredir tek ebeveyn anne/baba olarak yaşam sürdükleri bilgisi alınmıştır. Tablo 4’de de görüldüğü üzere görüşülen 15 tek ebeveynli ailelerden toplam 4 kişi resmi olarak eşinden boşandığı, 4 kişi resmi boşanma olmadan herhangi bir nedenden dolayı eşinden ayrı olarak yaşadığı, 5 kişinin eşinin vefat ettiği, 2 kişi de eşin hükümlü veya tutuklu olarak cezaevinde olduğu gibi nedenlerden dolayı kişiler tek (yalnız) ebeveynli olmuşlardır.

Katılımcıların boşanma durumlarına baktığımızda 3 erkek katılımcı, 1 kadın katılımcının boşanarak tek ebeveynli olduğu görülmüştür. Katılımcıların boşanma nedenleri, deneyimleri ve başlangıç süreleri birbirinden farklılık göstermektedir. K1 ve K13 sağlık sorunları nedeniyle aralarında şiddet boyutuna varan problemlerin olduğu bu nedenle boşandıkları, K2 kök ailelerin çok fazla evliliklerine müdahale etmesi nedeniyle aralarında problemlerin olduğu bu yüzden boşandıkları, K3 ise iki evlilik yaptığı ve ikisinden de boşandığı ilk evliliğinin partnerinin kendini aldattığı, ikinci evliliğinin ise her iki tarafın daha önceki evliliklerinden olan çocukların hane içerisinde sorun oluşturması, çocuk sayısının fazla olması, çift arasında şiddetli geçimsizlik oluşturması gibi nedenlerden dolayı boşandıkları açıklanmıştır.

“Eşim en son tiroid kanseri oldu. Hormonları değişti ve çok sinirli olmaya çocuklar ile ilgilenmemeye başladı. Evde sürekli bağıyor. Her hareketimi eleştiriyordu. Psikolojisi bozuldu. Sonra beni istemedi ayrıldık. ” (K1,erkek)

“Eşim şizofrendi. Eşimden şiddet görüyordum.” (K13, kadın)

Herhangi bir resmi boşanma olmadan eşinden uzun süredir ayrı yaşayan 2’si kadın ve 2’si erkek katılımcılardan olduğu görülmektedir. Katılımcıların (2,5-19) yıl arasında eşlerinde ayrı olarak yaşadıklarını açıklamışlardır.

“Eşimden neredeyse üç yıldır ayırız. Eşim beni ve çocuklarımı terk etti. Boşanmak istiyor ama ben istemiyorum. Onu yeniden kazanabilirim. Hep ailesi bizim evliliğimize karıştı. Kayınçom ile iş yaptık. Sonra iflas ettim. Bütün borçlar bana kaldı. Haciz geldi. Bu sıkıntılara rağmen ben eşime bir kere olsun şiddet uygulamadım. Eşim bu durumlardan dolayı beni suçluyor. Ben eşimi çok seviyordum. Biliyorum gerçeği öğrenecek.” (K4, erkek)

“12 yıl olacak eşimden ayırırım. Ben eşimle kaçarak evlendim. Bütün ailemi karşıma aldım ama eşim doğru düzgün sahip çıkmadı. Onun da rahat etmesini istemiyorum. Boşanmayacağım. Kolay kolay evlenmesine müsaade etmem. Etmeyeceğim. Onun yüzünden biz bu haldeyiz.” (K15,erkek)

(K15 ve K10) her iki kadın katılımcının eşlerinin kendilerini terk ettiğini, aldattığını bu nedenle mutlu olup yeniden evlenmelerini istemedikleri için boşanma akdini gerçekleştirmek istemedikleri ifade edilmiştir. (K4 ve K7) erkek katılımcıların ise eşlerinin bir gün yeniden kendilerine dönme düşüncelerinin olduğu, ayrılmak istemedikleri bu nedenle boşanmak istemedikleri ifade edilmiştir.

Aile kurumunun parçalanmasının diğerk bir nedeni ise eşlerden birinin mahkûm olması ile nedeniyle aile kurumu dağılmasıdır. Mahkûmiyetin uzun sürmesi ve aile bütünlüğünün bozulması nedeniyle ailelerin parçalandığı kabul edilebilir. Hanede kazanç sağlayan kişinin mahkûm olması sonucunda dışarda tek ebeveyn olarak çocukları ile kalan kişinin maddi sıkıntı içine girebileceği söylenebilir (Yusufoğlu, 2015, s.104). Ya da daha önce herhangi sorumluluk almamış hane reisinin cezaevine girmesi kadın için yeni bir maddi sorumluluk yüklememektedir. Araştırma kapsamında görüşülen eşleri cezaevinde olan katılımcıların 2'si de kadın katılımcıdır.

“Eşim evlendiğimden beri hep cezaevine girip çıktı. Onu doğru düzgün görmedim. Aslında bana pek bir faydası yok zaten. Sadece artık tahammül seviyem kalmadı. Öncede de çocuklarla hep ben ilgileniyordum.” (K8)

“Ben evlendiğimden beri toplamda 3 yıl yanımda kaldı. Hep içerdeydi. Galiba o olmadığında daha iyiyiz çocuğumla. Şimdi çocuğumu ile daha fazla ilgileniyorum. Örneğin çalışsa bile eve harcamıyordu. Benim haberim olmadan üstüme kredi çekmiş. En azında şu an yok her gün ağlamıyorum. Eskiden evdeyken 1 saat konuşmuyorduk. Şimdi görüşe gittiğimde dolu dolu konuşabiliyoruz. Ben bu süreçte açıktan okulumu bile bitirdim.” (K9)

Yukarıda kadın görüşmecilerin ifade ettiği gibi maddi olarak önceki hayatlarından farklılık oluşmadığı, daha önceki yaşamlarında olduğu gibi çocuklarının bakım ve evin sorumluluğu kendilerinde olduğu hatta mental olarak daha rahat oldukları, kendilerini gerçekleştirdikleri bilgisi alınmıştır.

Yine araştırma kapsamında görüşülen eşi vefat etmiş tek ebeveynli ailelerden 3'ü kadın ve 2'si erkek katılımcıdan oluşmaktadır. (2-10) yıl arasında bir süredir eşleri öldüğü bu nedenle çocuklarının bakım ve sorumluluğu kendilerinde kaldığı bilgisi alınmıştır. Görüşülen eşi vefat etmiş katılımcıların hem kendileri hem de çocukları bu süreçte sosyal-ekonomik olarak durumdan çok etkilendikleri, yas sürecini kolay kolay atlamadıkları, maddi ve manevi olarak zorlandıkları, yalnızlaştıkları açıklanmıştır.

“Psikolojik olarak tamamen olumsuz etkilendim. Hatta geçen kafamın içi sanki yanıyordu. Allah'a olan inancım ve bağlılığım nedeniyle kendimi bırakmıyorum. Köye gittim biraz hava değişimi oldu, bana iyi geldi. Psikiyatriye gitmişim ilaç verdi ama kullanamadım. Oğlumda çok fazla konuşmuyor. Annelerini kaybettikten sonra olay sanki hiç yaşanmamış gibi davranıyorlar. Psikiyatriye gittik ama bir çözüm olmadı maalesef. Ben eşimi kaybettikten sonra çevrem ve akrabalarım ile pek bir bağım kalmadı.” (K5,erkek)

“Sorumluluklarım çok değişti. Valla ruhen bunaldım. Birden eşi kaybetmek çok zormuş. Tım sorumluluk bana kaldı. Yetişemiyorum. Oğlum babasının öldüğünü hala kabullenemedi. Babasının rolünü üstlenmek istedi. Ama ben ona siz çocuksunuz. Bundan sonra ben yerine getireceğim dedim. Hem ekonomik hem de sosyal yönden çok yıprandım.” (K14, kadın)

Tek ebeveynli aileye dönüşüm sürecinde anne veya baba fark etmeksizin sosyal destek mekanizmalara ihtiyaç duydukları görölmüştür. Görüşülen tüm eşi vefat etmiş katılımcıların hem görüşmeciler hem de çocuklarının durumu kabul etmekte zorlandıkları, hatta bazıları psikiyatri desteği aldığı ve genel olarak akraba, arkadaş gibi sosyal çevreden uzaklaştıkları ayrıca daha önce ihtiyaçlarını karşılayan ailelerin ebeveynin ölmesi sonucu muhtaç duruma düştükleri söz konusu olmuştur. Yaşanan kriz sürecinden olumsuz olarak etkilendikleri görölmüştür.

Tek ebeveynliğe dönüşüm sürecinde eşi vefat edenle eşinden boşanmış katılımcıların deneyimleri ve bu sürece bakış açıları ve baş etme yöntemleri farklılık oluşturmaktadır. Genelde eşinden boşanan kadınların isteyerek ve planlayarak verilmiş bir karar iken eşi vefat edenlerde ise eşlerini birden kaybetme nedeniyle belki bir gün çıkıp geleceğine inanır ve bu durumu çocuklarına anlatma biçimi de farklılık arz etmektedir. Baba eksikliği çeken çocuklara babanın ölümünü anlatmakla hafta sonları görebileceğini psikolojik durumu farklı olacaktır (Çoban, 2021). Boşanan tek ebeveynli ailelerin sorumlulukları ne durumda değiştiği, sosyal-ekonomik olarak hayatlarında olumlu veya olumsuz nasıl değişimler olduğu, dört katılımcı da çocukların bakım ve sorumluluğunu tek başına üstlenmenin zor olduğu, maddi yetersizlerin kendilerini yorduğu, yalnız erkek katılımcı olan 3’ün psikolojik olarak daha rahat ve huzurlu oldukları açıklanmıştır.

“şu an biraz daha huzurlu ve psikolojimin rahat olduğunu söyleyebilirim. Evet, belki sorumluluklarım artmış olabilir ama arkamda beni eleştirmeyecek, sorun bulmayacak kimseyi düşünmüyorum. Maneviyatım daha çok gelişti bu süreçte. Ekonomik boyut elbette yoruyor. Geçenlerde benimle yaşamayan çocuklarım ara tatilde yanıma geldiler. Ekonomik olarak hala toparlanmadım. Onlara yemek yapmak, dışarı çıkarmak, uçak biletlerini karşılamak bunlar ekonomik olarak beni çok sarstı.” (K3, erkek)

Eşinden uzun süredir ayrı yaşayan ve henüz resmi boşanma gerçekteşmemiş görüşmecilerden erkek ebeveynlerin çocukların annesiz kalması nedeniyle bu durumu onlara yaşatma hakkı olmadıkları için üzüldükleri genel olarak sorumluluklarının arttığı bilgisine ulaşılmıştır. Kadın katılımcılar ise maddi ve manevi olarak çok zorlandıkları bilgisi alınmıştır.

“Hem anne hem baba oluyorsunuz. Çocuklarımda hep bir boşluk olacak. Bir babanın vermesi gereken şefkat, sevgi hepsini vermeye çalışıyorum. Sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışıyorum. Ben onlarla arkadaş gibi olmaya çalışıyorum. Ya tek ebeveynlikte çocuk olması ile olmaması arasında elbette ciddi derece fark var. Ama çocuk olması ve senin bakımını üstlenmem elbette kendisiyle beraber birçok problem de getiriyor. Bu süreç çocuk için tamamen olumsuz bir durum. Hep boşluk olacak. Ekonomik olarak elbette ben de daha kötü etkilendim.” (K4)

Hanede engelli ve bakıma muhtaç çocuğu bulunan görüşmecilerin tek başına sorumlulukları yükleme konusunda zorluk yaşadıkları hâlihazırda geçim kaygısı çeken tek ebeveyn anneler ve babalar sosyal etkinliklere katılarak kendilerini geliştirmek ya da dışarda vakit geçirmek yerine tüm zamanlarını çocuklarına adanmışlardır. Bu kapsam da dışarda çocukları ile sosyal aktivitelere katılım sağlamak isteyenlerin maddi yetersizliklerden dolayı sayıyı azalttıkları ya da hiç yapmadıkları bilgisi verilmiştir.

4.2.2. Çocukların ebeveynlerine yönelik tutumunun karşılaştırmasına ilişkin bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında örneklem içinde yer alan tüm katılımcıların (1-5) arasında çocuk sayısı bulunmaktadır. Ve tek ebeveynliğe geçişle en az bir çocuk beraber aileleri ile birlikte yaşamaktadır. Bu süreçte görüşülen 7 erkek katılımcı ve 8 kadın katılımcıya tek ebeveyn birey olduktan sonra çocuklarıyla ilişkileri, çocukların okul başarı durumunun değişip değişmediği, çocuklarının ihtiyaçlarını yerine getirmede zorlanıp zorlanmadığı, kendilerini bu durumlar karşısında nasıl hissettikleri gibi sorulara cevap aranmıştır. Tüm tek ebeveyn annelere ve babalara cezaevi/ayrılık/boşanma/vefat sürecinden sonra çocukların kendilerine yönelik bir davranış ya da tutum değişikliği olup olmadığı sorulduğunda genel olarak olumlu yönde ya da herhangi bir değişiklik olmadığı cevapları alınmıştır. Babaların genel olarak çocukları ile daha fazla vakit geçirmeye başladığı, çocuklarına annelerinin yokluğunun yansıtmamaya çalıştıkları bu nedenle aralarında daha yakın ve güçlü bağ oluştuğu ifade edilmiştir. Anneler ise ağırlıklı olarak çocukları ile birbirlerine destek oldukları, babaları vefat etmiş çocuklarda ise ebeveynin yerine geçme ve sorumluluk alma gibi davranış değişikliği oluştuğu bilgisi alınmıştır.

“Ben çocuklarımla birebir ilgilenmeye daha fazla vakit geçirmeye başladım bu nedenle daha aramızdaki ilişki daha iyi ve sıcak oldu.” (K1,erkek)

Araştırmada değinilen olgulardan biri hanedeki değişimin çocukların eğitim hayatına olan etkisidir. Hanedeki tüm çocukların örgün ya da açık öğretim şeklinde eğitimine devam ettiği

görülmüştür. Tek ebeveyn babalardan yalnız K5'in eşinin vefat etmesi çocuklarının okul derslerinin başarı durumunun düştüğü;

“Çocuklarım içine kapanık oldular. Şimdi de çok çok benimle konuşmuyorlar. Dersleri konusunda çok sıkılmak istemiyorum. Ama pek istekli değiller.” (K5,erkek)

Diğer babalar da tam tersi durum oluşması ve çocukların okul derslerinde birebir ilgilendikleri için başarı durumlarının yükseldiği bilgisi alınmıştır.

“Benim çocuklarımın okul durumu daha iyi oldu. Dersleri gayet iyi. Ben akşamları ev ödevlerine yardım ediyorum. Öğretmenleri de görüşüyorum.”(K1, erkek)

“Çocuklarımın dersleri daha iyi oldu. İkinci eşim ilk evliliğimden olan kızıma sürekli iş yaptırıyordu. O da bu nedenle derslerine çalışamıyordu. Şu an hepsi okula gidiyor. Derslerine çalışıyorlar.” (K7, erkek)

Kadın katılımcılarda ise (K10,K12,K13,K14,K15)'in çocuklarında ders başarı durumlarının düştüğü hatta K14'ün eşi vefat ettikten sonra çocuklarında birinin sınıf tekrarı yaptığı bilgisine ulaşılmıştır.

“Oğlum babası öldükten sonra özellikle içine kapandı. 1 yıl boyunca kimse ile konuşmadı. Şimdi yavaş yavaş toparlanıyor. Çocuklarımın psikolojisi bozuldu. Okul durumları da kızım dersleri düştü oğlum ise o yıl sınıfta kaldı. Çünkü onlar babaları ile arkadaş gibiydiler.” (K14, kadın)

“Benim kızım okul birincisiydi. Normalde geçen yıl üniversiteye gidecekti ama eşim bizi terk etti. Bizden dolayı geçen yıl okula gitmedi.” (K15, kadın)

Elde edilen veriler ışığında görüşülen 8 tek ebeveynli annenin çocuklarından yalnızca üçünün okul başarı durumunun yükseldiği bilgisine ulaşılmıştır. Genel olarak bakıldığında erkek katılımcıların çocuklarının kadın katılımcılara oranla ders başarı durumları veya eğitimlerine devam etme konusunda daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum daha önce iş gücü piyasasında aktif rol alan ve eve geldiklerinde çocukların ev ödevleri gibi durumları ile ilgilenmemeleri ya da çocukları ile daha az vakit geçirmeleriyle açıklanabilmektedir.

Çocuklarının ihtiyaçlarını yerine getirmede zorlanıp zorlanmadığı, kendilerini bu durumlar karşısında nasıl hissettikleri bilgisini öğrenmek amacıyla sorduğumuz ağırlıklı olarak tüm katılımcılar kendilerini eksik ve çaresiz hissettikleri kadın katılımcılar çoğunluğu ağlayarak baş etme mekanizması geliştirdikleri bilgisi alınmıştır.

“Bir aydan fazladır kızım anne ayakkabım yırtık su alıyor. Her seferinde erteliyorum. Önceden ben çalışıyordum. Baba da vefat edince çok zorlanıyor ve üzüliyorum.” (K14, kadın)

“Eksik hissettiğim ve çaresiz kaldığım zaman ağlıyorum. Her gün insanlar beni arıyor eşimin birilerine borcu varmış. Ya ben nerden getireyim. Bazen polis geliyor. Elektrik faturamı ödemediğim için elektriğim kesildi. Nerden getireyim.” (K8, kadın)

“Ya çocukların da artık beklentileri değişti. Küçük çocuğum bilgisayar istiyor diğeri telefon istiyor. Ben bunları nasıl karşılayabilirim. Burada kendimi oldukça eksik hissediyorum.” (K6, erkek)

Küresel değişim ve dönüşümle beraber kişilerin de bu yönde ihtiyaç ve beklentilerinin değiştiğini görüyoruz. K6’nın da ifade ettiği gibi daha maliyetli olan elektronik eşyaları isteyen çocukların beklentilerini karşılama noktasında güçlük yaşadıkları görülmüştür. Bulgulardan da görüldüğü üzere görüşülen yalnız ebeveynlerden sadece K15’in kendisini yetersiz ve kötü hissetmediği açıklanmıştır.

“Hayır, kendimi eksik hissetmiyorum. Yetiştirdiğim her şeyi yaptım hala da yapmaya devam ediyorum. Ya benim eşim hiçbir zaman sorumluluk almadı ki. Hep benim omuzlarımdaydı. Sadece şunu isterdim ondan korkma ben senin arkadayım deseydi. Tabi para önemli ama manevi destek bence paradan daha önemli.” (K15,kadın)

Evlilikleri süresince partnerleri herhangi bir sorumluluk almamış kişilerin ve hane reisi olarak gelir elde etmemiş ailelerde çocuk ve ailenin sorumluluk ve yükümlülüklerini almaya devam ettikleri için maddi olarak zorlanmadıkları görülmüştür. Yapılan bütün görüşmeler sonucunda bütün kadınların tek amacı artık kendilerinden çok çocuklarını düşünmek ve onlara güzel bir gelecek sunmak. Bu yüzden yaşadıkları maddi ve manevi sıkıntıları göstermemeye çalışıyorlar.

4.2.3. Tek ebeveynlilerin istihdamı, gelecek planları ve yeniden evlenme düşüncesine ilişkin bulgular

Bu bölümde katılımcıların iş gücü piyasasına katılım durumları, gelecek hakkındaki düşünce ve planları, hayallerinden oluşmaktadır.

Evliyken dahi çalışmayan kadınların tek ebeveynliğe geçişle beraber kendi ayakları üzerinde durabilmek için iş bulma gayretine girmiş, yalnız tek ebeveynli erkekler ise daha önce düzenli çalışma geçmişi bulunmasına rağmen çocuklarının bakım ve sorumluluğu üstlenmek zorunda kalınca işten ayrılmak zorunda kalmıştır. Elde edilen bulgularda da görüldüğü üzere tüm

erkek katılımcıların tek ebeveynliğe geçişle beraber daha önce yaptıkları meslek, iş durumlarını terk etmek zorunda kalmış ya da günübirlik çalışabilecek, kayıt dışı işler yapmaya başladıkları görülmüştür.

“Ya benim sadece bu durumdan iş hayatım değil eş dostum da çok etkilendi. Düzenli bir çalışma hayatım bitti.” (K4, erkek)

“Ekolojistikte çalışıyordum. Ama şu an çalışmıyorum. İşi bırakmak zorunda kaldım. Eve birden kapandım. Önceden eşime kıızıyordum siz evde ne iş yapıyorsunuz. Ama şu an anlıyorum. Boş vaktim kalmıyor.” (K6, erkek)

Daha önce hane reisi olan baba figürün olmaması sonucunda yalnız kalan anneler çocuklarıyla beraber yeni bir düzen kurmak, hayatın getirmiş olduğu zorlukları tek başına göğüs germek, çocuklarının bakım ve sorumluluğunu üstlenmek gibi nedenlerden dolayı geleceğe dair daha beklentisiz, kısa süreli planlar ve sadece günü kurtarmanın peşinde olan hedefler koydukları bilgileri elde edilmiştir.

“Önceden planlar yapardım, isteklerim olurdu. Ama öyle bir konumdayım en kötü şeyleri yaşadım daha ne olabilir diye düşünüyorum.” (K5, erkek)

“Eş yok, aile yok. Aile var ama size destek olmadıktan sonra yok. Ruhsal olarak da ekonomik olarak da her şey olumsuz yönde gelişti. Genç yaşta iken tek kalma, bütün sorumluluk siz de kalıyor birden. Kesinlikle %80 maddiyat, %20 belki duygusal nedenler olabilir. Valla eşinle tartışmalarını bile özölüyorsun. Varlıkta yoklukta insan yanında birinin varlığını istiyor. Biz kadınlar duygusal sevgi ihtiyacının giderilmesini kim istemez.” (K11, kadın)

Kadınlara göre yaşam devam etmekte ama zorluklar da peşlerini bırakmamaktadır. İçinde bulunduğu şartlar gereği düzenli ve sigortalı bir işte çalışmak istemekte ama hanede çocukların bulunması nedeniyle çalışamamaktadırlar. Çocuklarının geleceği konusunda endişe duyan anneler geçim kaynakları arasında devletin sunmuş olduğu sosyal yardımları görmüştür. Bazı kadınlar da hastalıktan dolayı çalışamamıştır. Yine tüm katılımcıların gelecek planları olup olmadığı ya da yeniden evlilik düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Görüşülen 15 görüşmecinin de kendi geleceklerine yönelik bir hayalinin bulunmadığı, hemen hemen hepsinin var olan hayallerinde kendilerine ait bir evinin olması ve çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi şekilde karşılamak olmuştur.

“Keşke bu yaşadığım evden çıkarabilseydim. Çünkü ev babalarının hatıraları ile dolu. Belki o yüzden durumu kabullenip kolay şekilde atlatamadık. Ama ev fiyatları pahalı olduğu için

çıkamadık. Yeniden evlenmeyi asla düşünmüyorum. Ben kendimi çocuklarıma adadım.”
(K14,kadın)

“Çocuğumun okulunu bitirip meslek sahibi olmasını istiyorum. Onların mutluluğu ve başarıları. Ama çok çok planlarım ve hedeflerim yok. Yeniden evlenmek düşünmüyorum. Kız çocuğum var ayrıca zaten bir daha düşünmüyorum.”(K11, kadın)

Yeniden evlenme düşüncesinin ağırlıklı olarak katılımcılarda olmadığı, genel olarak çocukları üzerinde plan ve gelecek kurdukları görülmektedir. Özellikle kız çocuğuna sahip olan tek ebeveyn anneler yeniden evlenme konusunda daha çekinceli davranmaktadır. Evlenmelerine yönelik çevresel bir baskı oluşmadığı görülmüştür. Bazı katılımcıların bazı hayalleri olsa da ancak maddi yetersizlikler kendilerini zorlamakta bu nedenle ağırlıklı olarak günü kurtarmanın peşinde oldukları ifade edilmiştir. Yine bakıldığında katılımcıların hemen hemen hepsinin hayallerinde bir gün bir ev sahibi olmak yatmaktadır.

“Benim yurt dışında ablam var. Boşanıp onun yanına gitmeyi düşünüyorum. Ama çok zor gitmek için de para lazım.” (K8, kadın)

Görüşmecilerin gelecek ile ilgili hayallerine bakıldığında yine hayallerine ulaşmanın önünde maddi yoksulluğun bulunduğu görülmüştür.

4.3. Yoksulluk Olgusunu Tanımlama ve Deneyimlemeye İlişkin Bulgular

Bu bölümde tek ebeveyn olan anneler ve babalar ile yapılan görüşme sonucunda katılımcıların yoksulluk deneyimleri, yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüşleri, yoksullukla mücadelede baş etme stratejileri ve destek mekanizmaları, yoksullara yönelik hizmetlere erişim farkındalıkları, yoksulluk sorununun çözümüne yönelik düşünceleri gibi kategorilere cevaplar aranmış ve bu başlıklarda alt başlıklara ayrılmıştır.

4.3.1. Yoksulluk tanımına ilişkin bulgular

Yoksulluk bir bütün olarak bakılması gereken bir kavramdır. Yoksulluğu deneyimleyen tek ebeveynli anneler ve babalara yoksulluk tanımı yapmaları istenmiştir. Bu eksende yoksulluk deyince hayatlarında neyin eksik olduğu, yoksulluğa attettikleri anlamlar, kendilerini yoksul görüp görmedikleri gibi sorular sorularak ailelerin yoksulluk algılamaları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların ağırlıklı olarak temel ihtiyaçlara ulaşamama şeklinde tanımlamaya gidilmiş ardında yalnızlık, sevgisizlik, çaresizlik, manevi yoksulluk gibi cevaplar verilmiştir.

4.3.1.1. Yarımlı düşünmeden yaşamak: parasızlık

Mutlak yoksulluk, diğler yoksulluk türlerinden farklı olarak daha çok bireyin gelirine odaklandığı için kişilerin ve hane halkının hayatını idame ettirecek asgari düzeyde gelire sahip olmama veya fizyolojik ihtiyaçları olan mal ve hizmetten faydalanamaması durumudur (Ak, 2016, s.302). Bu tanımdan yola çıkarak katılımcılar yoksulluğı ağırlıklı olarak asgari yaşam seviyesini karşılayacak temel ihtiyaçlarını karşılanmaması, mutlak yoksulluk olarak nitelendirmişlerdir.

“Ben en azında şu an karnımı doyurabiliyorum. Aç değilim. Az çok geçiniyorum. Belki bir geçiş sürecindeyim. Bugün ev sahibi beni evden çıkarırsa ben direk sokaktayım. Ya da kadın sığınma evine giderim.” (K9, kadın)

“Bence yoksulluk bir lokma ekmek alamamaktır. Çalışsam kimseye asla muhtaç olmam. Benimkisi çaresizliğin verdiği yoksulluk.” (K7, erkek)

“İnsanın kirasını ödeyememesi, elektriğini ödeyememesi, yiyecek yemek bulamaması yoksulluktur. Hep çocuklarıma milletin eskilerini giydirdim. Gidip yeni bir şey almadım. Ben zamanında annemim sözünü dinlemedim. Ben kaçarak evlendim. Bugün başımda eşim olsaydı böyle mi olurdu. Ailemin durumu daha iyiydi.” (K8, kadın)

“Bana göre yoksulluk, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamamaktır. İsteddiğimiz şeyi yiyip içememek. Belki parasızlık olmasa benim çocuklarımla da babalarının yokluğunu bu kadar derinden hissetmezler. Geçen pardösüm yırtıldı mesela gidip yenisini alamam. Bekleyebilirim. Ama çocuklarımla istediklerini yapmayınca çok üzülüyorum. Eşim bir şekilde çalışıp bizi kimseye muhtaç etmezdi.” (K14, kadın)

Yoksulluk ve para sistemi arasında sıkı sıkıya bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların belirttiğı gibi daha önce çalışma hayatında aktif rol alan erkek ebeveynlerin partnerlerinden ayrıldıktan sonra çalışma hayatlarında yer almamaları yine yalnız ebeveynli kadınların çalışıp kazanç elde eden hane reisinin olmaması gibi durumlar ailelerin yoksulluğı düşmeye ile eşdeğer görülmüştür. İş gücü piyasasına katılamayan katılımcılar parasal bir getirileri olmaması nedeniyle mutlak, görelı, gelir yoksulluğı gibi birçok yoksulluk boyutuyla karşı karşıya kalmışlardır. Tek ebeveynli annelerin görüşlerine bakıldığında ağırlıklı olarak yoksulluğı çocuklarının beklentilerini karşılayamamak olarak görmüşlerdir. Parasal yetersizlik nedeniyle barınma, eğitim, sağlık ve benzeri kültürel ihtiyaçlarını karşılanamaması şeklinde vuku bulan hanelerin yoğunluğu çoğunluktadır.

“Evimizin halini görüyorsunuz. Bugün belediye sıcak yemek getirdi. Bir televizyonumuz bile yok. Koltukların ne kadar eski olduğu ortada. Paran olmadığı zaman istediklerini alamadığın zaman yoksulsun. Benim durumum eskiden çok iyiydi.” (K2, erkek)

“Çocukların her dediğini alamıyorum. Param yok çünkü. Eşim vefat etti her şey bitti. Biz o hayatta iken yiyip içip gezmelere, pikniklere gidiyorduk. Şimdi harcama yapmamayım diye otobüse bile binmiyorum.” (K12, kadın)

Bir hak ihlali olarak görebileceğimiz yoksulluk sorunu bugün tek ebeveynliler aileler gibi kişilerin temel ihtiyaçlara erişmesini engelleyen büyük bir problemdir. Bu hususta sadece kişinin yoksul olması Ak’a (2016), bireyin yaşadığı toplum ile karşılaştırmaya giderek bireylerin toplumun refah düzeyinin altında kalması halkın refahından yeterli derece faydalanmaması, yaşam standartlarının gerisinde kalması gibi görelî yoksulluk tanımlamasını da ortaya atmıştır (Ak, 2016, s.302).

“Eskiden ben dağıtırdım. Etrafımdakilerin bizi bu şekilde görmelerini istemezdim. Şu an en basitinden çocuklarımın her ihtiyacını bile karşılayamıyorum.” (K1, erkek)

“Doya doya alışveriş yapamamak. Elini attığın bir şeyi düşünmeden alabilmek isterdim. Düşüncesiz yaşamak ve yarını düşünmeden hareket etmek isterdim. Bence yoksulluk budur. Mesela kiranın geleceği günü düşünmemek ama ev sahibi yaşadıklarımın farkında mı yok. Ben bakıcı maaşı sayesinde hayattayım.” (K10, kadın)

Gelir yoksulluğun görüldüğü hanelerde ve beklentileri ertelemek zorunda kalan bazı katılımcıların tasarruf sağlama, sürekli ayın sonunu getirmeye çalışmak gibi durumlar kişilerde yorgunluk, yıpranmışlık, gelecek endişesi oluşturmuştur. Yoksullukla baş etmede sosyal yardımların çok önemli bir rol oynadığını birçok verilerde görülmüştür.

4.3.1.2. Diğer bir yoksulluk biçimi: sevgisizlik, yalnızlık, belirsizlik

Tek bir boyutu bulunmayan yoksulluğun kişilerde yaşattığı duygu durumu ve tecrübelerine göre farklılık oluşturmaktadır. Gelir yoksulluğunun yanı sıra katılımcı 4’ün de ifade ettiği gibi;

“Şimdi şöyle bir şey... kime neye göre yoksulluk. Birine muhtaç olmak bence bir yoksulluktur. Ya da bir insanın yalnız kalması bir yoksulluktur. Ama bence yoksulluk bir bakış açısına sahip olamamaktır. Mesela ailem en büyük yoksuldur. Ben bugün belki maddi olarak bir yoksulluk içindeyim. Benim bugün sevdiğim yanımda ise ben de zengini yok mesela. Düşmez kalkmaz Allah’tır. Bakıldığında benim şu an arabam tefecilerin elinde. Birçok mal varlığıma el konuldu. Avukatlar bir yandan arıyor. Evde bir çorba kaynamıyor. Bugün istesem bir dikili ağaca sahip olamam. Ama bir geçiştirim. Bu maddi imkânsızlıktır. Ama ne yaparım. Ben bugün istediğim zaman gider iş bulur çalışabilirim. Bence bunları yapamayan yoksuldur. Bunları yapmak için gerekli gayreti gösterecek yetenek ve gücü yoksa bu kişi yoksuldur. Hayatta önüne çıkan her engeli teslim olup bayrağı kaldırmayı gösterecek cesarete olmayan insan yoksuldur. Benim bugün sevdiğim yanımda ise ben de zengini yok mesela...” (K4, erkek)

K4, maddi yetersizliklerin oluşturmuş olduğu yoksulluğun geçici bir durum olduğu, herkesin hayatında bu tür geçiş süreçlerinin olabileceği, kronik olarak görmemiştir. Asıl yoksulluğun bir kişinin kendisini gerçekleştirme kabiliyetinin olmaması ya da hayatında kişinin yalnız ve sevgisiz kalması durumu olarak açıklamıştır. Katılımcı hem mutlak hem göreceli hem insani insani yoksulluğun birleştiği noktalara değinmiştir. Ekonomik yoksulluğa inat önüne çıkan engellerle savaşmak, insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamak, insanları sevmek gibi kabiliyetinin daha kıymetli olduğu bunlar oluşmadığında kişilerin yoksul olduğu ön plana çıkartılmıştır.

“Bazen sabrın tükendiği zamanlar oluyor. Sevgi eksikliği zaten insanı çökertiyor. Bir de bunun üstüne ekonomik nedenler de eklenince çok zorlanıyor insan. Ama sevgisizlik en büyük yoksulluk bence. Evet şu an eşimin yoksulluğuyla ben yoksulum. Eskiden maddi durumumuz çok iyi olmasa da ben yoksuldum diyemiyordum. Eşim inşaatçıydı. Ara ara çalışırdı. Paramız olmazdı. Ama şu an ki duyguları hissetmiyordum. Yoksulluk çaresizliktir. Demek ki sevgisizlik en büyük yoksullukmuş.” (K11, kadın)

“Bence en büyük yoksulluk sevgisizliktir. Birinin sizi sevmediğini anladığınız an yoksulsunuzdur. Sevginin bittiği yerde senin yaşamaya devam ediyor olmandır. Yoksa maddi imkansızlık ve yoksulluk yaşamak bir şekilde hayat devam ediyor. Kuru ekmeğe tuz bandırıp yiyorsun. Kendimi bazen çok yalnız hissediyorum.” (K5, erkek)

“Ben yoksul olduğumu ekonomik olarak düşünmüyorum. Çünkü eve ekmek getirebiliyorum. Kırımı ödeyebiliyorum. Yetinmeye çalışıyorum. Her şeyi dört dörtlük yapıyor muyuz tabiki hayır. Ama benim başımı sokacak bir evim var. Ama duygusal olarak yoksul olduğumu düşünüyorum. Bu bir nevi bir yaran vardır. Bir tarafına sürersin ama diğer tarafı kalır ve tam iyileşemezsin. Eşsizlikte tam olarak bu şekilde.” (K13, kadın)

K11,K5,K13’ün de yoksulluk algısı benzerlik oluşturmaktadır. Ekonomik ölçütleri baz almayan bu tanımlar maddi yetersizliğin kanıksandığı ve kişilerin bunlarla savaşabilecek güçte olduğu açıklanırken yalnızlık, sevgisizlik, çaresizlik duygularının en büyük yoksulluk olduğu beraberinde sosyal dışlanmayı da getirdiği söylenebilir.

“Benim aklıma manevi yoksulluk geliyor. Ya maddi olarak devletimizin verdiği ile aç kalmıyoruz çok şükür. Lüks bir hayatım var mı ama yok. Başımı sokacak bir evim var. Beni zorlayan eşimin yokluğu. Yalnızlık.” (K15,kadın)

Katılımcı 15’in yoksulluk algısındaki en dikkat çekici taraf, sosyal yardımlarla geçinen ve aç kalmadığı için bunu şükür sebebi olarak gören katılımcının kira ödemedi oturduğu bir evinin olmasını kendisini diğer insanlardan şanslı görmektedir. Partnerinin olmamasından dolayı düşmüş olduğu duygusal yalnızlığı yoksulluk olarak tarif etmektedir.

“Bence asıl yoksulluk manevi yoksulluktur. Biz toplum olarak dini değerlere önem vermediğimiz için, Avrupai bir özenti olduğu için aile birliğimizi koruyamadığımız için çocuklarımızda neslimizde gittikçe daha kötü bir döneme giriyor. Ben manevi yoksulluk olduğumu düşünüyorum. Beni bu yoksulluğa iten durum ise anne ve babanın yetersiz eğitimi. Eğer annem ve babam bana gerekli iyi bir şekilde yetiştirselerdi ben de kendi çocuklarım konusunda daha duyarlı ve eğitilmiş bir baba olabilirdim...” (K3, erkek)

Katılımcı 3’ün ifadeleri yoksulluk ve eğitim arasındaki ilişkisine dikkat çekmiştir. Hayatlarında yeterli derecede eğitim alamayan kişilerin; toplumsal hayata kendilerini gerçekleştirmeleri, çocuklarını iyi yetiştirmeleri, iş gücüne aktif rol almaları daha zor olacağından kişileri yoksulluğa karşı savunmasız hale getireceği bu durumu da manevi yoksulluk olarak tarif etmiştir.

Görüşmeciler ile yapılan yoksulluk algılarında partnerlerini kaybettikten sonra maddi yoksulluğa geçtikleri, bir geçiş sürecinde oldukları, maddi, parasal yetersizliğin ömür boyunca devam etmeyeceği ancak kişilerde uyandırdığı sevgisizlik, yalnızlık gibi duyguların sosyal ihtiyaçlarının bu şekilde devam edeceği yoksulluğun başka bir boyutta geçişini sağlamıştır. Elde edilen verilere bakıldığında tek ebeveynli kadınlar ve erkeklerin yoksulluk algıları benzerlik göstermektedir. Verilere bakıldığında tüm ailelerin maddi yoksullukla baş etmede çeşitli stratejiler geliştirdikleri ancak diğer yoksulluk biçimlerine yönelik mücadele de çaresizlik hissettikleri görülmüştür.

4.3.2. Yoksulluğun doğuşu ve nedenlerine ilişkin bulgular

15 katılımcı ile yapılan görüşme de sizi yoksulluğa iten temel neden nedir? Ya da mevcut olarak yoksulluğun nedenleri hakkında neler düşündükleri ile ilgili sorular iletilmiştir. Tüm katılımcılar yoksulluğu yaşadıklarını ve hissettiklerini belirtmişlerdir. Ancak yoksulluğun başlangıcı konusunda farklılık olduğu görülmekle beraber ağırlıklı olarak ebeveynin ölümü/ayrılık/boşanma/hüküm sonucunda olduğu görülmüştür.

Yoksulluk süresine bağlı olarak ele aldığımızda geçici yoksulluk ve kronik yoksulluk olmak üzere ikiye ayrılır. Kişilerin tüketim miktarlarında görülen çeşitli nedenlerden kaynaklanan anlık ve kısa süreli hareketlenmelerden dolayı oluşan durum geçici yoksulluk iken uzun süre devam eden ve bir döngü olarak kuşaklar arasında aktarıldığı durumu ise kronik yoksulluktur (Kabaş, 2009, s.51; Taş, 2022, s.8). Katılımcıların bazıları maddi yetersizliklerin evlilik sürecinde de yaşadıkları ancak partnerlerinin bulunmasından dolayı kendilerinin yoksul olarak hissetmedikleri dile getirilmiştir. Bu nedenle kronik bir yoksulluktan bahsedilmediği

parçalanma aile yapısına geçmekle beraber ekonomik yoksulluğun diğer yoksulluk biçimini de tetiklediği görülmüştür.

“Eşim inşaatçıydı. Durumumuz çok mu iyiydi, yok. Ama mutluyduk birlikte çalışıyor birlikte kazanıyorduk.” (K11, kadın)

“Ya bu bir geçiş süreci. Ömür boyunca devam etmeyecek. Önceden böyle olmadığı gibi bundan sonrada olmayacak. Ben Allah’tan bilinçli bir insanımda her şeyin farkındayım.” (K4, erkek)

Ailenin dağılmasında tek ebeveynli aile geçişle beraber yoksulluk problemi artan aileler oldukça fazladır. Katılımcı 12’inde ifade ettiği gibi;

“Ah kızım...(ağlıyor). Benim kocam ölmeseydi böyle mi olurdu. Eşim çok çalışkandı asla bizi kimseye muhtaç etmedi. Bak bugün oturduğum evden beni eşimin diğer evliliğinden olan çocukları çıkarıyor. Ben ne yaparım. O olsaydı buna izin vermezdi.” (K12, kadın)

“Önceden az çok bir gelirim olurdu. Şimdi nerde iş bulduysam pazarda, inşaatta çocuklara göre belirliyorum. Ama inanın yetmiyor. Kışın neredeyse hiç çalışmıyorum.” (K1, erkek)

Tek ebeveynli aile olmakla birlikte kadın ve erkek katılımcıların kayıt-dışı işlerde çalışmasıyla birlikte hanelerde yoksulluk sorunun görünür hale gelmiş. Bu nedenle hanelerde ciddi bir sorun olarak görülmeye başlanan yoksulluk sorunun çocuklarına miras yoluyla geçmesi kaçınılmaz olarak görülmektedir. Burada da anlaşıldığı üzere “çalışan yoksul” ibaresi sadece düşük maaşlı çalışmak değil bunun yanında güvencesiz işlerde çalışanların da bu alana dahil edilmesi gerektiği rahatlıkla söylenebilir (Yusufoğlu, 2015, s.146).

Yine katılımcılara yoksulluğun oluşum nedenleri hakkında değerlendirme yapmaları istenmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar genel olarak Tablo 6’ya işlenmiştir.

Tablo 4.10. Katılımcıların yoksulluk sebeplerine ilişkin bulguları

Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Düşünceler	Kadın(sayı)	Erkek(sayı)	Toplam
Çocuk bakımı nedeniyle çalışamamak	1	3	4
Alım gücünün düşmesi (Ülkelerin yanlış politikaları)	3	1	4
Tembellik yapmak	1	-	1
Yardımlaşmanın azalması (Zengin kişilerin destekçi olmaması)	2	-	2
Üretime gerekli önemin verilmemesi	1	-	1
Kendine yatırım yapılmaması	-	1	1
Dini bilgi ve kurallarına dikkat edilmemesi	-	2	2
Toplam sayı	8	7	15

Elde edilen verilere baktığımızda yoksulluğun nedenleri değerlendirme sonucunda; tek ebeveynli kadınların en fazla alım gücünün düşmesi olarak gösterirken tek ebeveynli erkek katılımcıların ise çocuk bakımı nedeniyle herhangi bir yerde çalışama (iş gücüne katılamama) durumu olarak belirtmişlerdir.

“Aldığımız ücretle ihtiyaçlarımızı karşılayamamak. Alım gücünün oldukça düşmesi. Ben önceden bir günlük temizlik işine gittiğimde belki kiramı karşılıyordum. Ama şu an 20 gün temizlik işine gitsem ancak kiramı karşılarım. Mutfak ihtiyaçlarını saymıyorum bile. Benim şu an üstümdeki tişört on beş yıllık. Kendime bir tane iğne bile alamıyorum.” (K9, kadın)

“Ekonomik krizden dolayı hiçbir şey alamıyoruz. Ben mesela kızım engelli hep içerde kalmasını istemiyorum. Ama beslenmesini tamamlayamıyorum ki gidip bir yere yazdırayım. Bir markete giderken alacağım şey için bin kez düşünüyorum.” (K10, kadın)

“Ev fiyatları almış başını gidiyor. Alım gücü çok çok düştü. Vallahi kırtasiye malzemeleri ne ki bir kalem ya bir kalem ne kadar pahalı olabilir. Onu bile alamıyoruz. Eskiden rengârenk kalemlerimiz olurdu. Kitapları her yayın alırdık. Şimdi daha az harcayarak nasıl hayatta kalabiliriz onu düşünüyoruz.” (K6, erkek)

Katılımcıların alım gücünün düşmesi nedeniyle gündelik hayatlarına yansıyan ve fizyolojik ihtiyaçlarını bile karşılamakta güçlük çektikleri belirtilmiştir. Bu minvalde devlet politikaları sorgulanmış ve erkek kadın farklılık oluşturma nedeni ele alındığında kadınların çoğunlukla alışveriş, kira ödemesi gibi harcama ile ilgilenmediği nedeni gösterilebilir. Yüksek enflasyon oranları karşısında sürekli artış gösteren mal ve hizmetler, gelir seviyesi düşük birey/hanelerin yoksulluğu daha da derinden yaşamalarına neden olmaktadır. TÜİK’in 2023 tüketici fiyat endeksinin kasım ayı verilerine baktığımızda bir önceki aya göre %3,28, bir önceki yılın Aralık ayına göre %60,09, bir önceki yılın aynı ayına göre %61,98 ve on iki aylık ortalamalara göre %53,40 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir (TÜİK, 2023). Yüksek enflasyon oranları karşısında gelir seviyesi düşük kalması mal ve hizmetlerin yükselmesi katılımcıların ‘yoksulluk neden var’ meselesine yaklaşımları istatistiki verilerde karşılaştırmalı olarak görülmüştür.

Yine yoksulluk algısının ortaya çıkarılması amacıyla tek ebeveynli ailelere sorulan yoksulluğun nedenleri nedir? Sorusunda katılımcılardan 4’ü çalışma, işsizlik ve gelir durumu olarak belirtmiştir. Bu katılımcılardan 3’ü tek ebeveynli erkek katılımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Çalışmama nedenlerden dolayı. Mesela iş çok var ama kimse iş beğenmiyor. Bu nedenle yoksulluk oluşur. Pazarın ne kadar hareketli olduğunu görüyorum. Para çok kazanılabilir aslında.” (K1, erkek)

“Kişilerin çalışmaması sonucu yoksulluk artar. En basitinde gidip çöp toplasan bile bir sürü para kazanılır.” (K7, erkek)

Önceki bölümlerde elde edilen yoksulluk sorunu ile istihdam, çalışabilirlik durumu gibi başlıklarda tek ebeveynliğin getirmiş olduğu işsizlik, kayıt dışı istihdam gibi sonuçlar yoksulluk sorunu ile paralel ilerlediğini yeniden ifadelerde görebiliriz.

Yine katılımcılardan ikisinin varlıklı olan kişilerin fakirlere destekçi olması ya da yardımseverlik ilişkilerinin azalması nedeniyle yoksulluğun arttığı hayırseverlik kurumu devam etmesi durumunda yoksulluğun olmayacağını ifade eden kadın katılımcıdır.

“Zenginler fakirlerle mallarını paylaşılsaydı belki bugün insanlar yokluk çekmeyecekti.” (K8, kadın)

“Eskiden birinin bir sıkıntısı varsa insanlar bir araya gelir yardım ederdi. Ama bugün evinde ölü olsan çok sonradan belki başkalarının haberi olacak. Yani kötü gün dostu diye bir tabir kalmadı.” (K12, kadın)

Literatür taramasına baktığımızda özellikle sanayi devrimi ile birlikte yıkılışa geçen hayırseverlik kavramı günümüze doğru azaldığı ve yardımlaşmayı hak temelli olarak gören sosyal hizmet, sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumların temellerinin atıldığını söyleyebiliriz. Katılımcılardan 2 kişi de yoksulluğun nedeni olarak insanların inandığı dini kitabın söylemlerine dikkat etmemesi ve bu yönde kendisini geliştirmemesi yoksulluğun nedeni olarak açıklanmışlardır.

“Allah’ın kanunlarını kimse uygun davranmaması. Bugün en basitinde zekâtı herkes verseydi. Kimse aç kalmazdı. Allah mesela israfı yasaklıyor. Ama biz her şeyi israf ediyoruz. Olduğumuz gibi davranmıyoruz.” (K5, erkek)

“İmam eksikliğinden geliyor. Bugün batı ne söylerse onu taklit etmeye başladık. Nerde bizim dinimizin söyledikleri. Sonumuz da işte böyle olur. Kitabımız farklı bir şey demiyor ki.” (K3, erkek)

Katılımcı 14’ün ifadesine bakacak olursak tüketici bir toplum inşasının gerçekleştiği, üretim piyasanın gittikçe azaldığı, tarımla uğraşacak veya üretimle uğraşacak kişiler desteklenmediği

durumda yoksulluğun artacağı ve sürekli devam edeceği bağımlı toplum haline gelineceği belirtilmiştir. Yine katılımcı 4'ün ifadesinde;

“Kişinin kendini gerçekleştirememesi, bir bakış açısına sahip olamaması. Yetenekleri olmasına rağmen bunları kullanacak bilince sahip olmaması yoksulluğu tetikleyen en büyük durumdur.” (K4, erkek)

Şeklinde yoksulluğun nedenini açıklamıştır. Yoksulluğun nedeni sadece gelir yoksulluğu, maddi yetersizlikler ölçülecek bir durum olmadığı, kişilerin yeterli gelire sahip ancak bunları kullanacak yeterli bilinç düzeyine sahip olmaması ya da mevcut yeteneklerini hayat kalitesini artıracak şekilde kullanmaması beraberinde başka problemlere mahal vereceği yoksulluğa neden olacağı şeklinde analiz edilmiştir.

4.3.3. Yoksulluk sorunuyla baş etmede yakın akraba ve çevre desteği ile ilgili beklentiler

Araştırma kapsamında katılımcılara yoksulluk problemi karşısında akraba, arkadaş gibi çevre desteği alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcılar ağırlıklı olarak ailelerinden maddi yönden destek görmediğini şöyle ifade etmektedirler;

“Kesinlikle almıyorum. Aile, akrabalarla hiçbir ilişkim yok. Onlarda destek vermiyor.” (K1, erkek)

“Valla herkes kendi derdiyle uğraşıyor. Bir erkek olarak gidip kimseden bir şey isteyemem.” (K6, erkek)

“Ben kimseden bir yardım almadım hep tek tabanca oldum. Bir iki defa yardım istedim ama kimse bir şey yapmadı. Ben biraz gururluyum bir daha da istemem.” (K13, kadın)

Katılımcılardan bir kişi ise ailesinden kardeşlerinin ve diğer yakın akrabalarının ekonomik durumun iyi olduğu ancak destek görmediğini şu şekilde ifade etmektedir;

“Normalde benim kardeşlerimin durumu iyi. Her birinin kendisine ait iş yerleri var. Yurt dışında yaşayanlar da var. Ama kimse bana yardım etmiyor. Ben bir ara çok sıkışınca dayanamadım yardım istedim. Ama aramız onlarla kötü olduğu için vermediler.” (K8, kadın)

Günümüz modern çağ zenginleri mal varlıklarını en yakınları olabilecek aileleri ile de paylaşmazlar. Bu kapsam da günümüzde yoksulluğun başka bir boyutu olan “yeni yoksulluk” kavramı ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistemle birlikte yardımlaşma ve dayanışma kavramlarının azalması bu çarkın bir parçası olduğu ve bu durumu normalleştirdiğini söyleyebiliriz (Yusufoğlu, 2015, s:177-178). Yine katılımcılardan 3 kişi, ailesinden nakdi destek aldığı ama sürekli olmadığı ifade etmişlerdir.

“En fazla çekirdek ailemden de destek alırım. Bunu dışında çevre desteği almam almıyorum zaten. Bugün kimse kimseye bir kuruş vermiyor. Onlar ancak benim kuyumu kazar.” (K4,erkek)

“Babam belki emekli maaşından bazen üç beş kuruş verir. Ya da ramazan aylarında toplanan filtre olabilir. Kimse yardım etmiyor.” (K11,kadın)

Araştırma kapsamında katılımcıların kök ailelerinde maddi destek görmediğini ifade eden sayısı çoğunlukta olup hem maddi hem manevi destek görmediğini ifade eden sayısı 7 kişi olarak görülmektedir. Nedeni olarak ifade ettikleri ailelerinin ekonomik olarak destek verecek güçte olmaması, husumetli olması ve diğer özel sebeplerden dolayı destek vermedikleri beyan edilmiştir. Yine katılımcılara kök aile dışında yakın akraba, komşu, arkadaş desteğinin bulunup bulunmadığı sorulduğunda süreklilik arz etmemekle beraber dini bayramalar filtre, zekât ya da hayır günlerinde vb. durumlarda destek verdikleri belirtilmiştir.

“Maalesef yalnızca ramazan aylarında bana yardım ediyorlar. Biz toplum olarak yalnız insanlara yardım etmek bu tür dini aylara veya günlere sığdırıyoruz.” (K3, erkek)

“Bazen sağdan soldan eş dost veriyor. Ama sürekli değil. İşte ramazan aylarında bazen toplu olarak elime geçiyor o kadar. Ya her şey yiyecek içecek değil. Ben mesela ablama çocuklarımı okuldan alabilir misin demiştim. Ben de ona göre çalışırım ama yok torunlarım var onlarla ilgileniyorum dedi. Arkadaşlarım ayda yılda bir kere arıyorlar ama bu çözüm değil.” (K5, erkek)

“İlk sene çevre ve akrabalar destek sundu ama sonra kimse herhangi bir şey vermedi. Ama bence ilk zamanlar değil sonrasında destekler sunulmalı.” (K14, kadın)

Katılımcıların genel beklentilerine baktığımızda tek ebeveynliğe geçişle beraber ilk kriz durumunda aile, akraba ve çevrenin maddi ve manevi destek sunduğu sonraki süreçte durumu normalleştirdikleri ya da sorunun giderilmiş olabileceği düşündükleri bu nedenle arayıp sormadıkları ifade edilmiştir. K14’ün de ifade ettiği gibi sonra ki zamanlarda da benzer problemlerin devam edebileceği hatta daha fazla yalnızlık, dışlanmışlık hissettikleri bu nedenle desteklerinin devam etmesi kendilerini mutlu edeceği ifade edilmiştir.

Manevi destek olarak ebeveyni erkek olan kişilerin kök ailelerinden daha fazla manevi destek aldığı söylenebilir. Bu durum kadının ev hanımı olarak çocuklarının bakım ve sorumluluğunu üstelenmesi ve erkeğin iş gücü piyasasında daha fazla yer alması nedenleriyle babaanne, anneanne, dede gibi ebeveynlerin torunlarına bakması olarak ilişkilendirilebilir. Ancak K5’in ifadelerinde tersi bir durum yaşansa da ilçe değişikliğini ablasının çocukları okuldan alması

ya da çocukların bakımı konusunda destek vermesi için yaptığını belirten görüşmeci gerekli desteğin sunulmaması sonucunda yaşamış olduğu hayal kırıklığını belirtmiştir.

Tüm katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda 15 katılımcıdan sadece 3 kişi aile/akraba/arkadaş çevresi tarafından düzenli olmaksızın maddi destek aldığını diğer katılımcılar ise almadığını belirtmiştir. Bu durum ebeveyni kadın veya erkek olma duruma göre de değişiklik yaratmamıştır. Elde edilen verilere baktığımızda akrabalık sistemi içerisinde dayanışma ağlarının azlığı ya da yokluğu yoksul kişileri yetersiz kaynaklarla baş başa bırakmıştır (Akalin, 2019, s.143).

4.3.4. Çözumsuz kalan yoksulluk probleminin yarattığı duygu durumu

Ailelerin yoksulluğu yaşama biçimi ve kişilerde uyandırdığı duygular elbette farklı olacaktır. Bu minvalde katılımcılara olumsuz durumlar karşısında yoksulluk sorunun uyandırdığı duyguların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılar genele olarak çaresiz, yetersiz, yalnız, stresli, üzgün, yorgun, hasta gibi duygular hissettikleri ifadelerinde görülmüştür. Katılımcılar bu duyguları da çoğunlukla ekonomik yetersizlikler nedeniyle hissettikleri açıklanmıştır.

“Bugün tek başıma bu yaşlı halimle her şeye karşı savaşmak zorundayım. Vallahi dilenci gibiyim. Ortamı görüyorsunuz. Elimden değiştirecek bir gücüm olmadığı çok çaresiz ve yorgun.” (K2, erkek)

“Çaldığın tüm kapılar yüzüne kapandığında, gidecek bir yerinin olmaması ne demek. Ben çocuklarım. Onlar beni hayata tutuyor. Onlar bir şey isteyince ve yapamayınca çok kötü oluyorum. Bugün beslenmesine bir şey koyamıyorum. Yetersizlik mi desem... Geçen saatlerce ağladım.” (K8, kadın)

“Valla hep stres oluyor. Stresten hep hasta oluyorum. Yarını düşünmekten sıkıldım. Yarın ne olacak. Hastalık oluştu. Eskiden asla böyle değildim.” (K9, kadın)

Ekonomik kaygıları bulunan katılımcılar yaşamış oldukları duyguları anlatırken zaman zaman duygulandıkları, duraksadıkları, düşündükleri gözlemlenmiştir. Yarını özellikle çocukların beklenti ve isteklerini karşılayamadıkları için üzülen kendisini çocuklarına karşı yetersiz ve çaresiz hisseden tek ebeveynli anneler ve babaların benzer duygular yaşadıkları görülmüştür. Yine K14’ün yalnız ebeveyn olarak çocuklarının beklentilerini karşılamayınca uyuma problemi yaşadığı ve bu durumun artık birçok defa tekrar ettiği ifade edilmiştir.

“Ben şu an çocuğumun bir istediğini yerine getiremeyince gece başımı yastığa koyuyorum ama saatlerce uyuyamıyorum. Ayın sonunu nasıl getireceğimi düşünüyorum. Uykularım kaçtı.” (K14, kadın)

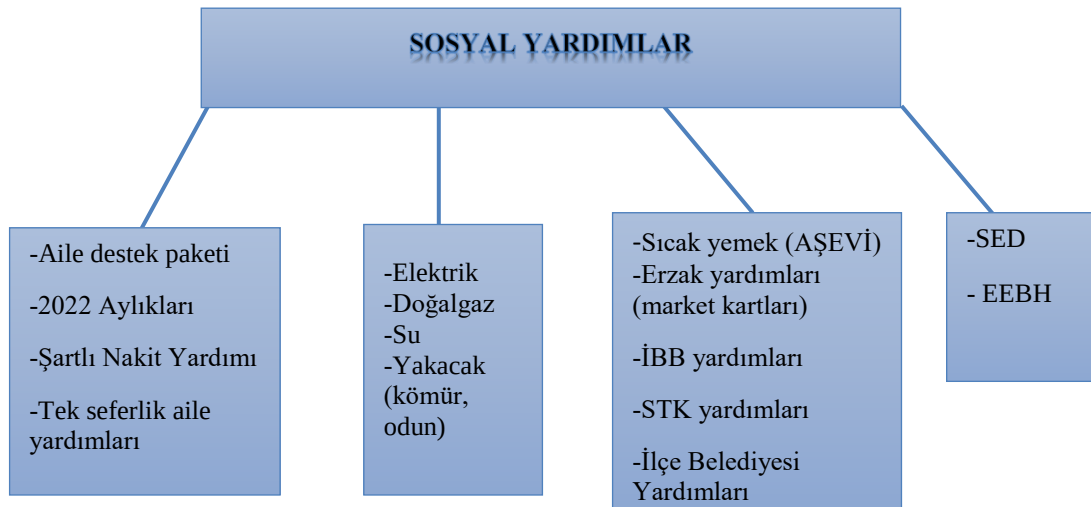
Yine katılımcı 4 eşinden ayrılık süresi boyunca toplum tarafından dışlandığı ve kendini oldukça yalnız hissettiğini şöyle anlatmış.

“Ben her şeyle savaşıbilirim. Benim kimseye ihtiyacım yok. Ne kadar söylersem de bazen kendimi bu durumda yalnız hissediyorum. Sonuçta ben de bir insanım. Karım bana tekrar dönecek. Ve herkes görecektir.” (K4, erkek)

Diğer görüşülen tüm tek ebeveynli aileler benzer ifadeler vererek yalnızlık, çaresizlik, yetersizlik ve üzgünlük hissettiklerini dile getirmişleridir.

4.3.5. Yoksulluk sorunuyla mücadelede erişilen hizmetlere ilişkin farkındalık düzeyleri ve tutumları

Araştırma kapsamında yaptığımız literatür taramasında yoksullukla mücadele de faaliyet yürüten birçok kamu kurum ve kuruluşları olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcılara yoksulluk mücadelesinde almış oldukları sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin görüşleri, almış oldukları sosyal hizmet veya sosyal yardımların neler olduğu, bunların yeterli olup olmadığı ile ilgili farkındalık düzeylerini saptamak amacıyla çeşitli sorular iletilmiştir. Katılımcıların tümü bir kamu veya kuruluştan destek aldığı ve yine çoğunluğu almış oldukları hizmetler dışında başka bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar ağırlıklı olarak mahalle muhtarı, arkadaş, aile, çocukların okul öğretmeni gibi sosyal çevrelerinden bilgi aldıkları ve internet aracılığı ile de bilgiye ulaşanların olduğu görülmüştür.

Şekil 4.2. Görüşmecilerin faydalanmış olduğu sosyal yardımlar

Görüşülen 15 katılımcıdan Aile ve Sosyal hizmetler Bakanlığı bünyesinde verilen sosyal ve ekonomik destek hizmetinden 9 kişi, hanede bakıma muhtaç engelli bireyi bulunan ve engelli evde bakım hizmetinden faydalanan 4 kişi, öksüz ve yetim aylığı 3 kişi, dul aylığından 1 kişi, engelli aylığından faydalanan 3 kişi, aile destek programından 13 kişi destek aldığı ve tüm katılımcıların İBB veya Sultanbeyli belediyesinin sunmuş olduğu gıda kartından, sıcak yemek veya aynı tek seferlik yardımlarından faydalandığı, yine katılımcıların hemen hepsi elektrik, doğalgaz, yakacak veya tek seferlik sosyal yardımlardan faydalandıkları görülmüş olup gelirlerinin kazanıldığı yere bakıldığında erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla daha fazla geniş aile desteği aldığı görülmüştür. Bu kapsam da katılımcılara almış oldukları sosyal yardımlarla ilgili algılarını ölçmekle alakalı sorular iletilmiştir.

“Ben birçok kurumdan yardım alıyorum. Tüm yardımlarla ne kadar elime geçiyor biliyor musunuz, 8000 TL asgari ücretin altı, açlık sınırı. Zaten aldığım gibi o ay harcamış olduğum krediyi kapatıyorum. Bütün destekleri almama rağmen yetmiyor.” (K3, erkek)

“Zamlar olmasaydı yeterli olurdu. Ama almış olduğumuz neye yetsin. Eşimden kalma ölüm aylığı, gıda kartıyla ne yapılabilir.” (K14, kadın)

“Allah razı olsun belediye sıcak yemek getiriyor. Ama insanoğlu sadece yemekten ibaret değildir. Başka ihtiyaçlarımızda var. Ben bazen çocuklarım o sıcak yemeği yemediğinde gidip komşuya ya da hayvanlara veriyorum. Çocuğumun ya da benim elbiseye, ayakkabıya ya da ne bileyim ben açıktan üniversite okuyorum. Gidip sınavlarına girmek bile benim için çok büyük bir maliyet. Asla asla yeterli değil.” (K5, erkek)

Mevcut olarak Türkiye’de sunulan sosyal yardımlar yaşanan enflasyon ve kriz durumu karşısında çoğu zaman kişilerin mal ve hizmet alımı karşısında ekonomik olarak miktarı ve kapsamı yetersiz kılmaktadır (Güneş, 2012, s.177).Görüşmecilerden K12 ve K14’ün vermiş olduğu ifadelerde bu durumu destekler niteliktedir. Özellikle ebeveyni kadın olan hanelerde tek gelir kaynağı sosyal yardımların olması bu hanelerde yoksulluğu azalttığını söylememiz doğru olmaz. Ailelerin sadece günü kurtarmak olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

Tek bir boyutu olmayan yoksulluk sorunu yapılmış çalışmalara da baktığımız da sadece gelir artışı ile çözülmeyeceği bu yanı sıra sosyal hizmetin önleyici, koruyucu ve geliştirici ilkelerinin bu mücadeledeki önemi dikkate alınmalıdır. Bu minvalde yoksulluğu kişilerin gelir- tüketim yoksulluğu olarak ele almaktan ziyade diğer boyutlarını da düşünüp insani gelişmeyi de içine alan geniş bir kapsam da ele alınmalıdır (Toksöz, 2003, s.324; Güneş,

2012).Yine katılımcı 5'in ifade ettiği gibi ilçe belediyeler tarafından verilen sıcak yemeğin çeşitli olmaması veya sürekli aynı olması nedeniyle israf olabildiği belirtilmiştir.

“Gıda kartı alıyorum belediyeden. İnanın onunla tek bir ürün aldığım oluyor. Diyelim 300 TL yatırdılar. Ben sadece yağ alıp çıkıyorum.” (K6, erkek)

Ebeveyni kadın veya erkek olan yoksul tek ebeveynli aileler fark etmeksizin beslenme, barınma, eğitim, sağlık vb. gibi temel haklara erişim konusunda yalnız ebeveyn olmaktan kaynaklı olarak yetersizlikleri benzerlik oluşturduğu bulgusu edinilmiştir. Yine tüm katılımcıların görüşlerine baktığımızda hemen hepsinin evinin kira olduğu ve hane gelirlerin en fazla payı kira, faturalar sonra yiyecek gibi zorunlu gereksinimlere gittiği anlaşılmıştır. Hatta görüşmeler esnasında çoğu katılımcı SED hizmetini kira desteği veya çocuk parası olarak ifade ettikleri belirtilmiştir. K8, K10 ve K13 ifadelerine baktığımızda;

“Benim babam benimle kalıyor. Onun emekli maaşı var, işte SED alıyorum. Ama yetiştiremiyorum. Ev sahibi derse evden çık ben sokakta kalırım. Yok çünkü.” (K9,kadın)

“Ya önceden bir şekilde devletin vermiş olduğu yetiyordu. Şimdi kiram da arttığı için yetmiyor. Gidip Sosyal hizmetlere söyleyeceğim benim durumu yeniden incelesinler. Olmuyor çünkü.” (K8, kadın)

Yoksulluğu deneyimleyen tek ebeveynli aileler en fazla kirayı öderken zorlandıkları görölmüştür. Kira sorununun çözölməsi durumda yoksulluk problemin de giderileceği düşöncesi neredeyse tüm katılımcılarda görölmektedir. Hatta bazı katılımcılar kira gideri bulunmadığı için kendisini kirada oturan kişilere oranla daha şanslı olarak hissetmektedir.

Görüşölen 15 katılımcıdan yalnızca 3 kişi almış olduğu hizmeti yeterli bulmaktadır.

“Ben yoksulluk durumda ilk müracaat edeceğim yer devletin kapısıdır. Ben onu ailem olarak görüyorum. Ama bugün ihtiyacım bittiğinde gerek olmadığında da vazgeçmesini bilmeliyim. Bari ben de daha muhtaç olanlara gitsin. Bugün devletin yardımları olmasaydı iki kolu bağlı bir şekilde denize atılmış bir insan gibi olurum.” (K4, erkek)

“Valla biz eskiden çocuklarımızı okula gönderemiyorduk. Bırak maaşı. Maaş bizim için lüks oldu. Bugün engelli çocuklarım var. Devletin birçok yardım ve hizmetinden faydalaniyorum.” (K15, kadın)

Katılımcıların ifadelerinde göröldüğu üzere yardımları hayatlarını kolaylaştırdığı bir hak olarak değil de bir daha çok bir lütf olarak gördükleri saptanmıştır. Katılımcı 4'ün dile getirdiği gibi devleti bir nevi aile, sığınma limanı, güvenli bir alan, devlet ana tabiri şeklinde

görmekte olup yoksulluk sorunu bittiği vakitte başka kişilerinde faydalanması gerektiği desteğin sonlandırma talebinde bulunacağı belirtmiştir. Ancak alınan desteği bir hak olarak gören K9'un ifadelerine de bakacak olursak;

“Ya devlet bana yardım etmeyecekse kime edecek. Benim eşim cezaevinde çocuğumla kaldım ortada. Nereye gideyim. İlla kötü yola mı düşmemiz gerekir. Allah aşkına doğalgaz yakmaktan korkuyorum çok gelecek diye ödemeyeceğim diye. Evet, doğalgaz ve elektrik yardımları var ama hem miktarı az.” (K9, kadın)

Erkek ebeveynleri yoksulluk deneyimlerine bakıldığında kadın ebeveynlere oranla yoksulluğu daha geçici olarak değerlendirdikleri, birçok savunma mekanizması geliştirdikleri söylenebilir. Erkek katılımcıların yoksullukla mücadele kapsamında sunulan desteklerden kadınlara oranla daha fazla bilgi sahibi olduğu daha kapsamlı olarak faydalandığı görülmüştür. Bu durum erkek katılımcıların sosyal ağlarının daha fazla gelişmiş olduğu ve eğitim düzeylerinin kadınlara oranla daha yüksek olduğu ile açıklanabilir. Tek ebeveynli kadınların sosyal yardımlar dışında günlük işlerde çalışma, geniş aile desteği gibi çok fazla seçenekleri bulunmadığından yoksulluğu daha derin yaşadıkları söylenebilir. Ancak katılımcılar ağırlıklı olarak sosyal yardımların miktarının yetersiz olması nedeniyle tek gelir kapısı olarak görmedikleri ve gelecekle alakalı endişe duydukları görülmüştür.

4.3.6. Yoksulluğun önlenmesine yönelik çözüm önerileri

Bu çalışma kapsamın tek ebeveynli kadın ve tek ebeveynli erkek katılımcılara yaşamış oldukları yoksullukla alakalı tecrübelerinden yararlanarak “devletler yoksulluk sorunu ile baş etmek için ne yapabilir? Veya ne yapılsa kişiler için daha iyi olabileceği düşündükleri soruları iletilmiş, katılımcıların 4 kişi kira desteği verilmesi veya sunulan desteklerin miktarının artırılması yoksulluğu yenmekle eş değer gördükleri belirtilmiştir.

“Bence en temel şey kira desteği. Bu çözülmünce en azında kendi ayaklarımız üzerinde kalabiliriz. Özellikle devlet böyle yalnız kalmış kadınlara sağlamalıdır. Bu kadar pahalılığın önüne geçmeli. Araştırsın. Sonuçta devlet her şeyi yapabilir.” (K13, kadın)

“Bence ev imkanı sağlamalı. Yoksa insanlar az çok geçinecek. Ben de annesiz babasız büyüdüm. Beni ev sahibi çıkarsa dışardayım. Yani ya kira desteği versin ya da almış olduğumuz yardımları artırsın.” (K9, kadın)

“Devlet daha samimi ve çözüm odaklı bir şeyler yapmalı. Bakıldığında mükemmel kanunlar var. Ama kimse işini layığıyla yapmıyor. Yürütmeyle alakalı sıkıntı var. Sosyal hizmet

mezunlarında gerçekten beceri sahibi olması gereken kişilerden oluşmalı. Mesele sadece karnını doyurmak değil. Bugün günümüzde bence en büyük sorun barınma sorunudur. Kira sorunu çözülse herkes geçinebilir. Herkes için büyük bir külfet. Gidip çadır kurup yaşayamazsın. Devlet bir kararla neden bu sorunu çözemiyor. Ev sahibi 15 bin TL istiyor. Asgari ücretten daha fazla. Ne yiyip içeceğim. İnsanlar bunun için kavga ediyor.”(K5, erkek)

Kadın katılımcılar kira desteğini pozitif ayrımcılık olarak yalnız tek ebeveynli kadınlara verilmesi olarak değerlendirmişler. Yine katılımcılardan 3 kişi devletin tek ebeveynlere iş-istihdam sağlaması yoksulluk sorunun çözülebileceğini dile getirmişlerdir.

“Bence işsizlik sorunun giderilmesi. Tarım çiftçiliğin önem verilmesi. Bugün her şeyimiz ithal. Eskiden biz üretiyorduk. Ekonomi daha iyiydi. Şimdi başka ülkelere gidiyoruz.” (K11, kadın)

“Bence devletler kişilere iş bulmalı. Yoksa kişiler çalışmadığı için muhtaç duruma düşüyor.” (K2, erkek)

“Bu kadar göç istilasını önlemelidir. Çünkü mülteci sorunu birçok problemi kendisiyle beraber getirdi. Mesela adam diyor Suriyeli senden daha fazla kira veriyor. Bu nedenle ben ev bulamıyorum. Ya da onlar daha düşük ücretle çalışıyor. Biz bu sefer iş beğenmiyoruz diye söylüyorlar. Aslında yapan devlet.” (K6, erkek)

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde genel olarak göç problemi, ülkeye gelen mülteciler nedeniyle işsizliğin arttığı bu durum para kazanmayan hanelerde tepkiye neden olduğu görülmüştür. Ve bu durumun çözülmesini talep etmişleridir. İş imkânlarının, yüksek olduğu büyükşehirlere gelen kişilerin başka problemlerle karşılaşmaları nedeniyle geçimlerini sağlayamamalarına neden olmuştur. Kişiler bu kapsam da devletin çocuğu olan tek ebeveynli ailelere yönelik part-time iş imkânlarına benzer işler bulmaları veya sosyal yardımlar kişileri istihdama teşvik edecek şekilde programların düzenlenmesi talepleri bulunmaktadır. Mevcut sunulan hizmetlerden memnun olup da aynı imkanların devam etmesini isteyen K15 ve K10 ise şu şekilde ifade etmiştir.

“Her şeyi devlete bırakırsak daha iyi şu an sunulan şeyler iyi yani. O elinden geleni yapıyor zaten.” (K15, kadın)

“Ben hep eski ile kıyaslıyorum. Şu an şükrediyorum. Devletimizin bizim gibi engellilere sunmuş olduğu hizmet çok iyi. Yani iyi şeye iyi demek lazım.” (K10, kadın)

Yine katılımcıların iş gücü piyasasına katılmasını engelleyen istidam sorunun giderilmesi çözüm olarak K7 tek ebeveynli ailelerin çocuklarına eğitim desteği, kreş desteği sunulmasını talep etmiştir.

“Adaletli bir toplum istiyorum. Mesela bir milletvekilinin maaşı ile üç ailenin doyacağını düşünüyorum. Bir de ayrıca köylere üretim için devletin gerekli desteği sunmasını istiyorum. Bu şekilde köylüsü de aç kalmayacak. Benim maddi gücüm yok çocuğumu pedagog götürmek istiyorum. Yani ailemin hem sosyal hizmete hem de sosyal yardımlara ihtiyacı var.” (K14, kadın)

Literatür taramasında yer verdiğimiz BM gibi uluslararası birçok araştırmanında yer verdiği yoksulluğu çok boyutlu olarak ele alınması gerektiği durumun sadece gelir yoksulluğu olarak görülmediği kişilerin eğitim olanakları, yaşam süresi, yaşam koşulları gibi gereksinimleri de dikkate alınıp değerlendirilmesi gerektiği bilgisidir. Bu durumlar yaşanmadığında bir hak ihlal ve adaletsizlik olduğu kanısındır. Çünkü herkesin insanca yaşama hakkı vardır (Koray, 2010, s.16). K14’ün de yoksulluğun sadece ekonomik boyutu ile yaşanmadığı, sosyal, politik, hukuki, psikolojik boyutlarının da olduğu ve devletlerin bunu görmesi gerektiği, adaletli bir toplum yaratması onun görev ve sorumlulukları arasında olduğu olarak analiz edilebilir.

4.3.7. Yoksulluk sorunu olmadığı durumda ailelerin beklentileri

Katılımcılara yoksulluk hayatlarında yoksulluk problemi olmadığı varsayımına yönelik beklentileri ne olduğu sorulmuş ve genellikle ebeveynlerin çocukları üzerinden gelecek beklentisi inşa ettikleri, yaşamış oldukları sorunları çocuklarının yaşamasını istemedikleri, yarını düşünmeden yaşama arzusunun hakim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu durumlar için;

“Ya çok şey değişirdi. Şu an ki tek hedefim kızım okuması ve kendine bir meslek edinmesi. Anne ben çalışacağım demesine rağmen izin vermedim. Üniversiteye gönderdim. Benim yaşadıklarımı yaşamaması.” (K15, kadın)

“Kendim için değil çocuklarım için istiyorum. Onlar okusunlar kendi ayakları üzerinde dursunlar başka bir şey istemiyorum.” (K6, erkek)

“Artık geleceği sürekli düşünerek yaşamak istemiyorum. Yarını düşünmeden yaşamak isterdim. Ben çocuğumu bu şekilde nasıl okutacağım üniversiteye göndereceğim. Her şey benim için oldukça zor olacak. Ekonomik olarak rahata kavuşmak isterdim.” (K9, kadın)

Yukarıdaki katılımcıların beklentilerine baktığımız da eğitim hayatına devam edememiş ailelerin hemen hepsi çocukların eğitimlerini önemsedikleri, kendi hayatlarına benzer hayatlar yaşamaması için çabaladıkları ve bu yönde ekonomik olarak kendilerine katkı sağlayacak işlerde çalıştırmak istemedikleri görülmüştür. Yaptığımız çalışma boyunca yine katılımcıların yarın bir gün bir ev sahibi olma hayali kurdukları görülmüştür.

“Başımızı sokacak bir evimiz olmasını isterdim. Kızımın biraz gözü yükseklerde onun isteklerine yetişemiyorum. Onun isteklerini karşılamak isterdim. Manevi oranda yeterli desteği sağlayamıyorum. Bari maddi olarak onlara gerekli desteği sağlayabilseydim keşke. Ben ikinci evliliği hırs üzerine yaptım.” (K3, erkek)

“Çocuklarıma ev almak isterdim. Bunun dışında başka bir isteğim yok.” (K6, erkek)

“kirayı düşünmek perişan etti. Her ay gelmesi beni korkutuyor. Evimiz olsun isterdim.” (K11, kadın)

Çocukları ve kendileri ev sahibi olmak isteyenler çoğunlukta olup kira sorunu yoksul aileler için yoksulluğun daha da derin hissetmesine neden olduğu söylenebilir. Yine katılımcılardan yurt dışı hayalleri bulunan K8 şöyle ifade etmektedir:

“Yurt dışına çocuklarımı alıp gitmeyi düşünüyorum. Her şey değişirdi. Her şeyden uzaklaşmak. Hem para da kazanırdım. Buradaki gibi olmazdı. Daha iyi eğitim alırlardı, daha iyi hastanelere giderlerdi.” (K8, kadın)

Yine katılımcılardan K5 hayatın temel fizyolojik ihtiyaçlardan ibaret olmadığı. İnsanın yeme içme kadar kendini gerçekleştirmesini sağlayacak şeylerinde olduğu ve bu nedenle kendi ayakları üzerinde kalmak istediğini şöyle beyan etmiştir.

“Hayata bir şeyler bırakmak istiyorum. İnsanlık için bir şeyler yapmak istiyorum. Ahlaklı çocuklar yetiştirmek istiyorum. Ben yardım almak istemiyorum ben çalışmak istiyorum. Sosyal yardımlara bağlı kalmak istemiyorum. Sürekli yiyip içen bir insan olmak istemiyorum. Ben hayvan değilim. Bugün ihtiyaç sahiplerine gidip ulaşmak istiyorum. Çocuklarımın kendi ayakları üzerinde kalmasını istiyorum.” (K5, erkek)

Katılımcı 5'in yoksulluğun insani boyutuna değindiği görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışma İstanbul ili Sultanbeyli ilçesi örnekleminde Sultanbeyli'nin farklı mahallelerinde ikamet eden ve çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardımlarından destek alan 15 tek ebeveynli yoksul aile ile yüz yüze görüşme sağlanarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamızın ilk kısmında katılımcıların demografik bilgileri işlenmiştir.

Toplumsal bir sorun olan yoksulluğun tek bir tanımı olmaması nedeniyle kişiyi etkileme biçimi de elbette farklı olacaktır. Bu kapsam da çalışmamızda da kadınların ve erkeklerin yoksulluk öykülerinin birbirinden farklı olduğu ve buna paralel olarak baş etme stratejilerini de değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin yoksulluğu anlamlandırmaları yalnızca gelir yoksulluğu olarak görmediği görülmüştür. Yine Güzel (2017)'in 'Malatya'da kadın yoksulluğu' adlı araştırmada 20 adet geliri yüksek kadın ile ve gelir durumu düşük 20 kadın ile görüşerek ailelerin yoksulluk algılarını belirlemeye çalıştığı çalışmasında yoksulluğunun sadece gelir odaklı olmadığı bilgileri elde edilmiştir. Bu çalışma da yoksulluğu çok boyutlu olarak ele almıştır.

Katılımcı bireylerin eğitim durumuna bakıldığında ise 2 katılımcı okur-yazar olmadığı, ilkokul düzeyinde eğitim alan 5 kişi olduğu, 4 katılımcı bireyin ortaokul mezunu olduğu, 3 katılımcının lise mezunu, üniversite mezunu olan 1 katılımcının erkek olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeylerine incelendiğinde kadınlardan yalnızca 1 tanesinin lise eğitimi almış olduğu diğerler katılımcıların ilkokul mezunu olduğu ya da okur- yazar olmadığı görülmüştür. Kadın veya erkek fark etmeksizin eğitim seviyelerinin düşük olması, belirli bir alanda uzmanlaşmaya sahip olmamaları nedeni ile bir meslek sahibi olamadığı ve ağırlıklı olarak düzensiz/sigortasız iş gücüne katılım sağlayarak, asgari ücretin altında gelir elde ettiği görülmüştür. Bu minvalde; Akalin (2019)'in 'Alt Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Kadınların Yoksullukla Baş Etme Stratejileri ve Yaşam Mücadelesi Üzerine Nitel Bir Araştırma: Ümraniye Örneği' nitel çalışmasında, kadınların eğitim düzeyi azaldıkça umutsuzluk ve çaresizlik oranlarının yükseldiği, eğitim seviyesinin yükselmesi kişilerin yoksullukla baş etme kapasitelerinin ve girişimlerinin arttırdığı, gelir yoksulluğu yaşayan kadınların sosyal aktivite, beslenme, barınma, sağlık vs. ihtiyaçları noktasında eksik kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer çalışma yapan Göktaş (2019)'ın da eğitim ve yoksulluk arasındaki ters yönlü ilişki olduğu, diğer yoksul ailelerde olduğu gibi tek ebeveynli yoksul ailelerde de hane reisinin eğitim seviyesi düşük olduğu saptanmıştır.

Tek ebeveynli yoksul aileler çeşitli nedenlerle eğitimlerine devam edemediği bu nedenle üzgün oldukları ancak çocuklarının da kendilerine benzer bir durum yaşamaması için çaba

sarf ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamız kapsamında yalnızca 8 kadından 3'ünün çocukları okuldaki ders notlarında yükselme olduğu ve yine bakıldığında erkek katılımcıların çocukları kadın katılımcılara oranla ders başarı durumları veya okula devam etmeleri daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum erkeğin çalışma hayatında ayrılıp evde çocukları ile daha fazla vakit geçirip sorumluluk alması ile açıklanabilmektedir.

Araştırmaya katılan 15 tek ebeveynli aileden sadece kendisine ait geliri olan 7 katılımcı bulunmaktadır. Hem kadın katılımcılar hem erkek katılımcılar ile yapılan görüşmelerde düzenli ve sigortalı/ güvenceli iş gücüne katılımın mevcut olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin daha çok enformel işlerde çalışarak kazanç elde etmesi, aile birliğı devam eden aile yapılarına oranla tek ebeveynli ailelerde sorumluluk yükünün tek kişide toplanması, hanede düzenli çalışıp gelir elde edebilecek kimsenin olmaması nedeniyle yoksulluğı daha derin hissetmelerine neden olmuştur. Bu durum yalnız aileleri daha fazla banka kartı, kredi kartı kullanmaya ve borçlanmaya itmiştir. Özpolat (2023) da Ankara İlinin Mamak İlçesinden düşük sosyo-ekonomik durum içerisinde olan 9 kadın ve 8 erkek ile yapmış olduğu çalışmasında kontrolsüz kredi kartı kullanımının da yaygın olduğu ve bu durumun ailelerin yoksulluğunu derinleştirdiğı ortaya çıkarılmıştır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre insanların en temel gereksinimleri yaşamlarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duydukları beslenme ve barınma gibi biyolojik ihtiyaçlardır (Sirgy, 1986 akt; Özpolat, 2023). Bunlar tamamlanmadan kişinin aidiyet duygusu, sevgi ihtiyaçı, güç, özgürlük gibi diğerk psikolojik ihtiyaçları gündeme gelemeyeceğı söylenebilir (Koç, 2015). Bu durum araştırmamızın verileri ile paralellik göstermektedir. Görüşülen katılımcıların tümü genel olarak boş zamanlarını evde geçirdikleri, temel ihtiyaçlarını karşılanma çabasından dolayı sosyal faaliyetlere katılım sağlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çiçek (2018)'in çalışmasında da katılımcı kadınların çoğı sosyal aktivitelere genellikle evinin yakınındaki parklara, komşulara ve akrabalara gitme şeklinde gerçekleştirdiğı sonucuna ulaşmıştır. Bu durumu ailelerin tasarruf yoluna giderek yoksullukla baş etme stratejisi geliştirdikleri anlaşılmıştır.

Tek ebeveynli aile olduktan sonra görüşülen katılımcıların hiçbirisi daha kolay yaşam sürdürmek için İstanbul'u tercih etmemiştir. Katılımcıların geneli maddi ve manevi zorlukları bulunmasına rağmen memleketlerine dönme isteklerinin olmadığı bu durumun birçok nedeni bulunmakla beraber çoğunlukla büyükşehirde verilen sosyal yardımların memleketlerine döndüklerine alamayacakları korkusu, toplumun ön yargıları nedeniyle daha fazla dışlanma yaşayacakları düşüncesi görülmüştür. Çalışmamıza benzer veriler elde eden Çamur Duyan

(2006)'ın araştırmasında da kadınların % 88'i memleketine dönmek istememektedir. İstanbul'da yaşadığı zorluklara rağmen memleketlerine geri dönmek istememeleri Çamur Duyan (2006)'ın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Ailelerin dışlanma olgusunu hem parçalanmış aile yapısına sahip olmaktan hem de yoksul olmaktan dolayı yaşadıkları görülmüştür. Yusufoglu (2015)'un araştırmasında aile parçalanması sonucunda ailelerin sosyal dışlanma ve yoksulluğu daha fazla yaşadıkları görülmüştür. Hoban (2019) da yoksulluğu deneyimleyen bireylerin sosyal dışlanma yaşadığı sonucunu elde etmiştir. Yoksul ailelerin yalnızca paraya ihtiyaçları olmadığı bunun yanın da sevgi ve ilgi gibi manevi değerlere de ihtiyaçları olduğu görülmüştür.

Tek ebeveynli aileye dönüşüm sürecinde çocuklarıyla birlikte hayatta kalma mücadelesi veren tek ebeveynli ailelerde kadın veya erkeğin durumdan etkilenme süreci farklı olmuştur. Yine ölüm, boşanma, ayrılık veya cezaevinde olma nedenine göre de tek ebeveynli ailelerin çocuklarıyla ilişkileri de değişiklik göstermektedir. Eşi vefat etmiş katılımcıların hem görüşmeciler hem de çocuklarının durumu kabul etmekte zorlandıkları, hatta bazıları psikiyatri desteği aldığı ve genel olarak akraba, arkadaş gibi sosyal çevreden uzaklaştıkları ayrıca daha önce ihtiyaçlarını karşılayan ailelerin ebeveynin ölmesi sonucu muhtaç duruma düştükleri söz konusu olmuştur. Yaşanan kriz sürecinden olumsuz olarak etkilendikleri görülmüştür. Ancak boşanmış tek ebeveynli ailelerin çocuklarında diğer ebeveynin hayatta olduğu düşüncesi olduğu için bu durumu daha kolay kabul ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda da Türkiye'de geniş kapsamlı olarak ASAGEM (2011) tarafından İstanbul, Ankara, Samsun, Adana, İzmir, Şanlıurfa ve Erzurum illerinde 473 tek ebeveynli aileler ile görüşülerek ekonomik, sosyal, kültürel, psiko-pedagojik gibi birçok alanda yoksulluğun ailelere etkileri araştırılmıştır. Çalışma sonucunda; tek ebeveynli aile olmanın psikolojik, sosyolojik ve ekonomik gibi birçok olumsuz etkilerinin olduğu ve bu durum yalnızca çocuk ve kadınlar özelinde değil babalar için de ağır ve zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında görüşülen hiçbir katılımcı yoksulluğun getirmiş olduğu yoksulluğun yarattığı sorunları göze alıp çalışmak konusunda tembellik yapmadığı bilgileri elde edilmiştir. Ve yine tek ebeveynli kadınların geneli istek dahilinde değil de zorunluluktan çalıştığı görülmüştür. Ailelerin çocuklarının yeterli miktarda beslenememesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişmeme gibi durumları en aza indirmek için çeşitli stratejiler geliştirdikleri ancak çocuklarını kayıt dışı işlerde çalıştırmalarına izin vermedikleri bilgilerine ulaşılmıştır. Opçin (2018)'in Tekirdağ ilinde yürüttüğü çalışmasında elde ettiği verilerinde yoksulluğu

yaşayan ailelerin çocukları genel olarak “ucuz emek figürü” olarak görüldüğü ve daha fazla riskle karşı karşıya kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Geçinme stratejilerinden ilki ve en önemlisi aileler için bir işte çalışmak olduğu söylenebilir. Yine tek ebeveynli aileler yoksullukla baş ederken sıcak yemek, gıda, giyim, et, kırtasiye, elektrik, doğalgaz, yakacak ve para yardımları şeklinde çeşitli kurum ve kuruluşların sosyal yardımlarından faydalanmışlardır. Özellikle sosyal güvencesi olmayıp eşi ölen kadının almış olduğu ölüm aylığı kadın için avantajlı olmuştur. Bu araştırma kapsamında öksüz ve yetim aylığı 3 kişi, dul aylığından 1 kişi olup eşinden boşanmış olup nafaka alan yalnız bir kişi olduğu sonucu elde edilmiştir. Ailelerin nafaka alma oranları ve nafaka miktarları son derece azdır. Yusifoğlu (2015)’in çalışmasında elde ettiği verilerde de yoksul parçalanmış ailelere sunulan sosyal yardımlar ve nafaka miktarının az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yoksulluğu deneyimleyen Sultanbeyli ilçesinde yaşayan katılımcıların çoğunluğu ihtiyaç duydukları zaman aile/akraba/arkadaş çevresi desteği alıp almadıkları sorulduğunda yalnız 3’ü destek aldığını diğer katılımcıların destek almadığını ifade etmiştir. Ancak Çamur Duyan (2006)’ın Ankara Altındağ’daki çalışması ve Akalin (2019) Ümraniye ilçesindeki çalışmasında komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri ve dayanışma ağlarının geliştiği ailelerin ihtiyaç duydukları zaman komşularına borçlarına bildikleri verileri elde edilmiştir. Alan çalışmamıza benzer veriler elde eden Çoban (2007)’ın Ankara Gökçenefe mahallesinde ve Çiçek (2018)’in İstanbul’un Göngören ilçesinde yürüttüğü çalışma verilerinde komşuluk ilişkilerinin kısıtlı olduğu verilerine ulaşmışlardır.

Katılımcıla ağırlıklı olarak sağlık hizmetlerinden memnun oldukları, bir problem yaşamadığını ifade ederken 4 katılımcı Sağlık Bakanlığından randevu almaya çalışırken çok fazla sıra bekledikleri randevu alamadıklarını ve tedavi olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda ailelerin maddi yetersizliklerden dolayı özel hastanelere gidemedikleri ve tedavi olamadıkları görülmüştür. Güzel (2017)’in Malatya’da yaptığı araştırma verilerinde tedavi olanaklarına ulaşımın daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Dünya olduğu gibi Türkiye’de son zamanlarda boşanma, ayrılma, ölüm, ve diğer nedenlerden dolayı aile kurumu parçalanmış ve tek ebeveynli aile yapısı oluşmuştur. Bu ekseninde hanede tek ebeveyn olarak çocuk/çocukları ile birlikte yalnız kalan ebeveynin hane reisinin değişmesi ile sosyal, ekonomik, hukuki, siyasi gibi birçok problemle yalnız başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. Başlı başına sosyal bir sorun olan yoksulluğun tek ebeveynli ailelerde çaresizlik, içine kapanıklık, mahrumiyet ve ezilmişlik gibi yansımaları neden olmakta sosyal dışlanma olgusuyla daha fazla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Yoksulluğun daha derin hissedildiği tek ebeveynli aileler de ortak bir tanımı olmayan yoksulluğun kişiler üzerindeki etkisine göre farklı öykülerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu kapsam da Sultanbeyli ilçesinde yürüttüğümüz tek ebeveynli ailelerin yoksulluk deneyim ve algıları, yoksulluğun gündelik ve sosyal yaşamını nasıl etkilediği bu doğrultuda gelecek beklentilerinin nasıl şekillendiği, faydalandıkları hizmetler hakkındaki değerlendirmeleri ve farkındalıklarını anlaşılmasını sağlamak için amaçlar geliştirilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmanın sonucu üç ana başlık altında toplanmıştır. Birinci başlıkta ailelerinin demografik ve gündelik yaşamı öğrenmeye ilişkin sonuçlara, ikinci başlıkta tek ebeveynli aile olma sürecine ilişkin sonuçlara üçüncü başlıkta ise tek ebeveynli ailelerin yoksulluk sorununu tanımlama ve deneyimlemeye ilişkin sonuçlara yer verilecektir. Araştırma tek ebeveyn anne/baba ile görüşülerek sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda sonuçlar ele alınmıştır.

6.1.1. Araştırmaya katılan tek ebeveynli ailelerinin demografik ve gündelik yaşamı öğrenmeye ilişkin sonuçları

Mevcut olarak Sultanbeyli sınırları içerisinde ikamet eden 7 erkek ve 8 kadın birey olmak üzere 15 tek ebeveyn katılımcı ile görüşme sağlanmıştır. Katılımcıların yaş aralığı (29-55) yaş arasında olup erkek katılımcıların yaş ortalaması 41 yaş iken, kadın katılımcıların yaş ortalaması total olarak 43 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılardan eşi cezaevinde olan 2 kişi, eşi vefat eden 4 kişi, eşinden boşanmış 4 kişi, çeşitli nedenlerden dolayı ebeveynin aileyi terk etmesi 4 kişi olduğu bilgisi edinilmiştir. Yaş ortalamasından anlaşılacağı gibi erkekler kadınlara göre daha erken yaşta tek ebeveynli olmuştur.

Katılımcı bireylerin eğitim durumuna bakıldığında genel olarak eğitim seviyeleri ilköğretim düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu nedenle ailelerin eğitim seviyelerinin düşük olması, belirli

bir alanda uzmanlaşmaya sahip olmamaları nedeni ile bir meslek sahibi olamadığı ve ağırlıklı olarak kayıt dışı işlerde çalışmak durumunda kaldıkları görülmüştür.

Katılımcıların çoğu ekonomik koşullar, iş imkanları, evlilik yoluyla, husumet, akraba desteği gibi çeşitli sebeplerden dolayı (3-35) yıllar arasında İstanbul iline taşınmışlardır. Görüşülen katılımcıların hiçbiri tek ebeveynli aile olduktan sonra daha kolay yaşam sürdürmek için İstanbul'u tercih etmemiştir.

Araştırmaya katılan tek ebeveynli 7 erkek ve tek ebeveynli 8 kadın olmak üzere 15 kişiden sadece kendisine ait geliri olan 7 katılımcı bulunmaktadır. Hem kadın katılımcılar hem erkek katılımcılar ile yapılan görüşmelerde düzenli ve sigortalı iş gücüne katılımın mevcut olmadığı bilgisi edinilmiştir.

Sosyal güvencesi olmayan görüşmecinin bulunmadığı bulgularına erişilmiştir. İstanbul'da genel olarak randevu alamamaktan sağlık sorunlarını gideremedikleri, maddi yetersizliklerden dolayı özel hastanelere gidemedikleri bu nedenle hem manevi olarak hem maddi olarak sürecin onları çok yorduğu bilgisi alınmıştır.

Tüm katılımcılar vakitlerini bakımlarını sağladıkları çocukları ile geçirdikleri özellikle bakıma muhtaç engelli çocuğu bulunan anne ve babaların tek başına sorumlulukları yerine getirdikleri bu nedenle kendilerine vakit ayıramadıkları bilgisi alınmıştır.

6.1.2. Katılımcıların tek ebeveynli aile olma sürecine ilişkin sonuçları

Tek ebeveynli olma sürecinin getirmiş olduğu sorumluluk ve zorlukların neler olduğu yoksulluk bağlamında incelenmiştir.

Tek ebeveynli aileye dönüşüm sürecinde anne veya baba fark etmeksizin sosyal destek mekanizmalara ihtiyaç duydukları görülmüştür. Görüşülen tüm eşi vefat etmiş katılımcıların hem görüşmeciler hem de çocuklarının durumu kabul etmekte zorlandıkları, süreçten olumsuz olarak etkilendikleri görülmüştür. Dışarda çocukları ile sosyal aktivitelere katılım sağlamak isteyenlerin maddi yetersizliklerden dolayı sayıyı azalttıkları ya da hiç yapmadıkları görülmüştür. Tek babaların genel olarak çocukları ile daha fazla vakit geçirmeye başladığı, çocuklarına annelerinin yokluğunun yansıtmamaya çalıştıkları bu nedenle aralarında daha yakın ve güçlü bağ oluştuğu ifade edilmiştir. Anneler ise ağırlıklı olarak çocukları ile birbirlerine destek oldukları, babaları vefat etmiş çocuklarda ise ebeveynin yerine geçme ve sorumluluk alma gibi davranış değişikliği oluştuğu görülmüştür.

Evliyken dahi çalışmayan kadınların tek ebeveynliğe geçişle beraber kendi ayakları üzerinde durabilmek için iş bulma gayretine girmiş, yalnız tek ebeveynli erkekler ise daha önce düzenli çalışma geçmişi bulunmasına rağmen çocuklarının bakım ve sorumluluğu üstlenmek zorunda kalınca işten ayrılmak zorunda kalmıştır. Elde edilen bulgularda da görüldüğü üzere tüm erkek katılımcıların tek ebeveynliğe geçişle beraber daha önce yaptıkları meslek, iş durumlarını terk etmek zorunda kalmış ya da günübirlik çalışabilecek, kayıt dışı işler yapmaya başladıkları görülmüştür.

6.1.3. Katılımcıların yoksulluk algısı ve deneyimlerine ilişkin sonuçları

Yoksulluğu çok boyutlu olarak ele aldığımız çalışmamızda tek ebeveynli ailelerin yoksulluğu ağırlıklı olarak asgari yaşam seviyesini karşılayacak temel ihtiyaçları karşılanmama olarak anlamlandırdıkları görülmüştür.

Katılımcılar çoğunlukla yoksulluğu partnerlerini kaybettikten sonra maddi yoksulluk olarak deneyimledikleri ancak maddi yetersizliklerin ömür boyunca devam etmeyeceği; sevgisizlik, yalnızlık gibi duyguların asıl yoksulluk olduğu ve temel ihtiyaçların önüne geçtiği, uzun süre devam edebileceği beyan edilmiştir.

Çeşitli yardım kuruluşların sosyal yardım ve sosyal hizmetlerinden faydalanan katılımcıların çoğunluğu desteklerin miktarının yetersiz olduğu, almış oldukları destekler dışında başka bilgilerinin olmadığı, erkeklerin kadınlara oranla yoksullukla mücadele devletin sunmuş olduğu destekler konusunda daha fazla bilgi sahibi olduğu daha kapsamlı olarak faydalandığı görülmüştür.

Özellikle ebeveyni kadın olan hanelerde tek gelir kaynağı sosyal yardımların olması bu hanelerde yoksulluğu azalttığını söylememiz doğru olmaz. Ailelerin sadece günü kurtarmak olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

Tek ebeveynli yoksul aileler en fazla kirayı öderken zorlandıkları görülmüştür. Kira sorununun çözülmesi durumunda yoksulluk problemin de giderileceği düşüncesi neredeyse tüm katılımcılar da görülmektedir.

Erkek ebeveynlerin yoksulluk deneyimlerine bakıldığında kadın ebeveynlere oranla yoksulluğu daha geçici olarak değerlendirdikleri, birçok baş etme stratejileri geliştirdikleri söylenebilir. Erkek katılımcıların yoksullukla mücadele kapsamında sunulan desteklerden kadınlara oranla daha fazla bilgi sahibi olduğu daha kapsamlı olarak faydalandığı görülmüştür. Bu durum erkek katılımcıların sosyal ağlarının daha fazla gelişmiş olduğu ve eğitim düzeylerinin kadınlara oranla daha yüksek olduğu ile açıklanabilir.

6. 2. Öneriler

Yoksulluk geçmişten günümüze gelerek toplumsal bir sorun halini almıştır. Genel olarak bilinen tanımıyla kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelirin olmaması şeklinde tek bir boyutu yoktur. BM gibi uluslararası kuruluşların geliştirmiş olduğu raporlarında yoksulluğun yalnızca maddi, parasal yönü ele alınmamış ‘beslenme eğitim, sağlık, ulaşım, siyasi haklara erişim, onurlu bir yaşam sürme’ gibi haklara erişimin olmaması gibi insani yoksulluk boyutunu ele almıştır. Karmaşık bir sorun olan yoksulluğun tanımları değiştikçe ona yönelik baş etme stratejilerinde de değiştiği görülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmamızda yoksulluk sorununu Kapasite yaklaşımı doğrultusunda maddi değerlerin yoksulluğu belirleyen tek ölçüt olmadığı bununla birlikte kaliteli yaşam, eğitim olanaklarından faydalanma, sağlıklı yaşam, özgür yaşam, her türlü kaynak ve olanaklara erişim gibi göstergeler de baz alınarak çok boyutlu yoksulluğu tek ebeveynli aileler özelinde inceleyerek onların yoksulluk algısı ve deneyimi doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda hali hazırda İstanbul İli Sultanbeyli İlçesi özelinde oluşturulmuş olan ‘HEMDEM Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifleri’ İlçe Belediyesinin ile desteği daha önce hiç iş deneyimi olmayan, ekip deneyimi olmayan ve profesyonel anlamda mutfak deneyimi olmayan kişilerin verilen eğitimler ile hem tecrübe hem de ekip çalışmasına katılarak alanlarında yetkin bireyler olmasını sağlayan, yaklaşık iki yıldır faaliyet yürüten sistemin önemi vurgulanacaktır. Dezavantajlı kadınlardan daha çok oluşan emek ve girişimcilik desteklenerek kişilerin ev yapımı tadında, fasfood tarzında ürettikleri ürünleri web siteleri aracılığı ile satışa sunarak pazar alanı oluşturup yerli üretimin desteklenmesi sağlanmaktadır. Türk ve farklı uyruktaki yabancılardan da oluşan kişilerin sosyal olarak da benzer yaşantılara sahip olması nedeni ile farklı uyruktan olsalar dahi uyum içerisinde yaşamalarına, benzer geçmiş ortak hedef ile hareket edilmesine olanak sağlayarak sosyal izolasyonu ortadan kaldırarak bireylerin sorunlarla başa etme becerilerinin artırılmasını sağlamaktadır (<https://hemdemkoop.org.tr/>).

Şu an yalnız mutfak çalışmaları üzerinde faaliyet yürüten sistemin Türkiye genelinde henüz yaygınlaşmamış olan ve gerekli tanıtımı yeteri kadar yapılamayan, var olan Kooperatiflerin ise kadınlarla sınırlı olması nedenleri ile erkekleri de kapsayan, deavantajları bireylerin cinsiyet ayrımı olmaksızın beraber mücadele ederek ortak bir çaba ile sosyal ve maddi yoksunluklarının giderilmesini sağlayacak üretimlerin ülke genelinde yaygınlaştırılması bunun için paydaş kurumların işbirliklerinin sağlanması, yalnız ebeveynlerin kendi bünye şartlarından veya çevre şartlarından doğan maddi ve sosyal yoksunlukların giderilmesi amacı

ile kooperatiflerin arttırılması, ayrıca yemek özelinde yapılan çalışmaların arttırılarak farklı alanlarda üretim sağlanması, giderek yaşlanan nüfusumuz da evde sağlık hizmetlerinin kooperatifler sayesinde karşılanması önerilmektedir.

Yalnız ebeveynlerin iş gücüne katılım sağlamalarının önündeki temel etmenin çocuklarının bakımın üstlenmek olduğu belirtilmesi nedeni ile kooperatif çalışanlarının çalıştığı süreçte çocuklarının zaman geçirebileceği kreşlerin açılması önerilmektedir. Sadece kadınlara yönelik değil yalnız ebeveyn olan çocuklarının bakımını üstlenen bu nedenle çalışamayan erkeklerinde katılımlarını sağlayacak birbirlerine en iyi bildikleri yemek, el işi, kalorifer, kuaförlük, teknik işlemler vb. alanlarda kendi yeteneklerini birbirlerine öğreterek ortak üretim sağlayıp kazanç elde edebilecekleri gelir olanağı sağlayabilmelerini sağlamak.

Yine işsizliğin önlenmesi ve istihdamı artırıcı daha çözümleyici işlere yönlendirmelerini sağlamak için daha önce 'Toplum Yararına Programları' kişilere çalışma alışkanlığı ve disiplininden uzaklaşmalarını engellemek ve bu kişilere geçici gelir desteği sağlamak üzere aktif işgücü hizmetleri kapsamında İŞKUR ile kamu kurum ve kuruluşları işbirliğinde düzenlenen programdır (<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/toplum-yararina-programlar-typ/>). TYP'in tek ebeveynlere özel olarak daha fazla kontenjan sağlanması önerilmektedir. Özellikle bugün tek gelir kapısı olan sosyal yardımlara bağımlılığı ve tembelleşmenin önüne geçebilmek, para yardımını azaltmak için özellikle aktif olarak uzun süredir destek alan dezavantajlı hizmet faydalanıcılardan seçilerek kişilere çalışma hayatına katmak önerilmektedir. Bu kapsam da Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, STK'lar, Dernekler gibi diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordineli bir şekilde çalışmak sağlanmalıdır.

İstanbul gibi metropol kentlerde özellikle kira fiyatlarının yükselmesi ebeveynlerin mevcut gelirlerinin büyük çoğunluğunu buraya yatırılması sosyal yardımlar dışında başka geliri olmayan tek ebeveynli ailelerin yoksulluğun daha derin hissetmelerine neden olmaktadır. Bu eksende enflasyon karşısında yaşanan alım gücünün düşmesi nedeniyle ailelere kira desteği kapsamında destek verilemesi için ek bütçenin ayrılması ya da konut almalarını sağlayacak kredi ve desteğin sağlanması yoksulluk probleminin kronikleşmesini engelleyebilecek olarak görülmektedir. Bu noktada pozitif ayrımcılık yapılarak kira desteği ya da düşük taksitlerle ev sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Diğer birçok batı ülkelerinde uygulanan vergi indirimi yine tek ebeveyne ve çocuklara ayrı bir ödenek ayrılması ülkemizde de uygulanabileceği önerilmektedir. Sosyal yardımlar, kayıt dışı işlerde çalışarak kazanç elde etmeye çalışan ailelere sadece para yardımı yapılması değil aile destek merkezleri, sosyalleşmelerini sağlayacak aktiviteler, kurslar, çeşitli eğitimler düzenlenmesini sağlayan merkezler sayıca artırılmalı ve yalnız ebeveynlere kontenjan ayrılmalıdır.

KAYNAKÇA

ASAGEM, (2011). Tek Ebeveynli Aileler Araştırması. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 148.

ASHB, (2022). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022 Yıllık Faaliyet Raporu. Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.

ASHB, (2018). Tek Ebeveynli Aileler, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

ASHB (15 Kasım 2023), Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (t.y.) Sosyal Yardım Programlarımız <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

ASPB, (2016). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED) Mevzuatı El kitabı. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

ASPB, (2014). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirmesi Projesi, Araştırma Sonuç Raporu.

Acar, H. (2001). Tek Ebeveynli Ailelere Yönelik Feminist Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(3), 13-25.

Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. *Akademik Barış Dergisi*, 54, 296-306.

Akalin, R. (2019). *Alt-Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Kadınların Yoksullukla Baş Etme Stratejileri ve Yaşam Mücadelesi Üzerine Nitel Bir Araştırma: Ümraniye Örneği* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

Aktan, C. Can ve İstiklal Y. Vural, (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. C.Can Aktan. (Ed.). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yay.

Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Arpacıoğlu, Ö. & Yıldırım, M. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4, 2.

Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Aybars, A. I. & Beşpınar, F. U. (2013). *Erken Yaşlarda Çocuk Refahı Ve Kadın İstihdamı*. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı & UNICEF.

Aydos, E. (2020). *Çankırı Sosyal Hizmet Merkezinin Uygulamalarını ve Yansımalarını Yoksulluk Kurama Kapsamında Değerlendirmek* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Çankırı Karatekin Üniversitesi.

Aziz, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. (6. Baskı), Ankara: Nobel Yay.

- Baran, G. (2017). *Aile Yaşam Dinamiği*. Ankara: Pelikan Yay.
- Batur, T. (2021). *Yoksullukla Mücadelede Politika ve Programların Uygulanabilirliği: Selçuklu İlçesi Örneği* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bayçöl, N. (2019). *Aile Yoksulluğunun Çocuğa Yansımaları: Sultanbeyli Örneği* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bayoğlu, A.S. (2017). Yaşlanma Sürecinde Sosyal Dışlanmaya Karşı Güçlendirme Temelli Sosyal Hizmet Müdahalesi. Yasemin Özkan (Ed.). *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı* içinden (123-136). (3.Basım), Ankara: Maya Akademi Yay.
- Bingöl, O. (2015). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Ve Türkiye’de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 108-114.
- Bingöl, Ü. (2022). *Tek Ebeveyn Kadının Sosyal Dışlanmışlık Durumları ve Etkileyen Faktörler* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yay.
- Bülbül, S. (2019). *Sosyal Ve Ekonomik Destek Alan Ailelerde Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi: Ümraniye Örneği* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Can, Y. (2017). Yoksulluk, Yerel Ve Küresel Eşitsizlikler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1111-1126.
- Çamur Duyan, G. (2006). *Sosyal Hizmet Bakış Açısından Yoksul Kadınlar: Altındağ Örneği* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çelen, M. (2011). *Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri*, Erişim adresi: www.manevisosyalhizmet.com
- Çetinkaya, Ş.(2012). *Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma Müessesesi: Durum Analizi, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Çelik, K. (2017). *Yoksullar Lehine Maliye Politikası: Türkiye’de 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir İnceleme* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Çelik, K., Vural, İ.Y. & Tuncer, G. (2017). Dünya’da Ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir İnceleme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3/5), 41-79.
- Çelik Ateş, H. (2017). Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 1-9.
- Çiçek, D. B. (2018). *Kadınların Yoksulluk Deneyimi ve Baş Etme Stratejileri* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

Çoban, S. (2018). Yoksulluğa Dair Teorik Yaklaşımlar. Filiz Yıldırım (Ed.). *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* içinde (1-20). Erzurum: AÖL Yay.

Dal, R. & Temiz, N. (2023). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Kurumlarının Etkinliği. *Çalışma ve Toplum*, 2(77), 1287-1322.

Demir, S. (2006). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme İndeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Ankara: DPT.

Demirel, B. (2021). *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Tek Ebeveynli Ailelerin Gereksinimleri Ve Sosyal Politika Uygulama Süreci Üzerine Bir Değerlendirme* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

DPT (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu. Yoksullukla Mücadele Alt Komisyonu Raporu*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Ensari, S. (2010). TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(87), 9-15.

Erbil Erdugan, F. (2010). *Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği* [Özürlüler Uzmanlığı Tezi]. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yay.

Genç, Ö. (2019). *Tek Ebeveynli Ailelerin Yaşadığı Sorunların İncelenmesi* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

Genç, Ö. (2010). *Uluslararası Ekonomik Kuruluşların Yoksullukla Mücadele Stratejileri* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.

Gölçek, A. G. & Organ, İ. (2023). Yoksulluk Paradigmalarının Evrimi: Tarihsel ve Kavramsal Bir İnceleme. *Politik Ekonomik Kuram*, Özel Sayı, 69-93.

Göktaş, S. (2019). *Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir Alan Araştırması: Kars Örneği* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Kafkas Üniversitesi.

Gray, j. (2003). *Erkek Kadın Ve İlişkileri/ Karşı Cinsle Barış*. İstanbul: Altın yayınevi.

Güçlü, İ. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (2.baskı), Nika Yay.

Gül, H. & Şen, B. (2018). Yoksulluk: Tanım, Olgu ve Yaklaşımlar. Şen, B. & Taşkesen, Mustafa Ö. (Ed.). *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* içinden (11-29). (2.Baskı), (Konya: Eğitim Yay.

Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi*, 12(24), 149 – 184.

Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Politikaları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 1.

- Güzel, E. (2017). *Malatya’da Kadın Yoksulluğu* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Hepşen, Ö. (2010). *Tevrat, İncil Ve Kuran-I Kerimde Kadın Bedeni* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Hoban, D. (2019). *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları: İstanbul – Küçükçekmece Örneği* [Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M.(2021). *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*. (13. Baskı), İstanbul: İletişim Yay.
- İBB, (2023). İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu, (Erişim Tarihi: 15.11.2023). https://ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/2022_faaliyet_raporu_v2_26-04-23.pdf, 1-287.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluk Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. Ankara: ASPB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
- Kabaş, T. (2007). Yoksulluğun Çok Boyutlu Olarak Ölçülmesi ve Ülkeler Arasında Yoksulluk Sıralamalarının Yapılması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 375-394.
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, B. (2018). Türkiye’de Aile Yapısının Değişimine Etki Eden Dinamikler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 40, 374-385.
- Kartal, N. & Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri Ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154.
- Karataşoğlu, S. ve İslamoğlu, E.(2018).Gelir Seviyesi ile Sosyal Dışlanma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 7 (1), 12-41.
- Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 2.
- Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Yardım Politikalarında Sosyal Yardım*. (2. Baskı), İstanbul: Açılım Yay.
- Kesgin, B. (2008). *Yoksulluğa Yerel Müdahale “Sosyal Belediyecilik” Karşılaştırmasında Eminönü Ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Kesgin, B. (2016). *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*. (2. Baskı), İstanbul: Açılım Yay.
- Koç, N. (2016). Mali, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 85-103.
- Koçak, S. Yaman & Kavsara, V. (2012). 5302 Sayılı Kanun Sonrasında İl Özel İdarelerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(20), 61-929.

Koray, M. (2010). Büyüyen Yoksulluk -Yoksunluk Sorunu ve Sosyal Hakların Sınırları, *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 1-19.

Kovuncu, V. (2006). *Kadın Erkek İlişkilerinde Sorunlar ve Çözümleri*. İstanbul: Morpa Yay.

Merter, F. (2013). Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile. Feridun Merter. Mustafa Talas (Ed.). *Sosyoloji içinde* (300-340). İstanbul: Lisans Yay.

Murdock, G. (1949). *Social Structure*, Macmillan, New York.

Opçin, E. (2018). *Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu: Tekirdağ İli Alan Çalışması* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Kırklareli Üniversitesi.

Okta, T.(2020). 1920-2020 Döneminde Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5, 2.

Öğülmüş, S. (2011). Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7, 26.

Özer, M. Halis (2008). Günümüz itibarıyla sivil toplum kuruluşlarının iktisadi ve sosyal fonksiyonları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 26.

Özer, M. Akif & Çiftçi, A.(2023). Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Dünü Bugünü. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25, 1.

Özpolat, A.O.(2023). Düşük Sosyo-Ekonomik Duruma Sahip Ailelerin İçinde Bulundukları Duruma İlişkin Değerlendirmeleri. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 1215-1242.

Pekdaş, M. ve Büyükkakın, F. (2020). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyecilik Uygulamalarına İlişkin Bir Değerlendirme: Sultanbeyli Belediyesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40.

Polanyi, K. (2019). *Büyük Dönüşüm*. (Çev.:Ayşe Buğra). (15.Baskı), İstanbul: İletişim Yay.

Sapancalı, F.(2005). Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(6), 51-106.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (3 Aralık 2023). <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/proje-destek-programlarimiz/>

Şen, B. (2013). *Boşanma Süreci Arabuluculuğu* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Şenses, F. (2019). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yay.

Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yay.

Şeker, F. (2015). Amartya Sen’in Kapasite Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 259-280.

Tarhan, N. (2006). *Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yay.

Taş, A. (2022). *Sosyal Hizmet Etkinliği Olarak Sosyal İnceleme ve Türkiye’de Sosyal Yardımların Sunumunda “Muhtaçlık” Değerlendirmesi* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Taşagal, D. (2022). *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalanan Çocuğu Olan Kadınlar: Yoksulluk Algıları, Deneyimleri ve Baş Etme Yöntemleri* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi].Hacettepe Üniversitesi.

Taşgın, N.Ş. (2016). *Yoksulluk, İnsan Hakları, Sosyal Hizmetler*. Ankara: Nika Yay.

Tekin, E. (2023). Yoksulluk İle Mücadelede Sosyal Politikaların Etkinliği: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies*, 8, 2.

Tınar, Y. (2022). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi ve Rolü, *Toplumsal Politika Dergisi*, 3 (2), 129-151.

Thompson, N. (2014). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev.:Burcu Hatipoğlu. Eren). (3. Baskı), Ankara: Dipnot Yay.

TDK (28.11.2023). Türkçe Sözlük, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Topgül, S. (2013).Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14, 1.

Topçu, Z. (2020). Tek Ebeveynli Ailelerin Karşılaştığı Sosyo-Ekonomik Sorunlarının ve Gereksinimlerinin İncelenmesi: Üsküdar Örneği [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi].Üsküdar Üniversitesi.

TÜSİAD, (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB İle Karşılaştırma*, Ankara: Lebib Yalkın Yay.

TÜİK. (2022). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>,

TÜİK. (2022). Gelir Dağılımı İstatistikleri, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>

TÜİK. (2022). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Memnuniyeti-Arastirmasi-2022-49691>.

TÜİK. (2022). Aile Araştırması, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022>.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. (2023, Eylül). Açlık ve Yoksulluk Sınırı. Erişim adresi: <https://www.turkis.org.tr/turk-is-ekim-2023-aclik-ve-yoksulluk-siniri/>

TÜSİAD, (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB İle Karşılaştırma*. Ankara: Lebib Yalkın Yay.

Türk Medeni Kanunu (8 Aralık 2001), Resmî Gazete (Sayı: 24607).

UNDP. (2023). Global Multidimensional Poverty Index 2023:Unstacking Global Poverty: Data For High Impact Action. United States of America: AGS.

UNDP. (1996). Erişim adresi: https://hdr.undp.org/content/human-development-report1996?_gl=1*_h5f3mb*_ga*MTQ3NjIwMzY1My4xNjk1Njc0NzAw*_ga_3W7LPK0WP1*MTY5ODg1MTAxOS4xNi4xLjE2OTg4NTEwMjAuNTkuMC4w. Erişim tarihi: 01.11.2023.

UNDP. (2022). Human Development Report 2011/2022, Newyork.

Uğur Çınal, T. (2019). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinden faydalanan Bireylerde Yoksulluk Algısı: İzmit Örneği* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.

Uğur, M.S. (2023). Türkiye İçin Gelir Yoksulluğu Ve Maddi Yoksunluğun Belirleyicileri: Çok Durumlu Probit Modeli. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 224-240.

Ünalın, T. (1988) .Türkiye’de Çekirdek Aileler, *Nüfusbilim Dergisi*, 10, 51.

Üzümcü, A. & Korkat, M. (2014). Türkiye'de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5, 8.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu (2022). Erişim tarihi: 09.11.2023 https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_216_260519/vgm-2022-idare-faaliyet-raporu.pdf

Vakıflar Genel Müdürlüğü, (Erişim tarihi: 12.11.2023) <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar>

Yağar, F. & Dökme, S.(2018). Nitel Araştırma Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlilik ve Güvenirlilik. *Gazi Sağlık Bilim Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yalçın, M.(2020). *Kadın Yoksulluğunun Güçlendirme Yaklaşımı Odağında İncelenmesi* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Yaşar, R. & Açıkgöz, R.(2011).Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme Ve Yardım Merkezi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 405-429.

Yaşar, S. & Taşar, M.O.(2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 118-144.

Yıldırım, A. & Şimşek, H.(2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.

Yusufoğlu, Ö.Ş.(2015). *Parçalanmış Ailelerin Yoksulluğu ve Geçinme Stratejileri: Elazığ Örneği* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Yücel, D.(2011). *Gelir Dağılımı Teorileri Ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Walzcak, Y. & Burns, S.(2006). Boşanma ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. (Çev.: İsmail Ersevimi). İstanbul: Özgür Yay.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (4 Mart 2005), Resmî Gazete (Sayı: 25745).

5393 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu (13 Temmuz 2005), Resmî Gazete (Sayı:25874).

5216 Sayılı Belediye Kanun (23 Temmuz 2004), Resmî Gazete (Sayı: 2553123).

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.(1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18059).

<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-iscucu-programlari/toplum-yararina-programlar-typ/>, Erişim tarihi: 20.10.2023

<https://hemdemkoop.org.tr/>, Erişim Tarihi: 20.10.2023

<https://shy.hacettepe.edu.tr>, Erişim tarihi: 30.10.2023

<https://www.unicef.org/documents/child-poverty-trends>, Erişim tarihi: 30.10.2023

<https://www.undp.org/sustainable-development-goals/no-poverty>, Erişim tarihi: 01.11.2023

<https://soyleki.com/mutlak-yoksulluk-ve-goreli-yoksulluk-nedir/>, Erişim tarihi: 06.08.2023

<https://soyleki.com/objektif-ve-subjektif-yoksulluk>, Erişim tarihi:05.08.2023

<https://soyleki.com> Erişim tarihi:05.08.2023

<https://hdr.undp.org/content/2023-global-multidimensional-poverty-index-mpi#/indicies/MPI>, Erişim tarihi: 01.11.2023

<https://shy.hacettepe.edu.tr/tr/menu/tanitim213#:~:text=A%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1daki%20tan%C4%B1m%20IFSW%20ve%20IASSW%20Genel%20Kurulu%20taraf%C4%B1nda n%202014%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20onaylanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.&text=%E2%80%9CSosyal%20hizmet%3B%20sosyal%20de%C4%9Fi%C5%9Fimi%20ve,bir%20 meslek%20ve%20akademik%20disiplindir>, Erişim tarihi: 04.11.2023

EK: 1

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

1. Yaşınız?
2. Eğitim durumunuz?
3. Cinsiyetiniz?
4. Medeni durumunuz?
5. Çocuğunuz var mı? (Var ise kaç tane?)
6. Herhangi bir mesleğiniz var mı? Bir yerde çalışıyor musunuz ya da çalışma geçmişiniz var mı?

B. KİŞİSEL VE GÜNLÜK HAYATI ÖĞRENMEYE İLİŞKİN SORULAR

7. Sultanbeyli ilçesinde kaç yıldır yaşıyorsunuz? Göç ederek mi geldiniz? Göç ettiyseniz nereden ve hangi sebeple geldiniz?
8. Hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? Sizin dışınızda çalışan var mı?
9. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir? Kira ise kiranızı nasıl karşılıyorsunuz?
10. Aylık hane toplam geliriniz ne kadar? Elinize geçen parayı nasıl elde ediyorsunuz? Ek bir geliriniz var mı?
11. Sosyal güvenceniz nedir? Hanede ciddi tedavi gerektirecek sağlık problemi olan birey var mı? Sağlık hizmetlerinden yeterli derecede faydalandığınızı düşünüyor musunuz?
12. Haneye giren geliriniz gündelik ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu? Yeterli derecede beslenebildiğinizi düşünüyor musunuz?
13. Bir gününüzü anlatır mısınız?

C. TEK EBEVEYNLİ AİLE OLMA SÜRECİNE İLİŞKİN SORULAR

14. Ne kadar zamandır tek (yalnız) ebeveynsiniz? (Eğer katılımcı için tek ebeveynli aile tam anlaşılmamışsa; anne babadan birinin vefat ettiği, eşlerden birinin cezaevinde, anne babanın boşandığı, ayrı yaşadığı ya da olduğu aileler olarak ifade edilecektir.)
15. Tek ebeveynli birey olma nedeniniz (Eşinden ayrılmış, terk, boşanma aşaması, eşi ölmüş, eşi cezaevinde, başka (nedeni ile birlikte ayrıntılı açıklayınız).

16. Tek ebeveynli birey olduktan sonra sorumluluk ve rollerinizde yaşanan değişimi göz önüne bulundurarak hayatınızda sosyal- ekonomik olarak olumlu veya olumsuz nasıl değişimler oldu?
17. Tek ebeveyn birey olduktan sonra çocuklarınızla ilişkiniz nasıl değişti? Tek ebeveynli olmanızın çocuklarınızın okul başarısına etkilediğini düşünüyor musunuz veya böyle bir değişim gözlemlediniz mi?
18. Tek ebeveyn olmanızdan kaynaklı olarak çocuklarınızın ihtiyaçlarını yerine getirmede zorlanıyor musunuz veya kendinizi eksik hissediyor musunuz?
19. Tek ebeveyn olmak iş hayatınızı nasıl etkiledi?
20. Gelecekle ilgili hedef ve planlarınız nelerdir? Yeniden evlenmek gibi bir düşünceğiniz var mı? Neden?

D. YOKSULLUK OLGUSUNU TANIMLAMA VE DENEYİMLEMeye İLİşKİN SORULAR

21. Sizce yoksulluk nedir? Sizin tanımınıza göre yoksul olduğunuzu düşünüyor musunuz? Sizi yoksulluğa iten temel neden nedir?
22. Yoksulluğın nedenleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
23. Yoksulluk deyince aklınıza neyin eksik olduğu geliyor? Siz veya aile bireylerinizin yoksulluktan dolayı yaşamış olduğu problemler nelerdir? Bu problemlerin üstesinden gelebilmek için ne tür desteklere ihtiyacınız var?
24. Yoksulluk problemi karşısında akraba, arkadaş gibi çevre desteği alıyor musunuz? Problemleri çözüme kavuşturmadığınız zaman kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
25. Sizce devletler yoksulluk sorunun ile baş etmek için ne yapabilir? Devletin yoksullukla mücadelede sağladığı sosyal hizmet ve sosyal yardımlardan bilginiz var mı?
26. Herhangi bir kuruluştan sosyal hizmet veya sosyal yardım alıyor musunuz? Ya da almayı düşünüyor musunuz? Alıyorsanız nereden alıyorsunuz? Yapılan sosyal hizmet/yardımları yeterli buluyor musunuz?
27. Hayatınızda yoksulluk sorunu olmasaydı neler değişirdi veya en çok istediğiniz şey ne olurdu? Kişisel veya aile bireyleri ile ilgili istekler?

EK:2

PROTOKOL NO: 2023/153

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Tek Ebeveynli Ailelerin Yoksullukla Mücadelesi ve Bu İşime Stratejileri : Sultanbeyli Örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Yüksek Lisans Tez Çalışması 2- Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Ayşe EKİM 2- Yardımcı Araştırmacı : Prof. Dr. Bedrettin KESGİN
ETİK KURUL TÜRÜ	ŞÖŞYAL ve BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
15.11.2023

ÖZGEÇMİŞ

Lisans; Bingöl Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 2013-2017

Yüksek Lisans; Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 2021-...

İş Deneyimleri; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2020-...

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Erim, A. (2023). *Türkiye’de Tek Ebeveynli Ailelerin Yoksullukla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü*, 7. Uluslararası Palandöken Bilimsel Çalışmalar Kongresi, Erzurum, 118-131.

